

БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

за прогимназиален етап на ученици,
търсещи или получили закрила и мигранти

ПРИЯТЕЛИ 3

B1

МИНИСТЕРСТВО НА ОБРАЗОВАНИЕТО И НАУКАТА

**НАЦИОНАЛНА ПРОГРАМА
„УЧЕБНИЦИ, УЧЕБНИ КОМПЛЕКТИ И УЧЕБНИ ПОМАГАЛА“**

МОДУЛ

**„Изготвяне на учебно помагало по български език за прогимназиален етап
на ученици, търсещи или получили закрила и мигранти“**

ПРИЯТЕЛИ 3

**УЧЕБНО ПОМАГАЛО ПО БЪЛГАРСКИ ЕЗИК
ЗА ПРОГИМНАЗИАЛЕН ЕТАП НА УЧЕНИЦИ,
ТЪРСЕЩИ ИЛИ ПОЛУЧИЛИ ЗАКРИЛА И МИГРАНТИ
НИВО В1**

Разработено от авторски екип към Основно училище „Иван Вазов“ – гр. Харманли

АЗ.БУКИ

Национално издателство за образование и наука

ПРИЯТЕЛИ 3

Учебно помагало по български език за прогимназиален етап на ученици,
търсещи или получили закрила и мигранти, ниво В1

Автори

© Радослава Загорова – текст, корица, оформление, 2024

© Жана Загорова – текст, 2024

© Радост Събева – текст, 2024

Аудио записи

ученици от Националната природо-математическа гимназия
„Акад. Любомир Чакалов”, Радослава Загорова, Жана Загорова

Илюстрации

© Freepik, Flickr, Vecteezy, Wikimedia Commons

Издател

Национално издателство за образование и наука „Аз-буки“
1113 София, бул. „Цариградско шосе“ 125, бл. 5
тел. 0700 18466; e-mail: azbuki@mon.bg; web: www.azbuki.bg

ISBN: 978-619-7667-48-6

СЪДЪРЖАНИЕ

ПРЕГОВОР – ниво А2

5

Тест за входно ниво

Урок 1 ОТНОВО НА УЧИЛИЩЕ

8

Лексика

- Училище

Граматика

- Аспект на глагола

Урок 2 КАК ДА УЧИМ

14

Лексика

- Начин на учене

Граматика

- Повелително наклонение

Урок 3 ЛЯТНАТА ВАКАНЦИЯ

22

Лексика

- Ваканция

Граматика

- Минало свършено време

Урок 4 ЕЗИЦИТЕ ПО СВЕТА

28

Лексика

- Езици

Граматика

- Минало неопределено време
– част 1

Урок 5 ДЕЙНОСТИ НА ОТКРИТО

34

Лексика

- Дейности на открито

Граматика

- Минало неопределено време
– част 2

Урок 6 ДЕТСТВО

40

Лексика

- Детство

Граматика

- Минало несвършено време

Урок 7 ПЛАНОВЕ И МЕЧТИ

46

Лексика

- Планове и мечти

Граматика

- Бъдеще време

Урок 8 ФЕСТИВАЛИ, ФЕСТИВАЛИ!**53****Лексика**

- Празници и фестивали

Граматика

- Минало предварително време

Урок 9 ЕМОЦИИ И ЧУВСТВА**59****Лексика**

- Емоции и чувства

Граматика

- Бъдеще време в миналото

Урок 10 ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ**64****Лексика**

- Проблеми и решения

Граматика

- Условни изречения
- Условно наклонение

Урок 11 ТЕХНОЛОГИИ**69****Лексика**

- Технологии

Граматика

- Страдателен залог

Урок 12 КАКВО ЧЕТЕШ?**75****Лексика**

- Четене и новини

Граматика

- Пряка и непряка реч

ТЕКСТОВЕ НА УПРАЖНЕНИЯТА ЗА СЛУШАНЕ**80****ГРАМАТИКА С УПРАЖНЕНИЯ****90****МЕЖДУПРЕДМЕТНИ ВРЪЗКИ****140**

- Български език
- Литература
- Математика
- География и икономика

Отговори на теста за входно ниво**161**

ТЕСТ ЗА ВХОДНО НИВО
с препратки към уроците за преговор от „Приятели 2“

1. Изберете правилната форма на глагола.

1. Всеки ден трябва да **ставам** / **стана** в 7:00 часа.
2. Утре мога да **излизам** / **изляза** по-късно.
3. Днес ще **свършвам** / **свърша** проекта.
4. Винаги искам да **каня** / **поканя** гости на рождения си ден.
5. Обичам да **права** / **направа** снимки.

→ **Аспект на глагола (Урок 3)**

2. Поставете глаголите в скобите в бъдеще време.

1. Те _____ по телефона? (говоря)
2. Учителката _____ правилото на децата. (обясня)
3. Аз _____ на кино довечера. (не ходя)
4. Вие кога _____ проекта? (предам)
5. Ние _____ на партито. (дойда)

→ **Бъдеще време (Урок 5)**

3. Поставете глаголите в скобите в минало свършено време.

1. Иван и Петър _____ с приятелите си цял ден. (играя)
2. Миналата година ние _____ със самолет до Париж. (летя)
3. Ти _____ ли за теста по математика? (уча)
4. Аз _____ подаръка на приятеля си. (дам)
5. Учениците _____ книги от библиотеката. (взема)

→ **Минало свършено време на глагола (Урок 12, Урок 13, Урок 14)**

4. Изберете правилния вариант.

1. Децата **се** / **си** мият в банята.
2. Аз **се обличам** / **обличам се**.
3. Много **радвам** / **се радвам**, че си тук.
4. **Притесняваш ли се** / **Притесняваш се ли** за контролното?
5. Калин **се** / **си** събува обувките.

→ **Възвратни глаголи (Урок 4)**

5. Поставете глаголите в скобите в правилната форма.

1. Ние сме на плажа и _____ в морето. (искам да плувам)
2. Утре вие _____ проекта? (мога да предам)
3. Миналата година те _____ испански. (започна да уча)
4. Ти _____ компютърни игри? (обичам да играя)
5. Вчера аз _____ на сестра си по математика. (трябва да помагам)

→ **Съставно глаголно сказуемо (Урок 2, Урок 3, Урок 15)**

6. Трансформирайте изреченията в отрицателни.

1. Кажи отговора! _____
2. Дайте тетрадките! _____
3. Ела тук! _____
4. Покани гости! _____
5. Слушай музика! _____

→ **Повелително наклонение (Урок 7)**

7. Изберете правилното лично местоимение.

1. Помагам **те** / **ти** / **теб**.
2. Благодарих **ги** / **им** / **тях**.
3. Чакайте **ме** / **ми** / **мен**.
4. Говори с **го** / **му** / **него**.
5. Боли **ме** / **ми** / **мен** главата.

→ **Лични местоимения винителен и дателен падеж – пълни и кратки форми (Урок 8 и Урок 9)**

8. Попълнете изреченията с пълната форма на притежателните местоимения. После трансформирайте изреченията, като заместите пълните с кратки форми на притежателните местоимения.

1. Аз имам сестра, а ти имаш брат. _____ сестра се казва Светла, а _____ брат се казва Милен.

2. Той има леля, а тя има чичо. _____ леля живее в Благоевград, а _____ чичо живее във Видин.

3. То има майка и баща. _____ майка е фризьорка, а _____ баща е готвач.

4. Ние имаме братовчеди, а вие имате племенници. _____ братовчеди са ученици, а _____ племенници са студенти.

5. Те имат голямо семейство. _____ семейство е весело.

→ **Притежателни местоимения кратки и пълни форми и членуване на пълните форми (Урок 1 и Урок 4)**

9. Изберете правилното местоимение.

1. Галина има нов телефон. Тя говори по телефона **й** / **си**.
2. Георги има хубаво колело. Аз карам колелото **му** / **си**.
3. Ръцете ви са мръсни. Вие миете ръцете **ви** / **си**.
4. Аз имам малка сестра. Мила целува сестра **ми** / **си**.
5. Учениците имат много домашни. Те пишат домашните **им** / **си**.

→ **Възвратно притежателно местоимение кратка форма (Урок 8)**

10. Попълнете изреченията с правилните местоимения от списъка.

всички, които, никакви, някакви, няколко

1. Не пия _____ газирани напитки.
2. Имаш ли _____ моливи?
3. _____ деца обичат да играят.
4. Да вдигнат ръка учениците, _____ имат домашно.
5. В хладилника има _____ банана.

→ **Неопределителни, отрицателни, обобщителни и относителни местоимения (Урок 6 и Урок 11)**

11. Попълнете изреченията с правилния съюз от списъка.

а, защото, както, където, но

1. Книгата не е там, _____ ми каза.
2. Вчера не излязохме навън, _____ времето беше лошо.
3. Аз имам брат, _____ тя има сестра.
4. Постъпи така, _____ смяташ за правилно.
5. Исках да ти се обадя, _____ забравих телефона си вкъщи.

→ **Съюзи (Урок 11)**

12. Подредете думите в изречения.

1. помага / ти / тя _____
2. го / ли / чуваш _____
3. видиш / кога / ще / я _____
4. ли / му/ подарихте / подаръка _____
5. ги / не / познавам _____

→ **Словоред на клитиките (Урок 10)**

Урок 1 ОТНОВО НА УЧИЛИЩЕ

За мен

1. В кой клас си?
2. На колко години беше, когато започна училище в България?
3. Кои са любимите ти учебни предмети?

Слушане УЧЕБНИ ПРЕДМЕТИ

1. Слушайте записите от различни учебни часове. Отбележете от кой предмет е всеки от въпросите.

- ☐ Български език
- ☐ Литература
- ☐ Математика
- ☐ Компютърно моделиране и информационни технологии
- ☐ История и цивилизация
- ☐ География и икономика
- ☐ Човекът и природата

- ☐ Чужд език
- ☐ Музика
- ☐ Изобразително изкуство
- ☐ Технологии и предприемачество
- ☐ Физическо възпитание и спорт
- ☐ Биология и здравно образование
- ☐ Химия и опазване на околната среда
- ☐ Физика и астрономия

Четене ПЪРВИЯТ УЧЕБЕН ДЕН

1. Прочетете разговора между Синем, Виктория и Мария и отбележете дали твърденията са верни, или грешни.

Синем, Виктория и Мария са приятелки и се срещат пред блока след първия учебен ден. Виктория е от Украйна и е в пети клас, Синем е от Сирия и е шестокласничка, а Мария е от България и е в седми клас. Обсъждат впечатленията си от първия учебен ден.

Виктория:

Много се радвам, че вече съм в пети клас, но и малко се притеснявам, защото имаме някои нови предмети и много нови учители. Класната ни е много добра и търпелива. Надявам се да се справя, защото съм добра ученичка и се старая много. Обичам да ходя на училище и искам да съм отличничка.

Синем:

Спокойно! Нормално е да се притесняваш, но не е толкова страшно! Наистина, в началото е малко трудно и различно, но после е интересно. Аз много харесвам да чета за историята и географията на различни страни, и се радвам, че мога да уча тези предмети в училище.

Мария: Момичета, всички **знаят**, че в седми клас е трудно! Тази година **ходя** на курсове по български и по математика, за да ми е по-лесно на изпитите след седми клас. **Трябва да учите** много в пети и шести клас, за да не **се налага да ходите** на допълнителни уроци.

1. В пети клас учениците имат някои нови предмети.
2. В пети клас учениците имат само един учител по всички предмети.
3. В шести клас учениците учат за географията на различни страни.
4. В шести клас учениците не учат за историята на различни страни.
5. След седми клас учениците имат важни изпити.
6. Някои ученици ходят на допълнителни уроци.

2. Отговорете на въпросите за вас.

1. Имаш ли нови предмети тази година? Кой са те?
2. Колко предмета имаш?
3. Как се казва класната ти? По какво преподава?
4. Кой са любимите ти предмети?
5. Кой предмети са най-лесни според теб?
6. Кой предмети са най-трудни според теб?
7. Ходиш ли на курсове? По какво?
8. Искаш ли да бъдеш отличник / отличничка? Защо?

Граматика АСПЕКТ НА ГЛАГОЛА

1. Разгледайте глаголите в сиво от разговора на момичетата. В кое глаголно време са глаголите?

2. Напишете свършения или несвършения вид на глаголите от текста.

1. _____	срещна се	5. _____	харесам
2. обсъждам	_____	6. _____	науча
3. _____	притесня се	7. _____	прочета
4. _____	справя се		

3. Изберете правилната форма на глагола според текста за момичетата.

1. Надявам се да **се справя** / **справя се**, защото съм добра ученичка.
2. Обичам да **ходя** / **ходим** на училище и искам да **съм** / **си** отличничка.
3. Аз много обичам да **чета** / **прочета** за историята и географията на различни страни, и се радвам, че мога да **уча** / **науча** тези предмети в училище.
4. Трябва да **учите** / **уча** много в пети и шести клас, за да не се налага да **ходите** / **отидете** на допълнителни уроци.

ГРАМАТИЧЕСКИ УПРАЖНЕНИЯ → в Приложението

4. Отговорете на въпросите за вас.

1. Какво можеш да правиш добре? А какво не можеш, но искаш?
2. Какво трябва да правиш всеки ден?
3. Какво обичаш да правиш? А какво не обичаш?
4. Какво искаш да правиш след училище? А през уикенда?
5. Какво се надяваш да постигнеш тази година?

Четене УЧИЛИЩЕТО В БЪЛГАРИЯ

1. Прочетете текста за образователната система в България и отговорете на въпросите за вашето училище.

В България има няколко вида училища: начални (от 1. до 4. клас), основни (от 1. до 7. клас), гимназии (от 8. до 12. клас) и средни (от 1. до 12. клас).

Преди да започнат училище, повечето деца посещават детска градина, а някои – и ясли. Яслите са за деца от 1 до 3 години, а детските градини – за деца от 3 до 6 години. Задължителната предучилищна група за 6-годишните преди 1. клас е или в детската градина, или в училище.

Учебната година в България започва на 15 септември, но завършва различно – средата на май (за 12. клас); края на май (за 1., 2. и 3. клас); средата на юни (за 4., 5. и 6. клас) или края на юни (за останалите класове). Тя е една от най-кратките в Европа.

Учениците имат няколко ваканции – коледна и пролетна, които са по-дълги, и есенна и междусрочна, които са по-кратки.

Годината е разделена на два срока – първи и втори. След края на всеки срок учениците получават срочни оценки, а в края на учебната година – и годишни.

В някои училища учениците учат на две смени – първа и втора, а в други – само на една. Малките ученици често ходят на занималня, където подготвят уроците си и пишат домашните. В много училища има физкултурен салон, библиотека и стол, в който учениците обядват. В някои училища има дори басейн.

От 1. до 4. клас учениците обикновено имат един учител, който преподава почти всички предмети. След 4. клас има различни учители по всеки предмет. Освен задължителните има и избираеми учебни часове (ИУЧ) и факултативни учебни часове (ФУЧ). Много ученици се записват и на различни безплатни или платени извънкласни занятия по интереси, които се провеждат след часовете.

В някои училища учениците носят униформа, а в други – не.

1. Колко класа и колко паралелки има в училището ти?
2. Колко ученици има в него?
3. На колко смени учат учениците?
4. Има ли физкултурен салон, басейн и библиотека?
5. Има ли занималня?
6. Има ли стол в училището ти?
7. Какви извънкласни занятия има?
8. Учениците носят ли униформа?

2. Отговорете на въпросите за себе си.

1. В кой клас и коя паралелка си?
2. Колко ученици има в класа ти?
3. Коя смяна учиш?
4. Ходиш ли на занималня?
5. Какви задължителноизбираеми и свободноизбираеми предмети имаш тази година?
6. Ядеш ли в стола на училището?
7. Какви извънкласни занятия посещаваш?
8. Носиш ли униформа?

Любопитно УЧИЛИЩНИ СЪСТЕЗАНИЯ И ОЛИМПИАДИ

В България се провеждат много състезания и олимпиади за ученици – училищни, общински, областни, национални и международни.

За учениците от 5. до 7. клас има олимпиади и състезания по почти всички учебни предмети – български език и литература, математика, чужди езици и т.н. Има също олимпиади по лингвистика и гражданско образование и състезания по превод, предприемачество, хореография, финансова грамотност, компютърно моделиране, безопасност на движението по пътищата и други интересни теми.

Има и много спортни състезания по различни видове спортове от училищната програма или извън нея – баскетбол, волейбол, тенис на маса, бадминтон, лека атлетика, шахмат и други.

Българските ученици обикновено се представят отлично на тези състезания и печелят много медали. Като награда за отличното си участие, медалистите често получават награди, стипендии и предимство при кандидатстване в някои гимназии и университети.

1. Отговорете на въпросите.

1. Участваш ли в училищни състезания и олимпиади? Защо?
2. Участваш ли в спортни състезания? По какво?
3. Имаш ли медали и грамоти от участие в състезания? Какви?

Четене ТЕСТ ЗА КАРИЕРНО ОРИЕНТИРАНЕ

1. Отбележете нещата, които обичате да правите. Помнете, че няма верни и грешни отговори. Изберете това, което е вярно за вас. Пребройте по колко отговора с всеки цвят имате, и вижте кои професии са най-подходящи за вас.

- да решавам кръстословици
- да ремонтирам коли
- да посещавам пиеси, концерти и изложби
- да работя в екип
- да подреждам неща
- да си поставям цели
- да строя неща
- да чета художествена литература
- да следвам ясни инструкции
- да убеждавам и да влияя на хората
- да правя експерименти
- да уча хората на нещо
- да се грижа за животни
- да помагам на хората да решават проблемите си
- да имам организиран ден
- да продавам неща
- да работя по творчески проекти
- да работя по научни проекти
- да поемам нови отговорности
- да лекувам хората
- да откривам как работят нещата
- да сглобявам модели и неща
- да обръщам внимание на детайлите
- да измислям неща
- да подреждам документи и да пиша на компютър
- да уча за чуждите култури и страни
- да анализирам проблеми, ситуации и тенденции
- да свиря на музикален инструмент и да пея
- да мечтая за започване на собствен бизнес
- да готвя
- да играя в пиеси
- да обмислям нещата, преди да взема решение
- да работя с числа и графики
- да обсъждам политика и новини
- да водя отчет за работата си
- да съм лидер
- да работя на открито
- да работя в офис
- да решавам математически задачи
- да помагам на хората
- да рисувам
- да говоря пред публика

Най-много отговори в зелено: фитнес инструктор, оптик, полицаи, пожарникар, занаятчия, учител по физическо възпитание.

Най-много отговори в жълто: биолог, химик, историк, учен, лекар, математик.

Най-много отговори в синьо: художник, музикант, актьор, дизайнер, писател, фотограф.

Най-много отговори в лилаво: учител, свещеник, треньор, физиотерапевт, медицинска сестра, консултант, социолог.

Най-много отговори в червено: мениджър, продуцент, юрист, бизнесмен, специалист по маркетинг, изпълнителен директор, предприемач.

Най-много отговори в сиво: счетоводител, банкер, редактор, офис мениджър, библиотекар, репортер.

2. Отговорете на въпросите.

1. Съгласен / съгласна ли си с резултата си от теста? Защо?
2. Какъв / каква искаш да станеш, когато пораснеш? Защо?
3. Какво трябва да учиш, за да работиш професията, която искаш?

Полезно КАНДИДАТСТВАНЕ СЛЕД 7. КЛАС

Кандидатстването след седми клас е важен момент в живота, защото след него учениците се разпределят в нови училища според желанията и постиженията си. За много от децата преместването в ново училище е голямо предизвикателство. За други е възможност най-после да бъдат в среда от връстници, с които имат общи интереси.

В края на юни се провеждат двата задължителни изпита от Националното външно оценяване (т.нар. матури) по български език и литература и по математика. По желание учениците могат да се явят и на изпит по чужд език. Първото класиране излиза към средата на юли, а след това има второ, трето и четвърто класиране.

Балът при кандидатстване след седми клас за повечето гимназии се образува от резултатите от Националното външно оценяване (НВО) и годишните оценки по български език и литература и математика. Затова е важно учениците да работят добре и да се стремят към добри оценки по време на цялото си обучение, а не само на матурите.

Всяка матура съдържа различни въпроси, всеки от които дава различен брой точки. Максималният резултат на всяка матура е 100 точки. Годишните оценки по предметите се приравняват по специална скала. Балът за класиране се изчислява по формула и максималният брой точки е 500.

Учениците кандидатстват за желаните училища, като ги подреждат по низходящ ред. Класирането става онлайн и резултатите обикновено се обявяват в началото на юли.

В България има около 2000 училища. Около 100 от тях са частни, а останалите – общински и държавни. Много от гимназиите след 7. клас са профилирани или имат профилирани паралелки – езикови, математически, природо-математически, по компютърни технологии, икономически, спортни и други. Има и различни професионални гимназии – по електроника, по мениджмънт и бизнес администрация, по дизайн, по приложни изкуства, по фризьорство и козметика, по хранително-вкусови технологии и много други.

Важно е учениците да се запознаят с цялата информация предварително, за да могат да вземат най-правилното решение за себе си. Важно е да помнят, че няма универсална формула за всички и е важно всеки ученик да попадне в това училище, където ще му е интересно и ще се чувства най-добре.

Писане КЪДЕ ИСКАМ ДА УЧА СЛЕД 7. КЛАС

1. Напиши в какво училище искаш да учиш след 7. клас и защо.

Урок 2 КАК ДА УЧИМ

За мен

1. Можеш ли да караш колело? Трудно ли е според теб? На колко години се научи да караш?
2. Мислиш ли, че имаш добра памет? Как запомняш датите и имената от уроците по история?
3. Как учиш новите думи по български език?

Слушане УЧЕНЕ НА НОВИ НЕЩА

1. Слушайте текста. Свържете въпросите от рубриката „За мен“ с отговорите на Виктория, Калин и Джамил.

Виктория ____

Калин ____

Джамил ____

Говорене УЧЕНЕ НА БЪЛГАРСКИ ЕЗИК

1. Работете по двойки. Обсъдете въпросите.

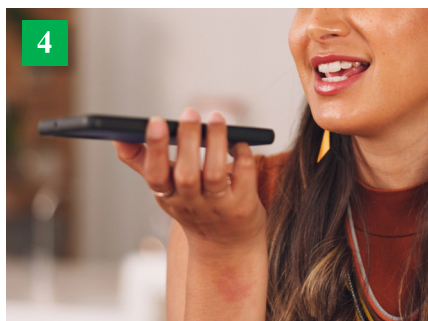
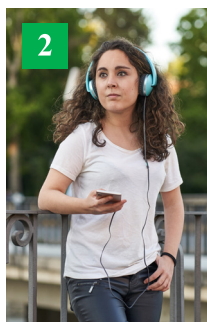
1. Колко често чуваш чужда реч там, където живееш?
2. Имаш ли някакви проблеми с българския език в момента?
3. Колко често четеш книги или гледаш предавания / филми / клипове на български?
4. Колко често преговаряш това, което учиш?
5. Какво ти помага да научиш българската граматика?
6. Кое е най-трудно за теб в българския – говоренето, слушането, четенето или писането? А най-лесно?
7. Подготвяш ли се за изпит в момента?
8. Какво ниво на български искаш да постигнеш?

Четене КАК УЧИШ БЪЛГАРСКИ?

1. Разгледайте снимките и отговорете на въпросите.

1. Как учат нови думи хората на снимките?
2. Какви други добри начини за учене на нови думи знаеш?

2. Прочетете диалога. На кого приличате повече – на Оля или на Самир?

Оля: Как върви преговорът на материала по български език?

Самир: Според мен не много добре. Помня почти всичко от граматиката, но думите са по-трудни, поне за мен.

Оля: Да, има много нови думи, които трябва да научим.

Самир: А при теб как е?

Оля: За мен е точно обратното – граматиката е трудна за разбиране, а думите са много по-лесни. Преговарям ги вкъщи и всичко е ОК.

Самир: А как успяваш да запомниш толкова много думи? Каква е тайната ти?

Оля: Всъщност нямам тайна. Имам система за учене на новите думи и ги помня много лесно.

Самир: Добре, а каква е тя?

Оля: Ами, като се прибера вкъщи от училище, записвам всички нови думи на телефона си. После слушам записите, докато правя нещо друго – например, докато карам ролери. Освен това правя изречения с новите думи и ги казвам на глас.

Самир: Докато караш ролери?

Оля: Да, докато карам ролери. Казвам си ги тихичко.

Самир: Помниш ли значението на думите?

Оля: Да, почти винаги. Ако го забравя, проверявам в тетрадката, като се върна вкъщи. Понякога също пускам записите и пиша думите. Мисля, че най-важното е постоянно да ги повтарям.

Как върви? = Как е? Как напредваш?

Самир: Интересно... Но аз трябва да видя думите написани, трябва да ги прочета.

Оля: Разбирам, и сестра ми е така. Тя използва флашкарти с новите думи. Ти правиш ли го?

Самир: Не. Какви са тези карти?

Оля: Това са малки листчета, на които сестра ми записва по една нова дума на всяка карта – или с картинка, или с дефиниция. Пише и пример, а понякога и превод. Доскоро беше добре.

Самир: Защо доскоро?

Оля: Защото забрави всички флашкарти в метрото. Наистина я съжалих. Толкова много труд отиде на вятъра!

отива на вятъра = напразно е,
няма смисъл, губи се

Самир: Идеята звучи добре, но ми се струва, че трябва да си много организиран, за да използваш тази система.

Оля: Да, така е.

Самир: Честно казано, мисля, че съм твърде мързелив, за да правя всички тези карти и да ги нося със себе си навсякъде!

3. Прочетете диалога отново и отговорете на въпросите.

1. Каква система използва Оля за учене на новите думи?
2. Каква система използва сестра ѝ?
3. Самир смята ли, че някоя от тези системи ще е успешна за него?

4. Отбележете кои от следните твърдения са верни за вас. Какво още правите, когато учите български и други чужди езици?

1. Пиша новите думи в тетрадка речник. Преговарям ги по-лесно.
2. Упражнявам произношението. Записвам новите думи на телефона си.
3. Записвам граматическите правила. Разбирам ги по-добре.
4. Гледам филми на български. Когато хората говорят, разбирам по-добре.
5. Пиша изречения с новите думи. Използвам ги в контекст.
6. Мисля на български. Използвам тълковен, а не двуезичен речник.
7. Пиша думите на флашкарти с дефиниция, илюстрация и превод. Така уча значението и правописа им.
8. Повтарям изречения от филми и клипове. Така уча правилното произношение и интонацията.
9. Използвам много различни техники на учене.

Четене КАКЪВ ТИП УЧЕНИК СИ?

1. Прочетете описанията на различните типове ученици. Какъв тип ученичка е Оля? А Самир? А вие?

Визуален тип

Този тип ученици предпочитат да виждат или да четат, когато учат, и искат да имат всичко записано.

Слухов тип

Те предпочитат да чуват новата информация, и обичат да говорят за нещата, които учат.

Кинестетичен тип

Предпочитат да се движат, когато учат, и не обичат да седят дълго време на едно място.

2. Прочетете статията и отбележете кои от техниките за учене, описани в нея, използвате.

КАКЪВ ТИП УЧЕНИК СИ?

Различните хора учат по различен начин. За да намериш най-добрия начин за учене за себе си, е добре да определиш какъв тип ученик си: визуален, слухов или кинестетичен. Ако знаеш стила си на учене, ще учиш по-ефективно и ще запомняш наученото по-лесно. Важно е също да не забравяш, че учиш навсякъде – не само в класната стая, но и през свободното си време.

Визуален тип

Добре е да учиш на тихо място, за да можеш да се концентрираш. За да научиш нещо ново, **се опитай** да си го представиш като картинка или пък **направи** схема, която да представя най-важните неща. Това ти помага да запомняш по-лесно, а също така да намираш информацията по-бързо, когато преглеждаш бележките си.

Слухов тип

Лекциите са добър вариант за теб. **Прочети** бележките си на глас, след това ги **скрий** и **се опитай** да ги повториш отново по памет. Когато говориш, **се опитвай** да използваш новите думи. Ако учиш думи, свързани с една тема, можеш да слушаш подкасти, в които се използват тези думи. Тези идеи ще ти помогнат по-лесно да запомниш това, което ти е нужно.

Кинестетичен тип

За да учиш добре, трябва да правиш нещо. Стаята, в която учиш, трябва да е достатъчно голяма, за да можеш да се движиш свободно и да докосваш различни предмети. **Прави** редовно почивки и **се разхождай** навън. Това ще ти помогне да се концентрираш и да не губиш интерес, докато учиш.

Тези описания са само общи насоки. Повечето хора имат комбинация от два или три стила. За да имаш успех в ученето, трябва да експериментираш, за да намериш това, което ти помага.

___ картинки
___ схеми, таблици

___ бележки
___ подкасти

___ движение
___ почивки

Граматика ПОВЕЛИТЕЛНО НАКЛОНЕНИЕ

1. Разгледайте глаголите в сиво от текста за видовете ученици. В какво наклонение са?

ГРАМАТИЧЕСКИ УПРАЖНЕНИЯ → в Приложението

2. Свържете фразите, за да направите упражнения.

1. Отворете	___ по двойки.
2. Направете	___ верния отговор.
3. Запишете	___ упражнение 2.
4. Отговорете	___ текста.
5. Работете	___ записа.
6. Изберете	___ учебниците на страница 38.
7. Излезте	___ на въпросите.
8. Слушайте	___ тишина!
9. Пазете	___ думите в тетрадката.
10. Прочетете	___ отпред.

3. Попълнете глаголите от списъка в повелително наклонение.

гледам, говоря, мисля, пиша, проверявам, слушам, чета

1. _____ само на български с приятелите си!
2. _____ радио, песни и подкасти на български!
3. _____ сайтове, книги и списания на български!
4. _____ български филми!
5. _____ редовно домашните си!
6. _____ значенията на новите думи!
7. _____ на български!

4. Кажете кои от съветите в упр. 3 изпълнявате.

Четене КАК ДА УЧА БЪЛГАРСКИ?

1. Елена Василева преподава български език в училище. Днес тя има час за консултации. Прочетете проблемите, които споделят Алексей и Сара, и съветите на г-жа Василева. Отбележете дали твърденията са верни, или грешни.

Алексей:

Добър ден, г-жо Василева! Мисля, че се справям добре с четенето и слушането, но не се чувствам сигурен, когато говоря на български, защото все още правя грешки. Искам да стана по-добър. Как да го постигна?

Госпожа Василева:

Здравей, Алексей! Радвам се, че се обърна към мен за идеи. Помня, че когато учех

френски, се срамувах да говоря. Знаех много думи и всички граматически правила, но говоренето ми беше трудно. Сега се чувствам много по-спокойна, когато говоря, така че ще споделя някои идеи от собствения си опит.

На първо място, не се притеснявай да правиш грешки. Хората пак ще те разбират. На второ място, помни, че единственият начин да се научиш да говориш чужд език, е с говорене. Използвай всяка възможност, за да говориш. Също така трябва да упражняваш вкъщи новите думи и граматика, които учим в клас, като ги повтаряш. Освен това трябва постоянно да практикуваш езика извън класната стая. Говори с приятелите си само на български, дори ако ти е по-лесно да общуваш на друг език.

Надявам се, че тези идеи са полезни.

1. Г-жа Василева винаги се е чувствала уверена, когато говори английски.
2. Тя смята, че хората, които учат чужди езици, не трябва да правят никакви грешки.
3. Тя казва на Алексей да говори само на български с останалите ученици.

Сара:

Здравейте, г-жо Василева! Мисля, че съм доста добра в четенето и писането на български, но слушането все още ми е трудно. Наистина искам да подобря уменията си. Имате ли идеи какво мога да направя?

Госпожа Василева:

Здравей, Сара! Чудесно е, че искаш да работиш върху българския си език. Помня, че когато учех френски, за мен слушането също беше най-голямото предизвикателство. Разбихах, когато учителката ни говори, но ми беше много трудно да разберам, когато говорят други хора. Ето някои идеи как да подобриш уменията си за слушане с разбиране на български.

На първо място, не се притеснявай, ако не разбираш всяка дума, която чуваш. Това е невъзможно! Трябва да се концентрираш върху най-важните думи. На второ място, опитай се да намериш някакви допълнителни упражнения за слушане. Например можеш да гледаш български филми със субтитри. Също така е добра идея да слушаш радиостанции на български и да гледаш българска телевизия. Освен това можеш да упражняваш слушане с подкасти в интернет. И най-накрая, добре е да слушаш песни на български, като едновременно четеш текстовете им. Има много интернет сайтове, в които можеш да намериш текстовете на най-популярните песни.

Сигурна съм, че това ще ти помогне.

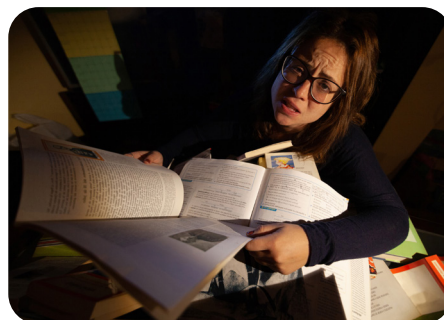
1. Г-жа Василева е имала проблеми със слушането с разбиране на френски.
2. Тя смята, че е важно учениците да разбират всяка дума, когато слушат.
3. Тя препоръчва на Сара да гледа български филми без субтитри.

2. Кои от съветите на госпожа Василева следват?

Четене ТЕСТОВЕ И ИЗПИТИ

1. Притеснявате ли се в тези ситуации?

- устно изпитване
- презентации
- тестове и изпити

2. Прочетете текста за Марина.

Каква е грешката ѝ?

Марина: Чувствам се много уморена! Утре имам важен тест по български в училище и както винаги, се притеснявам много. Когато ми предстои изпитване или тест, не спя добре. Стоя до късно през нощта и преговарям материала. Чета учебниците и записките си отново и отново. През цялото време проверявам дали съм запомнила цялата информация. Родителите и приятелите ми казват, че трябва да правя повече почивки, докато уча. Миналата година не се справих добре и бях много разочарована от оценките си. Наистина искам да постигна по-добри резултати тази година, затова трябва да работя много. Мисля, че просто трябва да продължа да уча и да се подготвям, докато съм сигурна, че знам всичко.

3. Вие как се подготвяте за изпитване или за труден тест?

4. Работете по двойки. Какви съвети ще дадете на Марина?

Любопитно БЕБЕТАТА И ЕЗИЦИТЕ

1. Прочетете интересните факти и отбележете дали твърденията са верни, или грешни.

- Бебетата могат да научат всеки език. За тях никой език не е по-труден от друг.
- Повечето деца казват първата си дума на възраст между 11 и 14 месеца. Има деца, които започват да говорят много по-късно – на две или три години, – но те понякога започват да говорят направо с цели фрази и изречения.
- Първите думи, които повечето деца казват, са *мама*, *баба* или *тата*. Според учените сричките МА, ПА и БА са най-лесни за произнасяне и когато бебетата казват *мама*, невинаги разбират какво означава това.
- Първите думи, които бебетата научават, са съществителни за предмети и обекти, като *кола* и *куче*. После започват да използват глаголи като *искам* и *имам*. Постепенно добавят нови и нови думи.
- Бебетата винаги първо слушат и после говорят. Има период, в който разбират много повече, отколкото могат да кажат.

1. Някои езици са по-трудни за бебетата, отколкото други.
2. Децата проговарят на различна възраст.
3. Бебетата обикновено първо казват *мама*, защото обичат майка си.
4. Първите думи, които бебетата научават, са глаголи.
5. Бебетата разбират повече, отколкото могат да кажат.

2. Знаеш ли коя е първата ти дума? Ако не знаеш, попитай родителите си.

Писане ДОБРИ И ЛОШИ НАВИЦИ ЗА УЧЕНЕ

1. Опишете какви добри и какви лоши навици за учене имате. Какво искате да промените в начина си на учене и как планирате да го направите? Използвайте идеите от урока.

Урок 3 ЛЯТНАТА ВАКАНЦИЯ

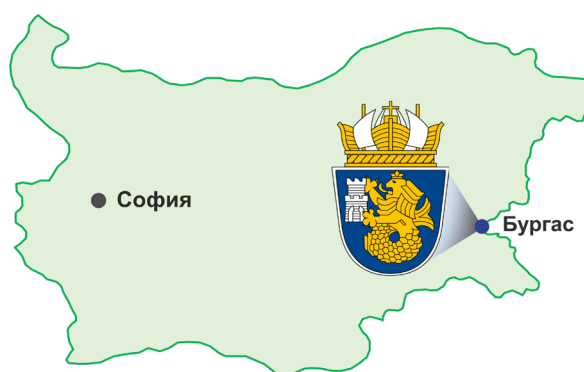
За мен

1. Къде бяхте вчера и какво правихте?
2. Кога се срещнахте за последен път с приятели и какво правихте?
3. Къде бяхте през лятната ваканция? Пътувахте ли?

Слушане ИСКАМ ДА ПОСЕТЕЯ БУРГАС ОТНОВО

1. Слушайте текста „Искам да посетя Бургас отново“ и отговорете на въпросите.

1. Къде се намира Бургас?
2. Какво е старото име на Бургас?
3. Колко езера и реки има в града?
4. Как се казва най-голямото естествено езеро?
5. Защо птиците спират, за да почиват на езерата?
6. Кои са забележителностите на града?
7. Кои са любимите места за разходка на семейството на Ева?
8. Какво е Света Анастасия и къде се намира?

2. Отговорете с Вярно или Грешно.

1. Бургас е четвъртият по големина град в България.
2. Бургаските езера са дом на голям брой птици и риби.
3. Семейството на Ева пътува за Бургас на 25 юни.
4. Братът на Ева се казва Антон.
5. В Бургас няма много красиви сгради.
6. Ева прави много снимки на красивите сгради.
7. Ева и семейството ѝ отиват до острова с такси.
8. Ева е в Бургас седем дена.

3. Разкажете какво знаехте за Бургас и каква нова информация научихте от текста.

Четене НАЙ-ИНТЕРЕСНОТО МИ ПРЕЖИВЯВАНЕ ПРЕЗ ЛЯТОТО

1. Прочетете текста и довършете изреченията.

Елена, Оксана и Башар са съученици и добри приятели. Те са в шести клас. Днес беше първият им час по география и икономика. Елена имаше рожден ден и почерпи целия клас

с шоколадови бонбони. Съучениците ѝ я поздравиха и ѝ пожелаха здраве и успех. Оксана, най-добрата ѝ приятелка, ѝ подари интересна книга за най-красивите места в света. Тя знаеше, че Елена иска да обиколи света. Госпожа Петрова, учителката им, предложи всеки да разкаже за най-интересните дни през ваканцията си. Тя им припомни, че в края на миналата учебна година имаха за задача да научат за историята на градовете, в които ще пътуват през ваканцията.

Башар: Аз не пътувах никъде, останах в София през цялото лято. Родителите ми имаха много работа. Тази пролет те отвориха малък ресторант в квартала и от сутрин до вечер бяха там. Мама ме записа на уроци по плуване и там се запознах с деца от различни училища в София. С едно от момчетата станахме приятели. Всъщност най-интересното ми преживяване беше летният градски лагер.

Първите дни бяхме на Витоша. Спортувахме активно и се забавлявахме. Научих много за птиците и растенията. Качихме се и на Черни връх, това е най-високият връх в планината (2290 м). Обичам природата и тези планински приключения бяха истинска радост за мен.

Втората част от лагера опознавахме София. Научих, че това е един от най-старите градове в Европа и има многовековна история – повече от 7000 години. Предишните му имена са Сердика, Триадница и Средец. В началото на 15. век селището започва да се нарича София. Това означава „мъдрост“ на гръцки език. София става столица през 1878 г. За мен най-интересните места, които посетих, са подземният музей на църквата „Света София“ и Националният исторически музей. Представете ли си, че подземният музей има 23-вековна история, а в Националния музей можеш да се запознаеш с цялата история на българските земи до средата на 20. век! Не съжалявам, че прекарах цялото лято в София. Харесвам я!

Елена: Моето най-интересно пътуване беше до Велико Търново. Отдавна исках да посетя този град и бях много щастлива, когато мама предложи да отидем двете там за няколко дена. Пътувахме с автобус и затова не взехме много багаж. Една седмица преди пътуването мама резервира стая в къща за гости. Къщата беше във Варуша, така се казва старата част на града. Знаех доста неща за този град. В училище учихме, че Велико Търново е столица на Втората българска държава с център хълма Царевец. Повече от два века през Средновековието това е най-значимото място в България. Тук българските владетели решават най-важните въпроси в живота на средновековната държава.

Лесно намерихме къщата за гости, настанихме се бързо и отидохме да обядваме в красив ресторант, разположен над Янтра. Това е реката, която минава през града. Ядохме много вкусна храна и се наслаждавахме на гледката. След това се качихме на

хълма Царевец. Там се разходихме из крепостта. Беше доста горещо и не останахме дълго време. Мама хареса най-много архитектурата на къщите, особено Къщата с маймунката. Тя е построена от легендарния майстор Кольо Фичето. Има още няколко прекрасни сгради в старата част на града, построени от него. Аз направих и изпратих на татко снимки на Самоводската чаршия – така се казва тази част от Стария град с малките тесни улички, красивите магазинчета за сувенири и работилниците за

традиционни занаяти. С удоволствие наблюдавах как работят занаятчиите. На няколко места опитахме традиционни сладкиши. Купихме няколко сувенира. О, знаете ли кого срещнахме на една от малките стръмни улички в Стария град? Мишо от другия клас! Оказа се, че баба му живее във Велико Търново и той прекарва всяка ваканция там. Късметлия е! Показа ни точно къде живее. Мама го почерпи със сладолед.

Останахме в града три дена, видяхме много неща. Върнахме се вкъщи доволни. Мечтая отново да видя този живописен град!

Оксана: Един горещ уикенд през август отидохме до Троян. Родителите ми имат приятели там и те ни поканиха на гости. Пътувахме с колата ни. Гледките бяха изумителни. Разбрах, че в района на Троян се намират няколко природни резервата с много разнообразна

флора и фауна. Знаех, че Троян е известен със занаята грънчарство (керамика). Вкъщи имаме няколко чинии и чаши от троянска керамика. Щом пристигнахме в града, оставихме багажа и веднага отидохме в центъра. Посетихме Музея на керамиката и занаятите. Тук се намира най-богатата колекция от керамика в страната. Има голям макет на троянския площад с типичните за 19. век занаяти. За мен беше много интересно да видя истинска грънчарска работилница от

същия период. Музеят е много голям и модерен и представя живота на хората от района от древни времена. Научих, че в Троян се намира единственото училище по керамика в България. След посещението в музея обядвахме в ресторант с традиционна храна за района, разхождахме се и говорихме за много неща. Беше прекрасен уикенд. Имаше само един малък проблем – татко си забрави телефона в едно кафе, но се върна веднага и го намери. Беше още на масата. Съжалявам, че бяхме само за два дена в този красив град, но мама обеща отново да го посетим.

1. Башар _____ в София през _____ лято.
2. Родителите на Башар _____ малък ресторант.
3. Башар беше на _____ лагер.
4. Най-интересното _____ на Елена беше до _____.
5. Елена и майка ѝ пътуваха с _____ и не взеха много _____.
6. Те останаха в града _____.
7. Оксана отиде до Троян през _____.
8. Тя посети _____.
9. Бащата на Оксана _____ телефона си в _____.

3. Свържете двете колонки, като използвате информацията от текста.

1. Качихме се	_____ традиционни
сладкиши.	
2. Научих много	_____ станахме приятели.
3. С едно от момчетата	_____ красив ресторант.
4. Лесно намерихме	_____ на гости.
5. Отидохме да обядваме в	_____ за птиците и растенията.
6. На няколко места опитахме	_____ на Черни връх.
7. Мама го почерпи	_____ със сладолед.
8. Те ни поканиха	_____ прекрасен уикенд.
9. Беше	_____ къщата за гости.

Граматика МИНАЛО СВЪРШЕНО ВРЕМЕ

1. Прочетете текста още веднъж и подчертайте всички глаголи в минало свършено време. Подредете ги в групи в тетрадките си – АХ, ЯХ, ИХ, ОХ/Е, ЕХ, УХ група.

ГРАМАТИЧЕСКИ УПРАЖНЕНИЯ → в Приложението

2. Трансформирайте разказите на Оксана, Елена и Башар в 3 л. ед. ч.

Любопитно ИНТЕРЕСНИ ФАКТИ ОТ ИСТОРИЯТА НА НЯКОИ БЪЛГАРСКИ ГРАДОВЕ

1. На територията на **Варна** – лятната столица на България, е открито най-старото обработено златно съкровище в света. Находката е от около 300 предмета – украшения и съдове, направени от почти чисто злато. Общото им тегло е над 6 кг. Съкровището се намира в Археологическия музей в града.

Близо до град **Провадия**, който е във Варненска област, се намира историческият обект Солницата. Това е най-старият център за добиване на сол в Европа, който по-късно се превръща и в първия град на континента. Този комплекс има площ около 200 декара.

2. Най-малкият град в България е **Мелник**. В града живеят само 385 души. Намира се в планината Пирин. Градът е обграден от естествени пясъчни пирамиди с интересни форми. Те се променят с течение на времето. Височината на някои от тях достига 100 метра. Най-известната забележителност в градчето е Кордопуловата къща, която е построена през 1754 г. Това е най-голямата и най-представителна къща в България от периода на Възраждането. Къщата е съчетание на прекрасна вътрешна и външна архитектура.

3. **Созопол** е един от най-красивите черноморски градове. Той е разположен в Югоизточна България на няколко малки полуострова. Едно от имената на града е Аполония в чест на древногръцкия бог Аполон. По-късно приема името Созополис, което означава „град на спасението“. Старата част на града е с автентична възрожденска архитектура от 18. – 19. век. Къщите са изградени от камък и дърво. Градът е обграден от крепостни стени и кули.

4. **Несебър**, както и Созопол, се намира на Черно море. Старият град е включен в списъка на ЮНЕСКО през 1983 г. заради историческите паметници от различни епохи. Несебър е с много стара и богата история. Различни култури и религии се смесват на това място и го превръщат в истинско съкровище. Има много забележителности – крепостната стена, византийските терми (бани), къщите от 18. – 19. век, църквите от 5. – 19. век. Символ на града е Вятърната мелница, която посреща гостите в началото на Стария град.

5. **Белоградчик** е малък живописен град, разположен в западната част на Стара планина. Известен е с Белоградчишките скали. Те са уникален природен феномен с чудати форми, които природата е създала в продължение на над 230 милиона години. Най-популярните от тях са Конникът, Мечката, Ученичката, Гъбите, Лъвът, Камилата, Кукувицата и други. За всяка от известните фигури има легенда.

6. Копривщица е град музей. Намира се в централната част на Средна гора. Целият град е заобиколен от хълмове, природата е много живописна. Копривщица е роден дом на много бележити българи. Тук са родени революционерите Георги Бенковски и Тодор Каблешков, поетът Димчо Дебелянов, писателят Любен Каравелов и брат му Петко Каравелов – известен политик. Името на града е свързано с една от великите страници от историята на България – Априлското въстание. То избухва на 20 април 1878 г. и е най-масовият опит на българите да извоюват отново свободата си. В града има много забележителности, които са уникални паметници на архитектурата от епохата на Възраждането.

7. Трявна е един от най-красивите градове в България. Разположен е в Централна Северна България. Тук в средата на 17. в. се ражда най-старата възрожденска художествена школа в страната – Тревненската. Тя процъфтява в три области – дърворезба, иконопис и строителство. И днес в старата част на града са

живи традиционните занаяти. Малки работилници предлагат красиви произведения на изкуството. В центъра на Трявна се намира единственият автентичен възрожденски площад в страната. Тук е прочутата Часовникова кула, построена през 1841 г. И до днес часовникът отмерва времето точно. Най-интересната сграда на площада е Тревненското училище. Много от къщите в Трявна са шедеври на тревненската архитектура. Над 140 са архитектурните паметници в това малко планинско градче.

1. Работете по двойки. Питайте и отговаряйте на въпросите за ваше интересно пътуване.

1. Къде и кога пътува?
2. С кого беше?
3. Как пътува дотам?
4. Какво видя?
5. Какво яде и пи?
6. Какво беше времето?
7. Колко дена остана там?
8. Какво те впечатли най-много?

Писане ЛЯТНАТА ВАКАНЦИЯ

1. Напишете за най-интересното си преживяване през лятната ваканция.

УРОК 4 ЕЗИЦИТЕ ПО СВЕТА

За мен

1. Кой езици говориш? Кой чужд език знаеш най-добре?
2. Харесва ли ти да учиш чужди езици? Защо?
3. Защо трябва да учим чужди езици?

Думи и фрази

1. Използвайте думите и фразите, за да попълните празните места в отговорите на въпросите.

упражнения, произнасяш, писане, грешки, темата, материали, разбира, значението, търся, списък, даде дефиниция или синоним

1. Кога и за какво използваш български език извън класната стая?

- а) Общувам с приятели.
- б) Чета _____ онлайн.
- в) Само при _____ на домашни работи.
- г) Гледам филми и предавания на български.

2. Какво правиш, когато намериш нова дума в текст?

- а) _____ я в речник.
- б) Опитвам се да _____ какво означава.
- в) Моля учителя да _____.
- г) Питам съученик или приятел за _____ на думата.

3. Как учиш нови думи най-добре?

- а) От _____ с думи.
- б) Правя _____ с тях.
- в) Чета книги и списания.
- г) Уча ги малко преди изпит.

4. С кои от тези изречения си съгласен / съгласна?

- а) Важно е да можеш да _____ думата правилно.
- б) Да правиш _____, е естествено, когато учиш.
- в) Думите са по-важни от граматиката.
- г) Уча само ако _____ на урока е интересна.

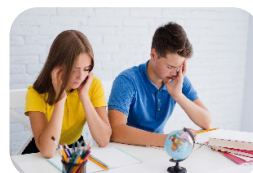
धन्यवाद 谢谢 grazie
gracias дякую
merci شكراً
dziękuję Kiitos
хвала ти
благодаря
bedankt
ممنون תודה
gratias ago tibi
ευχαριστώ
спасибо
dėkuju danke
Teşekkürler

2. Отговорете на въпросите от упражнение 1 за себе си.

Слушане СИТУАЦИИ

1. Прочетете въпросите и отговорите. После слушайте записите и изберете верния отговор на всеки въпрос.

1. Тони и Катя са съученици и говорят след час по немски. Как Тони е подобрил немския си?
 - а) Тони общува с приятели от Германия.
 - б) Момчето практикува езика онлайн.
 - в) Той често пътува до Германия.
2. Учителка говори на децата в клас. За какво учениците трябва да внимават повече?
 - а) За граматиката.
 - б) За новите думи.
 - в) За правописа.
3. Двама съученици говорят за домашното. Защо момчето няма домашно?
 - а) Не е записал, че има домашно.
 - б) Отсъствал е от урока.
 - в) Забравил е, че има домашно.
4. Момиче разказва на майка си за новата си приятелка Нур. Кой език говори Нур?
 - а) Английски, испански и шведски.
 - б) Шведски, турски и английски.
 - в) Турски, шведски и арабски.
5. Момиче съобщава на съученик важна новина. Как е разбрало за новината?
 - а) От член на семейството.
 - б) От радиото.
 - в) От учителката.

Граматика МИНАЛО НЕОПРЕДЕЛЕНО ВРЕМЕ

1. Прочетете изречения от текста за слушане и подчертайте фразите със СЪМ и минало свършено деятелно причастие (завършващо на -Л, -ЛА или -ЛИ).

1. Станал си много добър по немски.
2. Ходил ли си в Германия?
3. Всички сте се справили много добре със задачите.
4. Не съм записал нищо.
5. Не съм отсъствал по испански.
6. Тя е живяла в различни държави.
7. Била е в Турция една година и там е научила турски.
8. Живяла е и в Швеция.

9. Как е разбрала за новината?
10. Учителката ни по български е спечелила първа награда.
11. Брат ми е видял информацията в интернет.

ГРАМАТИЧЕСКИ УПРАЖНЕНИЯ → в Приложението

2. Работете по двойки. Питайте и отговаряйте.

1. Колко езици си учил/а?
2. Къде си учил/а в своята страна?
3. В кои страни си живял/а?
4. Бил/а ли си на море в България?
5. Ходил/а ли си във Велико Търново? А в Пловдив?
6. В кои български градове не си бил/а?
7. Гледал/а ли си български филм?
8. Какво са работили родителите ти, преди да дойдат в България?
9. Пътувал/а ли си с кораб?
10. Ял/а ли си баница?

Четене ПРОЕКТ ПО АНГЛИЙСКИ

1. Прочетете диалога и подчертайте глаголите в минало неопределено време.

Христо: Дай да видим проекта по английски! Аз **вече** съм направил моята част.

Боян: Аз **още не** съм завършил моята. Искаш ли утре да работим у нас?

Христо: Добре. Може да купя сок и да донеса нещо за хапване.

Боян: **Вече** съм купил сок. А ти намери ли статията за проекта, която учителката препоръча?

Христо: Да, намерих я и **вече** съм я прочел.

Боян: Аз **още не** съм я чел.

Христо: Добре, сега ще ти я изпратя.

Дай да видим! =
Хайде да видим!

хапване = ядене

ГРАМАТИЧЕСКИ УПРАЖНЕНИЯ → в Приложението

2. Направете изречения за вас.

Днес вече съм

Днес още не съм

3. Попълнете празните места в текста, като поставите глаголите в минало неопределено време.

реша, уча (x2), започна, отида, напиша, чуя, участвам, харесам

Роза Златкова е полиглот – човек, който говори и владее много езици. _____
10 езика (български, английски, немски, френски, испански, италиански, португалски,

сръбски, полски, арабски) и говори 7 от тях. Родена е в България. На 5 години е _____ в Америка със семейството си. Там Роза _____ френски и испански. Един ден _____ туристи да говорят италиански, _____ езика и _____ да учи и него. След това _____ да учи португалски, а после и останалите езици. От много години тя има специален интерес към езиците и музиката. В нейния сайт и ютуб канала ѝ има интересни статии, видеа и учебни материали. Роза _____ няколко книги и _____ в много телевизионни и радиопредавания.

Четене В ИТАЛИЯ

1. Прочетете текста и подчертайте глаголите в минало неопределено време.

Приятелят ми Емил учи италиански от пет месеца. Миналата седмица беше на екскурзия в Италия и **вероятно** е говорил италиански. Хората там са много общителни и усмихнати. Той е пътувал из различни красиви места – планини и езера. Посетил е няколко града и малки интересни села. В Италия изкуството е навсякъде и **сигурно** е видял много забележителности и произведения на световни майстори. **Може би** е направил хубави снимки и **навярно** е купил красиви сувенири за спомен. Опитал е прекрасни италиански пици и други вкусни изкушения и **вероятно** е останал очарован от Италия.

2. Отговорете на въпросите, като използвате маркерите МОЖЕ БИ, ВЕРОЯТНО, СИГУРНО, НАВЯРНО.

1. Какъв език е говорил Емил миналата седмица?
2. Какво е видял?
3. Какво е направил?
4. Какво е купил?
5. С какви впечатления е останал от Италия?

ГРАМАТИЧЕСКИ УПРАЖНЕНИЯ → в Приложението

3. Разкажете какво са правили децата в тези градове, като използвате маркерите МОЖЕ БИ, СИГУРНО, ВЕРОЯТНО или НАВЯРНО и дадените глаголи в минало неопределено време.

закусвам, обядвам, пътувам, ям, спя, посеща, купя, говоря

Иван – Париж

Катя – Истанбул

Виктор – Лондон

Ема – Рим

Стефан – Кайро

Елена – Венеция

Любопитно ЕЗИЦИТЕ ПО СВЕТА

1. Прочетете текста и отговорете на въпросите.

В света съществуват около 7000 различни езика. Тези, които са близки един до друг, са групирани в „семейства“. На някои езици говорят много хора, а на други – много малко. Непрекъснато изчезват езици, които нямат писменост и отмират заедно с последния си носител.

В **Европа** има около 200 езика и мнозинството от тях са от индо-европейското езиково семейство. Повечето езици на континента принадлежат към 3 големи групи: славянска, германска и романска.

Славянската група включва български, руски, украински, полски, чешки, словашки, сръбски и други.

Романската група произлиза от разговорния латински и включва испански, френски, италиански, португалски, румънски и други.

В германската група са английски, немски, норвежки, шведски, холандски и други.

Най-разпространените европейски езици по света са английски, френски, немски, испански, италиански и португалски.

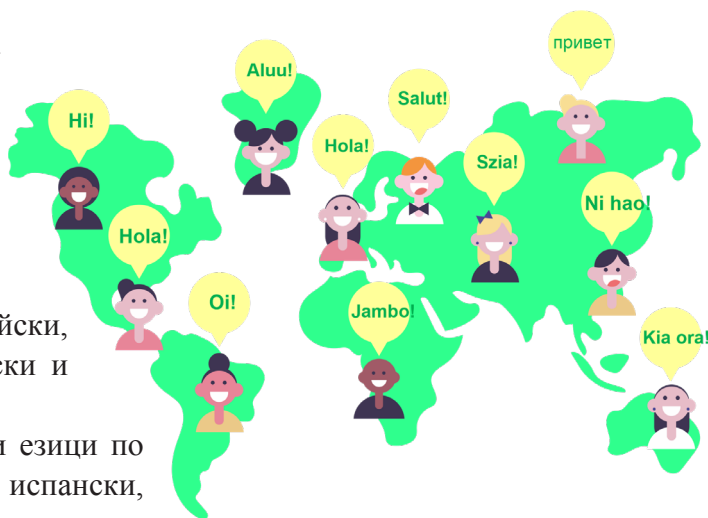
Над 250 милиона души в държави в Европа и Азия използват кирилицата.

Най-големите и гъсто населени континенти са Азия и Африка и там има най-много езици. В **Азия** те са около 2300. Най-разпространените са китайският (мандарин), хинди и арабски. В някои части на Азия има огромен брой езици.

В **Африка** има около 2100 езика. Много от хората там владеят повече от един език, защото заедно с родния говорят и английски, френски или португалски.

На територията на **Австралия и Океания** има около 1300 езика. Най-разпространен е английският, но има и множество малки езици. Папуа Нова Гвинея е островна държава в Океания и има само 8 милиона души население. То използва около 830 езика – най-много от всяка друга държава по света. Някои езици на аборигени имат само един или двама носители.

В **Америка** има около 1000 езика. Най-много хора на континента говорят английски и испански. Испански се използва от 406 милиона души на континента. В Бразилия говорят португалски, докато в Канада – основно английски и френски. В Америка има също много

редки езици. Например маянски, който е роден език на майите, се говори в части от Мексико и Гватемала.

1. Колко езика съществуват по света?
2. Към коя езикова група принадлежи българският език?
3. Кои европейски езици са най-разпространени в света?
4. Колко души по света използват кирилица?
5. На кой континент говорят най-много езици?
6. Кои езици говорят най-много хора в Азия?
7. Кои са най-използваните европейски езици в Африка?
8. В коя страна има най-много езици?

Писане ПРИЛОЖЕНИЯ ЗА УЧЕНЕ НА ЧУЖДИ ЕЗИЦИ

1. Използвате ли приложение за учене на чужд език? Как се казва то? Проучете какви приложения се използват най-много. Изберете едно и го опишете.

УРОК 5 ДЕЙНОСТИ НА ОТКРИТО

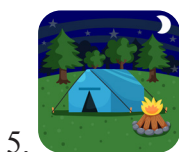
За мен

1. Какви дейности на открито знаете?
2. Кой от тях харесвате?
3. Кой не харесвате?

Нови думи ДЕЙНОСТИ НА ОТКРИТО

1. Номерируйте фразите според илюстрациите.

___ спане в палатка	___ готвене на огън
___ катерене	___ правене на снежен човек
___ влизане в пещера	___ ориентиране в гората
___ каране на каяк	___ пускане на хвърчила
___ търсене на съкровище	

2. Попълнете таблицата по модела. Знаете ли още подобни двойки думи?

катеря	правя	ориентирам	спане
влизане	готвене	каране	спя
карам	правене	пускам	готвя
ориентиране	пускане	катерене	търся
търсене	влизам		

Глагол	Отглаголно съществително	Глагол	Отглаголно съществително
катеря	катерене		

3. Кажете кои от дейностите в упражнение 1 искате да опитате.

Искам да опитам катерене по стена, ...

Четене ПРЕДИ ДА СТАНЕШ НА 16

1. Прочетете диалога между Бела и Тео. Попълнете таблицата за Тео и за себе си.

Бела: Здравсти, Тео! Открих страхотен сайт с много идеи за неща, които трябва да направиш, преди да станеш на 16. Най-много харесвам раздела дейности „На открито“. Искаш ли да чуеш някои от тях?

Тео: Добре, но аз **съм опитвал** много неща, така че вероятно **съм ги правил**.

Бела: Хайде да видим! Първо, **пускал ли си** хвърчило?

Тео: Да, много пъти **съм пускал** хвърчила. Обикновено, когато съм на море, но също и на семеен пикник.

Бела: А **правил ли си** снежен човек?

Тео: Да, **правил съм** снежен човек до нашия блок. Обичам да играя в снега и да правя различни фигури.

Бела: Да, много е забавно. А някога **ходил ли си** на лагер под звездите? Нали разбираш, **спал ли си** в палатка под звездите.

Тео: Да, **спал съм** в палатка със семейството си.

Бела: Добре, следващ въпрос... Някога **карал ли си** каяк?

Тео: Да, **карал съм** каяк с чичо ми. Беше невероятно!

Бела: Ооо, и аз искам да опитам каяк. Така, ето още едно. **Влизал ли си** в пещера?

Тео: Не, досега **не съм влизал** в пещера. Не обичам много да влизам под земята.

Бела: Да, и аз също... Добре. Момент, да намеря нещо друго. Някога **търсил ли си** съкровище?

Тео: Не, никога **не съм търсил** съкровище, но звучи вълнуващо. Знам за една игра, в която деца и възрастни търсят съкровища на открито с помощта на GPS. Може да опитам някой ден.

Бела: Така, ето нещо друго. **Ориентирал ли си се** в гората без GPS, само с компас и карта?

Тео: Да, няколко пъти **съм се ориентирал** в гората с карта и компас. Бях на летен приключенски лагер и там имахме състезания по ориентиране.

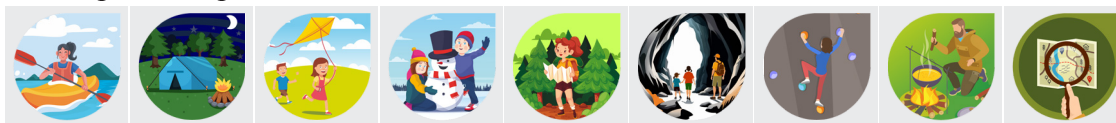
Бела: Добре. А какво ще кажеш за това? **Готвил ли си** на огън?

Тео: Да, два-три пъти **съм готвил** на огън. **Помагал съм** на баща ми за барбекюто и на мама, когато ходим на къмпинг.

Бела: О, bravo! Ето и още едно... **Катерил ли си се** по скала?

Тео: **Катерил съм се** по стената за катерене в училище. Това същото ли е?

Бела: Ами, да. Добре, ще ти изпратя линк към уебсайта. Все още има някои неща, които можеш да направиш, преди да станеш на 16.

Тео	✓								
Аз									

2. Свържете фразите, за да направите изречения според диалога.

1. Опитвал съм	___ в гората с карта и компас.
2. Пускал съм	___ в палатка под звездите.
3. Правил съм	___ в пещера.
4. Спал съм	___ каяк с чичо ми.
5. Карал съм	___ много неща на открито.
6. Не съм влизал	___ на огън.
7. Не съм търсил	___ по стената в училище.
8. Ориентирал съм се	___ снежен човек.
9. Готвил съм	___ съкровище.
10. Катерил съм се	___ хвърчила.

Граматика МИНАЛО НЕОПРЕДЕЛЕНО ВРЕМЕ

1. Подчертайте изреченията в диалога между Бела и Тео, съдържащи маркерите **НЯКОГА, МНОГО ПЪТИ, ДВА-ТРИ ПЪТИ, ДОСЕГА НЕ, НИКОГА НЕ, НЯКОЛКО ПЪТИ.**

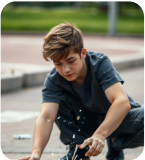
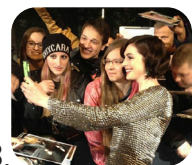
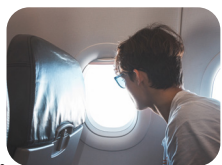
ГРАМАТИЧЕСКИ УПРАЖНЕНИЯ → в Приложението

2. Правили ли сте тези неща и кога за последен път ги направихте? Отговорете, като използвате маркерите **МНОГО ПЪТИ, НЯКОЛКО ПЪТИ, НИКОГА НЕ, ДОСЕГА НЕ, СКОРО НЕ, ОТДАВНА НЕ.**

1. Някога опитвал/а ли си екзотична храна?
2. Помагал/а ли си на непознат?
3. Виждал/а ли си падаща звезда?
4. Отстъпвал/а ли си място в градския транспорт на стар човек или бременна жена?
5. Плувал/а ли си в езеро?
6. Играл/а ли си българско хоро?

Слушане НЯКОГА ПРАВИЛ ЛИ СИ ТОВА?

1. Свържете картинките с въпросите в таблицата на следващото упражнение.

А. 	Б. 	В. 	Г. 	Д.
Е. 	Ж. 	З. 	И. 	Й.

2. Слушайте диалога и попълнете таблицата за Алекс и Мери.

Въпрос	Алекс	Мери	Аз
1. Някога срещал/а ли си много известен човек?	✓	✗	
2. Някога чупил/а ли си ценен предмет?			
3. Някога сънувал/а ли си кошмар?			
4. Някога ял/а ли си японска храна?			
5. Някога участвал/а ли си във филм?			
6. Някога посещавал/а ли си ферма?			
7. Някога брал/а ли си горски плодове?			
8. Някога яздил/а ли си кон?			
9. Някога летял/а ли си със самолет?			
10. Някога изпращал/а ли си писмо в бутилка?			

3. Попълнете таблицата в упражнение 2 за себе си. Работете по двойки и сравнете отговорите си.

- Някога срещал/а ли си много известен човек?
- Да, срещал/а съм. / Не, не съм срещал/а.

4. Отговорете на въпросите.

1. Кое е най-удивителното нещо, което някога си правил/а?
2. Кое е най-интересното място, на което някога си бил/а?
3. Плувал/а ли си с делфини?
4. Яздил/а ли си камила?
5. Ял/а ли си жаби?

5. Попълнете празните места с глаголите от списъка и информация за вас.

уча, пътувам, живея, играя, опитвам, свиря
--

Учил/а съм в _____ (град). _____ (спортове). _____ на _____ (музикален инструмент). _____ в _____ и _____ (държави). _____ в различни страни, като _____. _____ различни дейности на открито, като _____. Има някои неща, които още не съм опитвал/а, но искам да пробвам. Например мога да опитам _____.

6. Разкажете за ваш приятел по същия модел.

Граматика СЛОВОРЕД НА МИНАЛО НЕОПРЕДЕЛЕНО ВРЕМЕ С КРАТКИ ВИНИТЕЛНИ И ДАТЕЛНИ ФОРМИ НА ЛИЧНИТЕ МЕСТОИМЕННИЯ

1. Прочетете диалозите и обърнете внимание на словореда на местоименията.

- Дора, гледала ли си този филм?
- Да, гледала съм **го**. А ти?
- Аз не съм **го** гледал, но съм чел книгата, по която е филмът, и много ми хареса.
- Не знам дали филмът е добър, но музиката е прекрасна. Има една песен, която сега е абсолютен хит и вероятно си **я** чувал.

- Каза ли на майка си за екскурзията?
- Не съм **й** казал. Забравих.
- Но ние обещахме на учителя да отговорим днес. Аз вече съм **му** отговорил.
- Изпратих **й** съобщение, но още не **го** е видяла.

ГРАМАТИЧЕСКИ УПРАЖНЕНИЯ → в Приложението

2. Работете по двойки. Питайте и отговаряйте, като допълните изреченията.

1. Слушал/а ли си песента	_____ ?
2. Гледал/а ли си филма	_____ ?
3. Чел/а ли си книгата	_____ ?
4. Играл/а ли си играта	_____ ?
5. Опитвал/а ли си пица с/със	_____ ?

Любопитно ГЕОКЕШИНГ

1. Вижте илюстрациите. Какво мислите, че е геокешинг? Прочетете текста и проверете вашия отговор.

Обичате ли разходките и приключенията извън дома със семейството? Някога мечтали ли сте да бъдете изследовател и да откривате неща, които никой преди вас не е намирал? Ако отговорите положително, тази игра е точно за вас. Казва се геокешинг и за нея се използва GPS устройство или смартфон. С тях се търси „съкровище“, което се казва геокеш – обикновено това е кутия, която някой друг е скрил. Играта е много забавна и се практикува от възрастни и деца по целия свят.

Съдържанието на геокеша може да е най-различно. Често представлява малък предмет, който може да вземеш, но трябва да оставиш друг за следващия откривател. Стойността на

„съкровището“ не трябва да е по-малка от тази на предмета, който си взел.

В интернет има хиляди сайтове и всеки може да намери геокешове за района, в който живее, да въведе координатите и да ги потърси. След като намери геокеш, човекът се връща в сайта, откъдето е взел координатите, маркира, че го е взел, и пише координати на новото „съкровище“, което е скрил. Така хората, които харесват геокешинга, могат да го играят цял живот!

Важно е децата, които искат да опитат това приключение, винаги да бъдат с възрастен. Освен че е по-безопасно, така е и по-забавно!

2. Изберете верния отговор.

1. Какво трябва да направиш, когато намериш геокеш?
 - А. Да провериш колко хора вече са го намерили.
 - Б. Да оставиш нещо твое за следващия човек.
 - В. Да маркираш на сайта, че геокешът е намерен.
2. Какво разбираме за геокешинга от статията?
 - А. Става все по-популярен.
 - Б. Нужно е много време да се научиш да го практикуваш.
 - В. Това е приятно хоби за хора от всички възрасти.

3. Искате ли да опитате геокешинг? Защо?

Писане ЛЮБИМИ ДЕЙНОСТИ НА ОТКРИТО

1. Напишете за ваши любими дейности на открито.

Урок 6 ДЕТСТВО

За мен

1. Направете фрази с думите от двете колонки.

1. редя	___ конструктори
2. оцветявам	___ на въже
3. скачам	___ стикери
4. лепя	___ книжки
5. сглобявам и разглобявам	___ пъзели

2. Кое от тези неща обичате да правите?

Четене КАКВО ПРАВЕШЕ, КОГАТО БЕШЕ ДЕТЕ?

1. Прочетете текста и обърнете внимание на глаголите в сиво. Знаете ли кое глаголно време е това?

Милен и дядо му Георги са в хола и гледат заедно „Хари Потър“. Във филма се разказва за невероятните приключения на Хари Потър и приятелите му в училището за магьосници. Милен е много развълнуван, героите от филма имат толкова интересен живот. Всеки ден за тях е различен, пълен със страшни или забавни истории, а неговият живот е толкова скучен! Може би дядо му е имал по-интересно детство?

Милен: Дядо, спомняш ли си какво **правеше**, когато беше дете?

Дядо Георги: Разбира се, че помня. Както знаеш, **живеех** на село. Семейството ми **беше** голямо, а къщата ни – малка. **Намираше се** близо до реката. **Имахме** много домашни животни – кокошки, няколко кози, две крави и един кон. Родителите ми **работеха** от сутрин до вечер. Работата не **свършваше**. **Отглеждаха** много зеленчуци в градината. **Имахме** и доста плодове. Брат ми, сестра ми и аз им **помагахме** всеки ден. Обикновено **ставахме** рано, **закусвахме** бързо и после **отивахме** на училище. **Учехме** до обяд и после **се връщахме**. **Изпълнявахме** всички задачи, които родителите ни **поставяха**, и след това **бяхме** свободни. Нашите игри **бяха** много различни от вашите. Всеки ден всички **се събирахме** и **играехме** заедно. **Ловяхме** риба, **ходехме** в планината, **беряхме** горски плодове. Брат ми **тичаше** най-бързо от всички, винаги **побеждаваше**, а сестра ми **плуваше** най-добре. **Скачаше** от една скала в реката, **беше** много смела. Баща ни много **се ядосваше** и всеки път ѝ **се караше**, но тя **продължаваше** и не го **слушаше**.

Милен: А ти, дядо, какво **правеше** най-добре като дете?

Дядо Георги: Аз ли? Много **обичах** природата! **Четях** за птиците и ги **търсех** в гората, **откривах** интересни цветя и растения. Любимите ми насекоми **бяха** пеперудите и ги **наблюдавах** с часове. Мама **казваше**, че не пропускам нищо. Тя **вярваше**, че ще стана

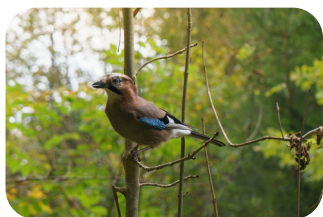
учител. И наистина, станах учител по биология.

Милен: Дядо, и аз трябва да разбера в какво съм най-добър!

Дядо Георги: Ще разбереш, момчето ми, има време.

2. Напишете фразите под илюстрациите.

ловя риба, скачам от скала, откривам интересни цветя и растения,
търся птици в гората, наблюдавам пеперуди, бера горски плодове

Граматика МИНАЛО НЕСВЪРШЕНО ВРЕМЕ

1. Свържете фразите от двете колонки според текста за Милен и дядо му.

1. Имахме много	___ ставахме рано.
2. Работата	___ всички задачи.
3. Отглеждахме	___ зеленчуци.
4. Закусвахме	___ тичаше най-бързо.
5. Обикновено	___ птиците.
6. Изпълнявахме	___ не свършваше.
7. Брат ми	___ бързо.
8. Четях за	___ домашни животни.

ГРАМАТИЧЕСКИ УПРАЖНЕНИЯ → в Приложението

2. Изберете подходящите глаголи от списъка и ги използвайте, за да довършите текста.

поливаше, разхождаше, четеше, миеше, не лягаше,
приготвяше, поздравяваше, ходеше, носеше

Докато беше при баба си на гости през ваканцията, Мира редовно си _____ зъбите, _____ да спи след 23:00 часа, _____ книгите от списъка, който учителката им даде в края на годината. Тя _____ кучето и _____ цветята. Мира _____ всички съседи, _____ им на гости, _____ им сладкиши, които баба ѝ _____.

3. Попълнете глаголите в минало несвършено време.

Когато Оля, сестрата на Наталия, _____ (съм) студентка по медицина, _____ (нямам) никакво свободно време. Тя _____ (ходя) на лекции, _____ (чета) и _____ (уча) много и редовно _____ (спортувам). Рано сутрин _____ (тичам) в парка до тях. Често _____ (се срещам) с колеги и те заедно _____ (обсъждам) проектите, които _____ (правя). През уикенда Оля _____ (работя) в едно малко кафене. Когато _____ (имам) възможност, Наталия _____ (се отбивам) там и _____ (ям) вкусни сандвичи и _____ (пия) млечен шейк. Тя _____ (се чувствам) щастлива.

Граматика СЛОВОРЕД НА МИНАЛО НЕСВЪРШЕНО ВРЕМЕ С КРАТКИ ВИНИТЕЛНИ И ДАТЕЛНИ ФОРМИ НА ЛИЧНИТЕ МЕСТОИМЕННИЯ

1. Прочетете отново текста „Какво правеше, когато беше дете?“ и подчертайте винителните и дателните форми на личните местоимения.

ГРАМАТИЧЕСКИ УПРАЖНЕНИЯ → в Приложението

2. Заместете подчертаните думи и фрази с кратките винителни и дателни форми на личните местоимения.

Когато беше ученичка, Ваня обичаше математиката. Тя обясняваше задачите на съучениците си с удоволствие. Най-често помагаше на приятелките си Велина и Лили. Те не разбираха трудните задачи и питаха Ваня, особено преди тестове. Родителите на Ваня убеждаваха дъщеря си да продължи да учи математика в университета, но тя избра медицина. Сега е детска лекарка, но още обича да решава сложни математически уравнения.

3. Отговорете на въпросите за вас, като използвате кратките винителни и дателни форми на личните местоимения.

1. Обичаше ли математиката, когато беше в първи клас?
2. Помагаше ли на приятелите си?
3. А те помагаша ли ти?

Слушане РОЖДЕНИЙТ ДЕН НА БОГДАН

1. Слушайте текста и отговорете с Вярно, Грешно или Не знам.

1. Богдан имаше рожден ден миналия месец.
2. Андрей закъсна половин час.
3. Алекс и Димо играеха на „Не се сърди, човече“.
4. Яна рисуваше в бележника си.
5. Нур обясняваше нещо на Ева.
6. Ева се смееше тихо.
7. Боян свиреше на китара.
8. Мишо и Анета ядяха торта.
9. Ренета получаваеше съобщения по телефона си.
10. Майката на Богдан поръчваше храна по телефона.

Четене СЛУЧАЙНА СРЕЩА

1. Прочетете диалога и подчертайте глаголите в минало несвършено време.

Ева и Юлия са съученички. Сега са на училище и са в междучасие.

Ева: Вчера те видях близо до парка, магнах ти с ръка, но ти не ме забеляза.

Юлия: Така ли? Съжалявам.

Ева: Беше около 5:00 часа, валише дъжд и духаше силен вятър. Ти разхождаше кучето и държеше чадър. Носеше синьо яке. Бързаше към парка.

Юлия: Не съм те видяла, а ти къде отиваше?

Ева: Отивах на курс по рисуване.

2. Разгледайте снимките и довършете разказа. Опишете времето, природата, външния вид на хората и кой какво правеше по време на пикника.

Вчера приятелката ми Катя ме покани на пикник в парка. Когато пристигнах, всички бяха там. ...

Дейвид

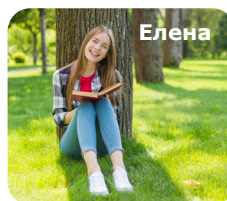
Таня

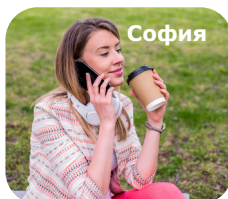
Ема

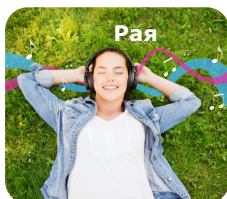
Никол

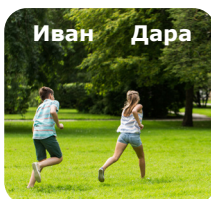
Елена

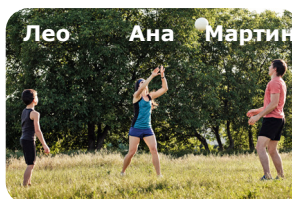
София

Рая

Иван Дара

Лео Ана Мартин

Нейман

Четене БРАТ МИ МОЖЕШЕ ДА ПРАВИ МНОГО НЕЩА

1. Прочетете текста и подчертайте съставните сказуеми в минало несвършено време.

Силвия, Асен и Васко се разхождат след училище. И тримата имат по-малки братя и сега си спомнят за тях, когато са били много малки.

Силвия: Когато брат ми беше само на три години, можеше да брои от едно до десет и обратно. Можеше да се обува и събува, а когато стана почти на четири, вече можеше да си връзва връзките на обувките. Говореше много ясно, всички го разбирахме. Обичаше да играе с конструктори. Можеше да реди пъзели бързо. Беше много сладко дете, за разлика от сега.

Асен: А брат ми, когато беше на три и половина, можеше да се закопчава и разкопчава сам. Постоянно вдигаше и сваляше циповете на дрехите си. Най-много обичаше да играе с Lego. Сглобяваше и разглобяваше и винаги му беше интересно. Аз се радвах да бъда с него, и често оцветявахме книжки заедно.

Силвия: Васко, аз познавам брат ти, той учи в нашето училище. Много е симпатичен.

Васко: Сега – да, но беше много палав. Правеше бели постоянно. Беше ненадминат в това. Можеше да скача на леглото с часове, стреляше с воден пистолет и вкъщи, и навън, лепеше стикери из целия апартамент, рисуваше по стените, изваждаше всичко от шкафовете и постоянно чупеше нещо. Не исках да се връщам вкъщи. Беше ужасно!

Правя бели. =
Правя пакости. –
Непослушен съм.

Граматика СЪСТАВНО ГЛАГОЛНО СКАЗУЕМО В МИНАЛО НЕСВЪРШЕНО ВРЕМЕ

1. Попълнете празните места в изреченията от текста.

1. Братът на Силвия можеше да _____ от едно до десет и обратно.
2. Той можеше да _____ пъзели.
3. Можеше да _____ връзките на обувките.
4. Братът на Асен можеше да _____ и _____ копчетата на дрехите си.
5. Братът на Васко можеше да _____ на леглото с часове.

ГРАМАТИЧЕСКИ УПРАЖНЕНИЯ → в Приложението

2. Отбележете какво можете да правите, когато бяхте на шест години. Сравнете отговорите си с другите ученици.

- да плувам
- да карам колело
- да карам ролери
- да говоря чужд език
- да пиша
- да чета
- да броя до 100
- да редя пъзели
- да събирам и изваждам числа
- да свиря на музикален инструмент

Любопитно МЕЖДУНАРОДЕН ДЕН НА ДЕТЕТО

1. Прочетете текста и отговорете на въпросите.

Знаете ли, че 1 юни е Международният ден на детето? На този ден в България има много събития, посветени на децата. Провеждат се спортни състезания, организират се различни игри и забавления. Децата имат възможност да участват в много дейности на открито и закрито, и често получават подаръци от организаторите на събитията и от близките си.

Датата 1 юни не е случайна. На тази дата през 1925 г. се провежда Световната конференция за правата на детето в Женева. През 1949 г. 1 юни е обявен като Ден за защита на децата, а през 1950 г. този ден се празнува в повече от 50 страни по света и така се превръща в Международен ден на детето.

В някои страни Денят на детето е на 20 ноември. Това е датата, когато през 1959 г. Общото събрание на ООН приема Декларацията за правата на детето.

Денят на детето се празнува в почти всички страни по света, като датата зависи от традициите в съответната страна. Важното е, че почти навсякъде има ден, посветен на детето и неговите права.

1. Празнува ли се Денят на детето в твоята страна и на коя дата?
2. Къде беше на празника миналата година? Как го празнува?
3. Как искаш да празнуваш 1 юни тази година?

Писане КАКВО ПРАВЕШЕ, КОГАТО БЕШЕ МАЛКО ДЕТЕ?

1. Напишете какво правехте, когато бяхте по-малки.

Урок 7 ПЛАНОВЕ И МЕЧТИ

За мен

1. Обичаш ли да планираш?
2. Какво ще правиш утре? А през уикенда?

Слушане ПОСЕЩЕНИЕ НА НАЦИОНАЛНИЯ ЕТНОГРАФСКИ МУЗЕЙ

1. Слушайте и отбележете с Вярно или Грешно.

1. Валя и съучениците ѝ ще посетят Националния етнографски музей.
2. Ще отидат там рано сутринта.
3. Няма да имат достатъчно време да разгледат музея.
4. Музеят се намира в центъра на София.
5. Валя ще обърне внимание най-много на колекцията „Златарство“.
6. Родителите ѝ са фолклористи.
7. Според Валя посещението ще е много интересно преживяване.

2. Слушайте записа отново и отговорете на въпросите.

1. Кой ще заведе учениците в музея?
2. Как ще отидат до там?
3. Какво ще споделят учениците в последния учебен час?
4. Какво ще разкаже Валя на съучениците си?
5. На кои три колекции от музея ще обърне най-голямо внимание?
6. От какво се интересува Валя и защо?

1. Прочетете текстовете и отговорете на въпросите.

Казвам се Дарин. Ученик съм в 7. клас. През свободното си време обичам да спортувам и да се срещам с приятели. Утре е неделя и времето ще бъде чудесно за сезона. Няма да е дъждовно и няма да духа силен вятър както днес. Ще отида в планината със сестра ми и Венета, приятелката ѝ. И тримата тренираме планинско колоездене, скоро ни предстои състезание. Мечтая да се класирам на едно от първите места, така че утре ще спортувам активно. Ще вземем и кучето ни Макси. Той ще тича с нас през цялото време. Много е издръжлив. Със сигурност е готов за състезанието, но... няма да го допуснат.

Със сестра ми ще приготвим сандвичи тази вечер. Така няма да губим време утре сутринта. Ще станем рано, въпреки че никак не обичам да ставам рано през уикенда. Само в събота и неделя мога да поспя повече. Ще навия алармата на часовника си, иначе няма да се събудя навреме. Когато излезем от къщи, ще купим шоколад и вода от магазинчето до нас. Ще се срещнем с Венета пред блока, в който живее. Баща ѝ ще ни закара до планината. Така ще спестим време. Ще изберем труден маршрут и ще се състезаваме. Мисля, че аз ще победя. Разбира се, ще спрем някъде, за да изядем сандвичите. Предполагам, че ще си починем малко и ще продължим, докато се изморим. Ще се върнем не по-късно от 5:00 часа, защото ще ходя на кино с Марио. Ще трябва да пътуваме с автобус на връщане, защото бащата на Венета е зает. Надявам се, че автобусът няма да е много пълен, понеже сме с куче и велосипеди. Ще бъде забавен ден!

Аз съм Малика. В неделя ще остана вкъщи. В понеделник ще имам контролно по български и затова ще уча през целия ден. Много се притеснявам, тъй като все още не знам езика много добре. Когато се уморя да чета и уча, ще гледам някакъв филм. Разбира се, на български език. Следобед ще помогна на мама да направим сладки. Вечерта ще се обади баба ми от Сирия и ще говорим за всички роднини, които останаха там или живеят в други страни. Ще ѝ разкажа за новите си приятели и за училището ми. Тя винаги иска да знае с подробности как съм и какво правя. Понякога това ме дразни, но тя е толкова мила и добра. Скоро ще дойде при нас. Убедена съм, че ще ѝ хареса тук.

1. Къде ще отиде Дарин със сестра си и Венета?
2. Какво ще правят в планината?
3. Кой ще приготви сандвичи за разходката?
4. Какво ще купят от магазина до тях?
5. Кой ще ги закара до планината?
6. Кога ще се върнат?
7. Как ще пътуват на връщане?

8. Къде ще бъде Малика в неделя?
9. Защо е притеснена?
10. Кога ще помогне на майка си?
11. Кой ще се обади вечерта?
12. За какво и за кого ще разкаже Малика на баба си?

Граматика БЪДЕЩЕ ВРЕМЕ

1. Подчертайте всички глаголи в бъдеще време от текстовете.
2. Превърнете текстовете за Дарин и Малика в 3 л. ед. ч.

Той се казва Дарин...

ГРАМАТИЧЕСКИ УПРАЖНЕНИЯ → в Приложението

3. Прочетете имейла на Емил и попълнете празните места, като изберете подходящи глаголи от дадените и ги поставите в бъдеще време.

сбъдна се, разкажа, свърша, подготвям се, не излизам,
отида, направя, летя, съм, явя се, мина

Здравей, Ники,

Не мога да повярвам, че само след една седмица _____ учебната година. В понеделник, последният ден, рано сутринта _____ на изпит и след това _____ свободен. Надявам се, че изпитът _____ успешно. Дотогава _____ сериозно и _____ никъде. _____ всичко възможно да се представя добре. Още на другия ден след изпита _____ с брат ми на курс по парапланеризъм. Отдавна мечтая за това и най-после мечтата ми _____. _____ с парапланер! Когато се видим, _____ всичко с подробности.

До скоро,
Емил

4. Направете предположения за бъдещето си. Използвайте фразите СЪС СИГУРНОСТ ЩЕ, МОЖЕ БИ ЩЕ, СЪС СИГУРНОСТ НЯМА ДА.

Хора

- говоря с майка си днес
- се среща със съученици през уикенда
- намеря нови приятели през лятото
- отида на гости в чужбина догодина
- уча в чужбина след две години

Пътешествия

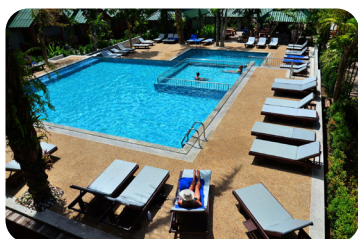
- посетя всички континенти

- изкача Хималаите
- видя много диви животни по време на следващото си пътуване

Неща

- имам нов телефон тази година
- загубя нещо тази седмица
- счупя нещо днес
- взема нещо назаем от приятел този месец
- почистя стаята си довечера

5. На кои от местата на снимките искате да отидете? Разкажете какво ще правите там.

6. Работете по двойки или в малки групи. Обсъдете предстояща кратка екскурзия – къде ще отидете, как ще пътувате, какво ще видите.

Слушане КАКЪВ ИСКАШ ДА СТАНЕШ?

1. Слушайте записите и свържете имената на децата с професиите, за които мечтаят.

1. Надя	___ пожарникар
2. Адам	___ полицаи
3. Васил	___ пилот
4. Анна	___ археолог

2. Слушайте записите отново и отбележете дали твърденията са верни, или грешни.

- ___ Надя ще открива скрити съкровища, ще пътешества на различни места из страната, а може би и по света.
- ___ Надя не харесва поредицата „Индиана Джоунс“.
- ___ Васил няма да залавя престъпници.
- ___ Васил ще помага на пострадали хора при пътни произшествия и природни бедствия.

- ___ Анна иска да стане водолаз.
- ___ Анна е убедена, че един ден ще управлява самолет.
- ___ Адам знае, че ще бъде добър пожарник.
- ___ Адам ще се постарее да научи всичко, което му е нужно, за да спасява хора и да оказва първа помощ на пострадали в пожара.

3. А вие какви искате да станете? Защо?

Четене КАК СИ ПРЕДСТАВЯТЕ ЖИВОТА В БЪДЕЩЕТО?

1. Работете по групи. Как според вас ще се промени животът в бъдещето в тези сфери?

1. транспорт	7. изкуствен интелект
2. медицина	8. храна
3. работа	9. пътуване
4. екология	
5. източници на енергия	
6. туризъм	

2. Прочетете следните твърдения и отбележете кои от тях съвпадат с вашите предвиждания.

1. Енергията ще идва предимно от вятъра и слънцето. Всяка сграда ще има своя собствена енергия и тя ще се използва само когато е нужно.
2. Ще се използват въздушни таксите, които ще летят безпилотно както из града, така и между градовете. Влаковете ще бъдат свръхскоростни.
3. Ще има подводни градове. Хората може би ще се движат с лични подводници или яhti.
4. Ще се развие космическият туризъм. Хората свободно ще пътешестват в Космоса.
5. Продължителността на живота ще се увеличи. Няма да има нелечими болести. Лекарите ще лекуват предимно онлайн и ще прогнозируют здравословното състояние на всеки пациент.
6. Роботите ще са навсякъде и ще изглеждат като хора. Те ще ги заменят в много професии. Ще се появяват непрекъснато нови професии, които ще отговарят на новите обстоятелства и начин на живот.
7. Изкуственият интелект ще създаде нови форми на живот и това ще промени цялата екосистема на земята.
8. Ще има директна връзка между мозъка на човека и личния му компютър. Хората ще стават все по-зависими от технологиите и изкуствения интелект. Голяма част от тях ще имат имплантирани чипове.
9. Общуването между хората ще се извършва чрез телепатия, те ще могат да четат мислите на другите от разстояние.
10. Няма да има граници между държавите и хората ще говорят един общ език.
11. Няма да има гладни хора. Ще се произвежда достатъчно храна, ще има много нови сортове плодове и зеленчуци, които ще бъдат устойчиви на различни температурни амплитуди. Много голяма част от храната ще идва от океаните. Особено важни ще са водораслите като храна и източник на гориво.

12. Хората ще контролират времето, ще въздействат върху климата. Ще се контролират природни стихии като торнадо, цунами, наводнения и други природни бедствия.
13. Животът ще бъде по-забавен и по-безопасен.

3. Отговорете на въпросите.

1. Обичаш ли да мечтаеш? За какво мечтаеш?
2. Какво означава за теб „мечта“?
3. Вярваш ли, че може да постигнеш нещо, ако силно го желаеш? Само от теб ли зависи това?
4. За каква ваканция мечтаеш?

Любопитно МЕЧТИТЕ

1. Прочетете мислите за силата на мечтите на известни творци и кажете кои от тях ви допадат най-много.

Мечтите са тези, които ни водят напред, вдъхновяват ни, дават ни крила и ни правят щастливи. Малките и големите открития в света са дело на мечтатели, на хора, повярвали, че всичко е възможно. Ето няколко мисли за силата на мечтите:

„Човек е толкова голям, колкото са големи мечтите му. Запомни, щастието не зависи от това кой си или какво имаш, зависи единствено и само от това за какво мечтаеш.“

*Антоан дьо Сент Екзюпери
(френски поет, писател, журналист
и авиатор, автор на „Малкият принц“)*

„Моите мечти нямат граници – аз винаги искам невъзможното.“

*Александър Дюма-баща
(френски писател, автор на „Тримата мускетари“
и „Граф Монте Кристо“)*

„Мисли. Вярвай. Мечтай. Рискувай.“

*Уолт Дисни
(американски аниматор и продуцент,
създателят на Мики Маус и Дисниленд)*

„Има два начина да живееш живота си. Единият е, като мислиш, че няма чудеса, а другият – че всяко нещо е чудо.“

*Алберт Айнщайн
(немски физик, философ и писател,
автор на теорията за относителността)*

„Вчера е днешният спомен, утре е днешната мечта.“

*Халил Джубран
(ливански поет, писател,
философ и художник)*

„Може и да съм мечтател, но не съм единственият.“

*Джон Ленън
(английски музикант, писател, актьор,
художник, член на легендарната
музикална група „Бийтълс“)*

„Следвай смело посоката на мечтите си. Живей живота, който винаги си си представял.“

*Хенри Дейвид Торо
(американски писател и философ)*

„След 20 години ще съжаляваш повече за това, което не си направил, отколкото за това, което си направил. Улови по пътния вятър. Търси! Мечтай! Откривай!“

*Марк Твен
(американски писател и журналист,
автор на книгата „Приключенията
на Том Сойер“)*

Писане ЛЯТНАТА ВАКАНЦИЯ

1. Напишете как и къде ще прекарате лятната ваканция.

Урок 8 ФЕСТИВАЛИ, ФЕСТИВАЛИ!

За мен

1. Кой известни фестивали по света знаеш?
2. Какви интересни фестивали има в родната ти страна?
3. За кои български фестивали си чувал?
4. Ходил ли си някога на фестивал? На кой?

Слушане „НАЙ-ВКУСНИТЕ“ ФЕСТИВАЛИ В БЪЛГАРИЯ

1. Слушайте и отбележете за кои фестивали говорят децата.

1. Калин	___ боб
2. Васил	___ череша
3. Михаела	___ лютеница
4. Стефан	___ кисело мляко
5. Анелия	___ зеле
6. Вяра	___ баница

2. Слушайте записите отново и отбележете дали твърденията са верни, или грешни.

1. Село Момчиловци е в Родопите.
2. На фестивала на киселото мляко има много японски туристи.
3. Фестивалът на смилянския боб е през юни.
4. Смилянският боб е много вкусен.
5. Най-вкусните череша растат в Кюстендил.
6. Празникът на черешата е през юли.
7. В Петърч има конкурс за най-голяма тиква.
8. Празникът на зелето се провежда през октомври.
9. В България има село Баница.
10. Баницата винаги е солена.

3. Отговорете на въпросите.

1. Кой от тези фестивали искаш да посетиш? Защо?
2. Знаеш ли други подобни фестивали в България? А по света?
3. Кога е денят на града, в който живееш? Има ли фестивал? Как го празнувате?

Четене ФЕСТИВАЛЪТ НА МАСКАРАДНИТЕ ИГРИ „СУРВА“ В ПЕРНИК

1. Прочетете текста и отговорете на въпросите.

В миналото в много страни по света **е имало** древни традиции и обичаи, свързани с изпращането на зимата и посрещането на пролетта. На много места тези стари традиции вече са забравени, но в България все още се пазят.

Един от най-живописните български обичаи, свързани с прехода между два сезона, са кукерските игри.

Кукерите **са били** важна част от празничния годишен цикъл. **Носели са** страшни маски, самобитни костюми и тежки чанове (звънци), защото **е трябвало** да прогонят зимата и злото.

Днес маскарадните игри **са се превърнали** в голям карнавал. Маскираните първо играят на празника в селото си, а след това се явяват и на различни фестивали. Там се представят маски и костюми, пресъздават се традиции и обичаи и се правят големи карнавални шествия.

Най-голямото кукерско събитие в България и на Балканите е фестивалът „Сурва“ в Перник. За първи път е организиран през 1966 г., като тогава участниците **са били** само от Перник и съседните села. Постепенно се превръща в национален фестивал, а от 1985 г. е международен. Провежда се всяка година в последната събота и неделя на месец януари. Три дена в центъра и по улиците на града групи от цялата страна, облечени в оригинални костюми и маски, представят древни ритуали и игри. Участниците от другите страни пък представят своите национални традиции.

Въпреки че това обикновено са едни от най-студените дни в годината, винаги има много зрители. И децата, и възрастните харесват тези обичаи и костюми, защото в тях има много приказни и загадъчни елементи.

1. Как изглеждат кукерите?
2. Защо се маскират по този начин?

3. Къде и кога се провежда фестивалът „Сурва“?
4. Какво правят участниците във фестивала?
5. Кой участва в този фестивал сега?
6. Защо има много зрители на фестивала?

2. Опишете един от кукерите от снимките.

3. Представете си, че ще ходите на маскен бал, и опишете костюма си.

4. В какво глаголно време са глаголите в сиво от текста?

Четене ФЕСТИВАЛЪТ НА РОЗАТА В КАЗАНЛЪК

1. Прочетете текста и отбележете дали твърденията са верни, или грешни.

Ясна: Имам един прекрасен спомен от първата ми година в България. Знаех от уроците в училище, че розата е националното цвете на България. Аз обожавам розите и преди, когато живеехме в къща с двор, винаги сме имали много рози в градината. А името ми на арабски означава „Бяла роза“.

Затова, когато разбрах, че от училището организират екскурзия до Казанлък по време на ежегодния Фестивал на розата, веднага помолих родителите ми да ме запишат.

Когато денят на тръгването най-сетне дойде, бяхме добре подготвени – **бяхме чели** много за празника и за традициите, свързани с розата и розовото масло в България.

Класната ни **беше разказала** легендата за розата и пренасянето ѝ от Дамаск в България. Това обяснява защо се казва Роза Дамасцена. **Бяхме направили** за домашно презентации по различни теми, свързани с розата. Моята беше за използването на розовото масло в козметиката и парфюмите.

Тръгнахме за Казанлък с автобус в петък сутринта. Пристигнахме на обяд и се настанихме в хотела в центъра. Следобед излязохме на площада, за да разгледаме града. Домакините **се бяха подготвили** чудесно за фестивала. Навсякъде се чувстваше празничната атмосфера. От общината **бяха украсили** площада с красиви цветни скулптури, хората **бяха облекли** празнични дрехи, продавачите **бяха изкарали** масите си на площада, музеите и читалището **бяха организирали** много различни мероприятия за деца и възрастни. **Бяха дошли** и много туристи, особено от Япония.

Трите дена на фестивала минаха неусетно – концерти, спектакли, творчески ателиета, конкурси, изложби, фойерверки, коронацията на „Царица Роза“. Имаше за всеки по нещо. Най-интересни бяха историческите възстановки на ритуалите розобер и розоварене.

В неделя се върнах вкъщи с подаръци за цялото семейство – крем за лице за майка ми, етерични масла за сестра ми, сладко за баща ми – всички с розово масло! Отдавна **не се бях чувствала** толкова щастлива! Това беше най-хубавият ден за мен през цялата учебна година!

1. Розата е националното цвете на България.
2. Фестивалът на розата се провежда всяка година.
3. Според легендата розата е пренесена в България от Дамаск.
4. Официалното откриване на Фестивала на розата е в петък сутринта.
5. На Фестивала на розата има много туристи от Япония.
6. Фестивалът продължава два дена.
7. Туристите могат да наблюдават бране на рози.
8. Има много различни продукти с розово масло.

2. Намерете и прочетете легендата за розата.

Граматика МИНАЛО ПРЕДВАРИТЕЛНО ВРЕМЕ

1. Намерете липсващите глаголи от текста и ги попълнете в изреченията.

1. Бяхме добре подготвени – бяхме _____ много за празника и за традициите, свързани с розата и розовото масло в България.
2. Класната ни беше _____ легендата за розата и пренасянето ѝ от Персия в България.
3. Бяхме _____ за домашно презентации по различни теми, свързани с розата.
4. Домакините се бяха _____ за официалното откриване на фестивала.
5. От общината бяха _____ площада с красиви цветни скулптури.
6. Хората бяха _____ празнични дрехи.
7. Продавачите бяха _____ масите си на площада.
8. Музеите и читалището бяха _____ много различни мероприятия за деца и възрастни.
9. Бяха _____ и много туристи, особено от Япония.

ГРАМАТИЧЕСКИ УПРАЖНЕНИЯ → в Приложението

2. Кои от тези неща бяхте правили, преди да дойдете в България?

1. Бях виждал/а кукери.
2. Бях ял/а сладко от рози.
3. Бях играл/а хоро.
4. Бях опитвал/а боза.
5. Бях пил/а айрян.

Четене БЕШЕ ЛИ Я ЧЕЛ ПРЕДИ?

1. Прочетете диалога между Ясна и приятелката ѝ Милена и подчертайте личните местоимения във винителен и дателен падеж.

Милена: Ясна, беше ли прочела легендата за розата преди екскурзията до Казанлък?

Ясна: Да, бях я прочела, разбира се. Нали беше за домашно? А ти беше ли посещавала Казанлък преди това?

Милена: Не, не бях го посещавала. Бях чувала за фестивала и бях гледала документален филм за него, но никога преди това не бях го виждала. Сестра ми беше ходила там и много ми го беше препоръчала!

ГРАМАТИЧЕСКИ УПРАЖНЕНИЯ → в Приложението

2. Отговорете на въпросите.

1. Беше ли чел/а легендата за розата преди?
2. Беше ли чувал/а за Фестивала на розата в Казанлък?

Любопитно ДРЕВНИ ТРАДИЦИИ В БЪЛГАРИЯ

1. Прочетете описанието на някои древни български традиции. Кажете коя според вас е най-интересна и защо.

1. Еньовден е български народен празник, който се чества на 24 юни. Празникът съвпада с лятното слънцестоене, затова и много от поверията и обичаите са свързани с пътя на слънцето и култа към него. С почитането на слънцето е свързано и паленето на огньове, което е характерно и за много други култури. Смята се, че на Еньовден различните билки имат най-голяма лечебна сила, особено набрани по изгрев слънце. От тях жените правят еньовски китки и венци, вързани с червен конец. От билките и цветята, набрани на празника, правят голям еньовски венец, през който всички минават за здраве.

2. Нестинарството е ритуал от Източна Тракия, при който участниците танцуват боси върху жарава, като носят икона в ръцете си. Разпространен е в Странджа (България) и в Северна Гърция. През 2009 г. ритуалът е включен в Списъка на ЮНЕСКО за нематериалното културно наследство. Според традицията нестинарите играят най-често вечерта в деня на свети Константин и Елена (21 май). Ритуалът всъщност е много стар и има езически корени.

3. Коледуването е зимен обичай, в който коледарите обикалят домовете на хората и пеят песни, а стопаните на къщата ги даряват с пари и храна. Коледарските групи са от 10 – 15 души, но само мъже и обикновено са млади и неженени. Коледуването е много стар обичай, от езически времена, а основната задача на младите мъже е да прогонят злите духове и да пожелаят на всички здраве, благополучие и плодородие през годината.

1. **Историческите възстановки** стават все по-популярни през последните години. Те са еднакво интересни както за българите, така и за чуждите туристи, които посещават страната. Някои от най-интересните исторически възстановки са:

- **Враца** – възстановка на автентична сватба от Северна България на поляна, като всички гости трябва да са облечени в народни носии;
- **Разград** – възстановка на римски походен лагер, варварски лагер, военни сражения, гладиаторски битки, антични танци и кулинария в археологическия резерват „Абритус“;
- **Шумен** – възстановка на битката за Шуменската крепост от 1444 г. между османските войски и коалицията, предвождана от Владислав III Варненчик;
- **Копrivщица** – възстановка на Априлското въстание от 1876 година, в която се пресъздават различни моменти от въстанието – от избухването до потушаването му.
- **Златоград** – преоблечени като занаятчии и търговци, участниците пресъздават автентичната атмосфера на един пазарен ден отпреди 100 години. Винаги има много гости от цяла България, както и чужденци.

2. Потърсете в интернет какви интересни исторически възстановки има тази година. Искате ли да присъствате на някоя от тях? Защо?

Писане ФЕСТИВАЛ ОТ СТРАНАТА МИ

1. Опишете интересен фестивал от страната си.

Урок 9 ЕМОЦИИ И ЧУВСТВА

За мен

1. Споделяш ли с приятелите си какви емоции изпитваш и как се чувстваш?
2. Можеш ли да контролираш емоциите си?

Четене СПИСЪКЪТ НА АМЕЛИЯ

1. Прочетете текста и разгледайте новите глаголни форми в сиво.

Казвам се Амелия и съм ученичка в 6. клас. Обичам да правя списък на задачите си както за деня, така и за цялата седмица. Чувствам се спокойна, че няма да пропусна нещо важно. Днес е понеделник вечерта, а това е списъкът ми със задачи за утре.

Вторник, 20 ноември

1. да стана рано и да събудя брат си
2. да оправя леглото си
3. да си подредя раницата за училище
4. да нахраня котката
5. да приготвя закуска за всички
6. да обсъдя новия проект с Роза след часовете
7. да се обадя на баба и дядо
8. да купя работната тетрадка по български
9. да разходя кучето в парка
10. да говоря с мама за рождения ден на Алек
11. да ѝ помогна за вечерята

Сега е вторник, късно вечерта. Ето какво направих и какво не успях да направя:

1. станах рано и събудих брат си
2. **щях да си оправя** леглото, но не остана време
3. подредих си раницата за училище
4. **щях да нахраня** котката, но брат ми я беше нахранил
5. приготвих закуска за всички
6. **щях да обсъдя** новия проект с Роза, но тя не беше на училище
7. обадих се на баба и дядо
8. купих работната тетрадка по български
9. **щях да разходя** кучето в парка, но заваля силен дъжд
10. **щях да говоря** с мама за рождения ден на Алек, но отложих разговора за уикенда
11. помогнах ѝ за вечерята

2. Отбележете кои от действията в текста от упр. 1 са реализирани и кои не са.

Граматика БЪДЕЩЕ ВРЕМЕ В МИНАЛОТО

1. Изберете подходящата глаголна форма и попълнете празните места.

посетят, бъде, яде, разхождат се, ходи, е, плуват, наслаждават се, обядват

Петък е. През уикенда Рая щеше да _____ на екскурзия в китното градче Девин с родителите си, но се разболя. Сега се чувства много тъжна и нещастна, дори виновна, че е провалила семейната почивка. Майка ѝ я успокоява, че ще отидат друг уикенд и сега е важно само да оздравее, но Рая мечтае за това пътуване отдавна. Колко хубаво щеше да _____ в Девин! Щяха да _____ заедно по екопътеката и да _____ на невероятната природа. После щяха да _____ интересните места в града, щяха да _____ в басейна, след това щяха да _____ в ресторанта на хотела. Там тя щеше да _____ нещо вкусно. Щеше да _____ прекрасен уикенд!

ГРАМАТИЧЕСКИ УПРАЖНЕНИЯ → в Приложението

2. Довършете изреченията.

1. Щях да ходя на кино, но ...
2. Щях да карам колело в парка, но ...
3. Щях да се върна от училище рано, но ...
4. Щях да уча по математика, но ...
5. Щях да вечерям пица, но ...

Четене ДОБРЕ, ЧЕ НЕ СТАНА!

1. Прочетете текста и отговорете с Вярно или Грешно.

Мая е много щастлива. Току-що пристигна брат ѝ Ангел от Германия и сега двамата са в хола.

Мая: Е, как пътува?

Ангел: Ох, беше много напрегнат ден. Сутринта за малко щях да се успя, алармата не звънна. Добре, че се събудих навреме. Толкова бързах, че щях да забравя малката чантичка с документите и билета за самолета. Представяш ли си какъв проблем щях да имам! Видях я точно преди да изляза. Късмет! Щях да изпусна метрото за една минута. На летището, докато търсех гейта си, един мъж тичаше и се блъсна силно в мен. Щях да падна, но успях да се задържа.

Мая: Леле, много емоции, а в самолета какво стана?

Ангел: Нищо, там всичко беше добре. Ако знаеш какво огромно облекчение изпитвам, че най-после съм вкъщи и цари спокойствие.

Мая: Чакай, чакай, все още е само ранният следобед!

Леле! –
изразява изненада

1. Братът на Мая е при семейството си.
2. Той се е успал и е изпуснал самолета си.
3. Той е забравил чантичката с документите си.
4. Той е успял да хване метрото.
5. На летището непознат мъж го е блъснал и той е паднал.
6. В самолета всичко е било добре.

Четене **НАЛИ ЩЯХМЕ ДА ХОДИМ НА КИНО?**

1. Прочетете диалога. Какво изразяват формите на бъдеще време в миналото?

Вили и Саня се срещат на път за училище в понеделник сутринта.

- Здравей, Вили! Нали в сряда щяхме да ходим на кино? Остава ли уговорката?
- Здравсти, Саня. Да, разбира се, дори вече купих билети.
- Чудесно! Нали щеше да поканиш новата съученичка да дойде с нас в планината този уикенд! Покани ли я?
- Благодаря, че ми напомни. Сега ще я поканя. А ти щеше да донесеш списанието, за което говорихме, нали?
- Спокойно, нося го, в раницата ми е.
- Да побързаем, че ще закъснеем.

1. Работете по двойки. Припомнете на партньора си за нещо, което сте планирали да направите в бъдеще.

1. Нали щеше да ...
2. Нали щяхме да ...

Слушане КАКВО ЩЯХ ДА ПРАВЯ БЕЗ ПРИЯТЕЛКИТЕ СИ?

1. Слушайте текста и отговорете с Вярно или Грешно.

1. Мина мисли, че най-важните неща в живота са семейството и приятелите.
2. Трите ѝ приятелки се казват Яница, Ина и Дора.
3. Яница е винаги тревожна.
4. За Мина е голямо удоволствие да се вижда с Яница.
5. Ина е егоцентрична и безчувствена.
6. Ина е много талантива – пее, танцува и свири на флейта.
7. Дора много обича да рисува.
8. Дора взема книги от градската библиотека.

2. Прочетете съществителните за емоции в колонките и напишете съответните прилагателни към тях.

възхищение	възхитен	разочарование	_____
благодарност	_____	уплаха	_____
надежда	_____	тревожност	_____
любов	_____	гняв	_____
радост	_____	яроост	_____
щастие	_____	потиснатост	_____
заинтересованост	_____	отвращение	_____
съчувствие	_____	вина	_____
облекчение	_____	гордост	_____
учудване	_____	объркване	_____
вдъхновение	_____	срам	_____
възторг	_____	ужас	_____

3. Опишете ситуации, в които сте изпитали някои от тези емоции.

4. Изиграйте някои от емоциите от упр. 2, без да използвате думи, така че другите ученици от групата да ги познаят.

Любопитно ЕЗИКЪТ НА ТЯЛОТО

1. Прочетете текста и отговорете на въпросите.

Много често предаваме информация на събеседниците си чрез езика на тялото. Позата, погледът, жестовите, мимиките, интонацията и движенията са форми на невербална комуникация. Чрез нея изразяваме своите чувства, емоции и желания. Знаците, които

изпраща тялото ни, са спонтанни, импулсивни. Те трудно се поддават на контрол и затова са начин да разберем доколко събеседниците ни са искрени.

Голяма част от езика на тялото са сигнали, които са характерни за всички хора, но има и такива, които са резултат на определена култура и възпитание. Понякога положителните жестове в една страна могат да бъдат отрицателни в друга, затова, когато общуваме с хора от други култури, е важно да имаме информация за най-често използваните жестове и тяхното значение.

Често пъти езикът на тялото е по-въздействащ от речта. Невербалните съобщения могат да са в подкрепа на вербалните, но могат и да показват точно обратното. Ако познаваме невербалните знаци, които тялото изпраща, можем да се ориентираме за характера, истинските чувства и намерения на хората, с които общуваме.

1. Кои са най-типичните жестове и мимики за вашата култура?
2. Има ли жестове, които хората в България използват и са с различно значение във вашата страна?
3. Кои са според вас най-типичните общочовешки жестове и какво означават?

Писане НЕОСЪЩЕСТВЕНИ ПЛАНОВЕ

1. Напишете какво щяхте да правите миналия уикенд, но не успяхте.

Урок 10 ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ

За мен

1. Разбираш ли се със съучениците си?
2. За какво спориш с приятелите си?
3. Ядосваш ли се често?

Четене КАК ДА СЕ СПРАВЯМЕ С КОНФЛИКТИ?

1. Прочетете текста и отговорете на въпросите.

Спориш ли често с приятелите си? Как реагираш, ако не си съгласен с тях? А как реагират те?

Нормално е понякога да имаме различно мнение от това на родителите, приятелите или учителите си. Често не сме съгласни с другите и понякога им се сърдим и ядосваме. Когато това се случи, трябва да знаем как заедно да решим проблема. Ето няколко полезни съвета как да се справяме с конфликтите и да намираме решения, които са добри за всички.

1. Запази самообладание

Когато си ядосан, можеш да кажеш някои неща, за които после да съжаляваш. Винаги е добре да запазиш самообладание и да помислиш, преди да говориш. Преброй наум до 10 и ако все още си ядосан, замълчи.

2. Първо слушай

Дай шанс на другия да говори, без да го прекъсваш. Изслушай го внимателно и наблюдавай лицето и жестовите му. Опитай се да си представиш как приятелят ти се чувства в този момент.

3. Бъди мил, но директен

Не крий мислите и чувствата си. Обясни ясно какъв е проблемът и какво очакваш от приятеля си. Подбирай думите си внимателно. Не е нужно да започваш нов спор.

4. Признавай грешките си

Помни, че и най-добрите правят грешки и никой не е перфектен. Нормално е да грешиш, но после трябва да си признаеш и да се извиниш. Също така трябва да прощаваш на другите, когато се извиняват за собствените си грешки.

5. Обсъди проблема

Две глави мислят по-добре от една. Говори с приятеля си как можете да решите проблема. Освен това можеш да поискаш помощ от друг приятел или от възрастен. Не е нужно да пазиш в тайна проблема.

6. Успокой се

След сериозен спор е добре да се отпуснеш и да си починеш. Когато се почувстваш по-добре, можеш да отидеш на разходка или да направиш нещо забавно. Защо не гледаш някой филм или пък да спортуваш?

7. Учи се от грешките си

Споровете са нормална част от живота и не трябва да преживяваш дълбоко всяко неразбирателство. Но трябва да се учиш от тях! Нали не искаш да повториш същата грешка отново? Помисли си за това, което се е случило, и го приеми като урок за бъдещето.

1. Кога за последен път се скара с приятел? За какво се скарахте?
2. Как разрешихте конфликта?
3. Кой от съветите в текста искаш да прилагаш в бъдеще?

Слушане ПАК ЗАКЪСНЯ!

1. Слушайте диалога между Ани и приятелката ѝ Ели и отговорете на въпросите.

1. В колко часа пристига Ани?
2. Какви са плановете на момичетата?
3. Къде са ролерите на Ели?
4. Колко минути е закъсняла тя?
5. Защо Ели често закъснява?
6. Какво смята да прави Ели, за да не закъснява повече?
7. Какво ѝ предлага Ани?
8. Какво решават да правят момичетата накрая?

2. Отговорете на въпросите.

1. Често ли закъсняваш за срещи? Защо?
2. Имаш ли приятел, който често закъснява? Това ядосва ли те?
3. Говорил/а ли си с него за това?

Граматика УСЛОВНИ ИЗРЕЧЕНИЯ

1. Слушайте диалога между Ани и Ели отново и попълнете липсващите глаголи в изреченията.

1. Ако _____ по-рано, _____, че ги няма.
2. Ако _____ ти, _____ приятно?
3. Ако _____ среща, ще ти _____ съобщение, преди да изляза от вкъщи.
4. Ако _____ късмет, ще _____ концерт на открито.

2. В кои глаголни времена са глаголите, които попълнихте?

3. Довършете изреченията за себе си.

1. Ако утре имам свободно време, ще ...
2. Ако през уикенда е много горещо, ще ...
3. Ако не разбирам урока, ще ...
4. Ако съм болен / болна, няма да ...
5. Ако вали силен дъжд с гръмотевици, няма да ...
6. Ако имам възможност, ще ...

4. Работете в група. Планирайте общ уикенд и решете какво ще правите, ако времето е хубаво, и какво – ако е лошо.

5. Довършете изреченията за себе си.

1. Ако можех да летя, щях да _____.
2. Ако бях невидим/а, щях да _____.
3. Ако бях директор на училището, щях да _____.
4. Ако бях милионер, щях да _____.
5. Ако бях известен / известна, щях да _____.

Четене ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ

1. Прочетете за проблемите, които споделят някои тийнейджъри, и ги свържете със съветите на техни приятели. За всяка ситуация има два съвета.

Катя, 12 години: Аз съм доста срамежлива и нямам много приятели. Вчера се прибирах пеша към къщи и видях няколко момичета от моя клас. Те започнаха да ми се подиграват, да ме сочат с пръст и да се смеят. Не ги разбирам! Защо винаги трябва да съм с някого!? Какво странно има в това да съм сама?

Даниел, 13 години: Малкият ми брат, Стефан, е много досаден. Вчера го намерих в стаята си, а той знае, че не трябва да влиза там. И освен това четеше дневника ми! Направо се вбесих и се скарахме. След това той взе телефона ми и изпрати SMS от мое име на приятелите ми. Ужасен е, не мога да го понасям!

Вбесих се! =
Ядосах се
много.

Не мога да го
понасям! =
Мразя го!

Рая, 14 години: Най-добрите ми приятелки, Соня и Вря, са точно

като мен. Често закъсняват и забравят нещата си. Отидохме заедно в мола миналата събота и трябваше да се върна в 20:00, но ни беше много забавно и изгубих представа за времето. Прибрах се в 20:30 и сега родителите ми казват, че не мога да излизам вечер, защото ми нямат доверие. Не е честно! Не искам да се карам с родителите си, но те трябва да разберат, че вече не съм дете!

губя представа =
забравям

Не е честно! =
Не е справедливо.

Съвет 1: Той трябва да ти се извини. На твоето място **бих заключвал** вратата на стаята си.

Съвет 2: Не трябва да се ядосваш. Аз **бих говорил** с родителите си, за да разбере защо се притесняват.

Съвет 3: Съгласен съм. Понякога нямаме общи теми с другите и не е нужно да се насилваме да бъдем с тях. Все пак **бих споделил** с учителите и родителите си за проблема със съучениците.

насилвам се =
права нещо без
желание

Съвет 4: Трябва да им докажеш, че могат да разчитат на теб. **Би било** добре да спазваш обещанията си и да не закъсняваш.

Съвет 5: Ако бях на твоето място, **бих сложил** парола на телефона си.

Съвет 6: Приятелството е важно, но понякога **бихме искали** и да сме сами. Хубаво е, че си самостоятелна.

2. С кои от тези съвети сте съгласни? Защо?

3. Какви други съвети бихте дали в тези ситуации?

Граматика УСЛОВНО НАКЛОНЕНИЕ

1. Свържете двете части на изреченията от текста „Проблеми и решения“.

1. Би било	___ с родителите си.
2. Бих говорил	___ с учителите и родителите си.
3. Бих заключвал	___ да сме сами.
4. Бих сложил	___ добре да спазва обещанията си.
5. Бих споделил	___ вратата на стаята си.
6. Бихме искали	___ парола на телефона си.

ГРАМАТИЧЕСКИ УПРАЖНЕНИЯ → в Приложението

2. Какво бихте направили в тези ситуации? Използвайте в отговорите си условно наклонение. Обсъдете отговорите с другите ученици в групата.

1. Най-добрият ми приятел иска да отидем заедно на кино, но аз съм уморен и предпочитам да остана вкъщи.
2. Съученик ме моли да препише на теста.
3. Научавам, че мой съученик е започнал да пуши цигари.
4. Виждам, че едно дете в магазина взема нещо за ядене и го изяжда, без да плати.

5. Харесвам съученик / съученичка, но не знам дали той / тя ме харесва.
6. Съученик / съученичка ме харесва, но аз не го / я харесвам.
7. Искам да отида на парти с приятели, но родителите не ме пускат.
8. Получавам съобщение в интернет от непознат мъж, който ми предлага приятелство.
9. Мой съученик ми завижда и разпространява лъжи за мен.
10. Намирам голяма сума пари на улицата.

Любопитно ТИЙНЕЙДЖЪРИТЕ В МИНАЛОТО И ДНЕС

1. Прочетете текста и го дискутирайте.

Тийнейджърството е сравнително нова концепция. Хората стават на 13 години от десетки хиляди години, но сравнително наскоро се появява идеята, че това е специален период в живота на човек и мостът между детството и зрелостта заслужава собствено име. Терминът „тийнейджър“ датира от началото на 1900 г., но става популярен чак след Втората световна война.

Кои са най-честите проблеми, с които тийнейджърите се сблъскват в наши дни?

- стрес и тревожност
- ниска самооценка
- хранителни разстройства
- тормоз в училище
- депресия
- киберзависимост и пристрастяване към социалните медии
- проблеми с поведението
- натиск от страна на връстници и конкуренция с тях
- слаба мотивация
- проблеми с учебния материал и слаб успех
- самота и изолация

Има много начини, по които тийнейджърите могат да се справят с тези проблеми, както и хора, които могат да им помогнат. На първо място са, разбира се, родителите им, но също и учителите, приятелите, училищните психолози.

В сайта *Разкажи ми* има специална страничка на УНИЦЕФ с полезни безплатни ресурси – упражнения за самопомощ и релаксация, информация от достоверни източници и др. – <https://razkazhimi.online/unicef>.

Интересен е и подкастът *От вътре навън*, посветен на младежкото психично здраве, в сайта *Teenstation* – <https://www.teenstation.net/category/podcasts/otvytre-navyn/>.

Писане ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ

1. Опишете проблем, който сте имали наскоро, и как се справихте с него.

Урок 11 ТЕХНОЛОГИИ

За мен

1. Отговорете на въпросите.

1. Какво предпочиташ – настолен компютър, лаптоп, таблет или смартфон?
2. Кои са любимите ти програми и приложения?

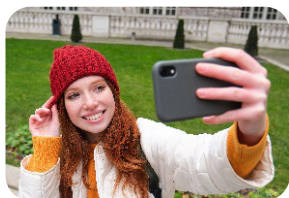
2. Отбележете за какво използвате уебсайтове и приложения. Работете по двойки и сравнете отговорите си.

☐ играене на видеоигри	☐ изпълнение на училищни задачи
☐ гледане на видеа	☐ четене на материали
☐ общуване с приятели	☐ слушане на музика
☐ търсене на информация	☐ споделяне на снимки, истории и други

Четене КАКВО МИСЛИШ ЗА ТЕХНОЛОГИИТЕ?

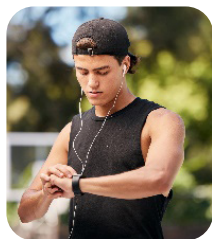
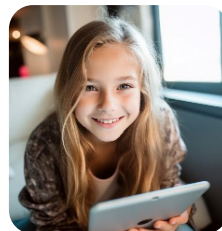
1. Прочете мненията на четири деца и кажете на кого приличате най-много.

Дзин: Обичам технологиите. Имам смартфон, таблет, лаптоп и фитнес гривна. Всеки ден разглеждам уебсайтове, изпращам много съобщения и линкове за музика. Не мога да живея без технологиите. След училище влизам в интернет и говоря с приятели до късно вечерта.

Ивет: Смартфонът е навсякъде с мен – вкъщи, в градския транспорт, на улицата, в парка. Общувам с приятелите си онлайн през целия ден. Споделяме линкове към клипчета в интернет, играем игри, гледаме видеа. Брат ми има цифрова камера, но аз снимам с телефона си.

Олена: Според мен технологиите са нещо хубаво. Имам смартфон и лаптоп. Понякога ги използвам, за да търся в уебсайтове информация, която ми помага за домашните. По-голямата ми сестра има фитнес гривна, но аз нямам. Не ме интересува колко крачки правя всеки ден.

Румен: Моите приятели не ме разбират, но аз не прекарвам много време в интернет. Предпочитам да общувам на живо. Това е много по-приятно и ценно за мен. Вкъщи имам компютър и го използвам, за да търся информация в интернет. Имам обаче фитнес гривна, която много харесвам. Нося я, когато ходя и тичам.

2. Отбележете твърденията от текстовете, които са верни за вас.

3. Свържете фразите от двете колони, за да направите въпроси.

1. Някога изтривал ли си	___подкаст?
2. Някога заразявал ли си	___снимки или видеа в интернет, за да ги споделяш с приятели?
3. Въвеждаш ли различна	___инсталирал в телефона си тази
4. Споделяш ли често	___седмица?
5. Някога търсил ли си собственото си	___важен файл по погрешка?
	___линкове към интересни сайтове с
6. Качваш ли	___приятели?
7. Колко нови приложения си	___име в интернет?
8. Някога слушал ли си	___компютъра си с вирус?
	___парола за всеки уебсайт, който използваш?

4. Отговорете на въпросите от упражнение 3 за себе си.

5. Работете по двойки и сравнете отговорите си.

Слушане МОЯТ ЦИФРОВ СВЯТ

1. Слушайте диалога между Георги и негова съученичка и отговорете с Вярно или Грешно.

1. Тази седмица Георги е инсталирал 10 нови приложения на телефона си.
2. Георги има една парола за всички сайтове.
3. Често споделя с приятели линкове към интересни сайтове.
4. Почти всеки ден качва снимки и видеа.
5. Не е търсил името си в интернет.
6. Много пъти е изтривал важни файлове.
7. Имал е много вируси на компютъра си.
8. Веднъж е заразил компютъра си, след като е инсталирал една игра.
9. Харесва подкасти за музика.

Граматика СТРАДАТЕЛЕН ЗАЛОГ

1. Прочетете изреченията от текста за слушане и подчертайте формите на глагола СЪМ и страдателните причастия, завършващи на -Н, -НА, -НИ и -Т.

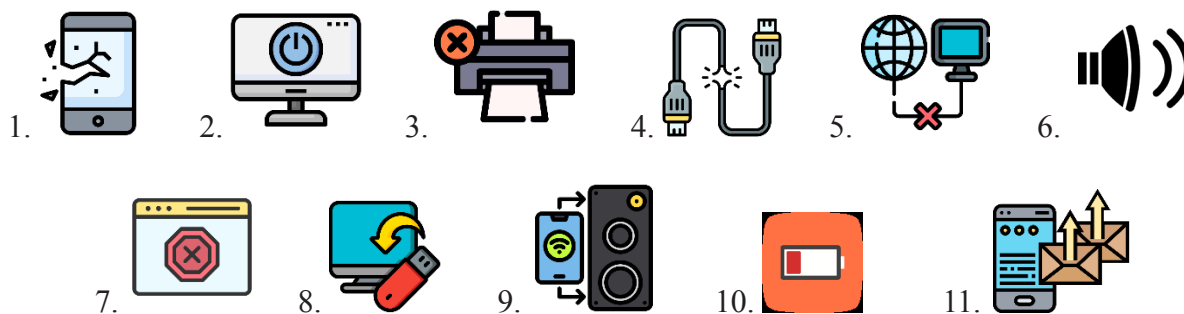
1. На телефона ми са инсталирани много приложения.
2. Всичките ми пароли са записани в бележник.
3. Новината за първото ми място ще бъде публикувана скоро на сайта.
4. В един момент проектът изчезна – файлът беше изтрит.
5. С негова помощ файлът беше възстановен.
6. Излезе съобщение, че компютърът е заразен с вирус, след като играта беше инсталирана.

ГРАМАТИЧЕСКИ УПРАЖНЕНИЯ → в Приложението

2. Направете изречения с картинките по модела, като поставите глаголите от списъка в страдателен залог.

счупя, изпратя, изключя, скъсам, блокирам,
спра, извадя, усиля, свържа, включа, изтощя

1. Телефонът е счупен.
2. Компютърът _____.
3. Принтерът _____.
4. Кабелът _____.
5. Интернетът _____.
6. Звукът _____.
7. Сайтът _____.
8. Флашката _____ от компютъра.
9. Колоната _____ с телефона.
10. Батерията _____.
11. Съобщенията _____.

Слушане ПРИЛОЖЕНИЯ ЗА МУЗИКА

1. Слушайте текста и отговорете на въпросите.

1. Кое приложение за слушане на музика има най-богата колекция от песни?
2. Кои приложения са включени в мобилните планове на някои телефони?
3. Къде можем да видим видеоклиповете на песните?
4. Кое приложение показва изпълнители, които ги няма в другите приложения?
5. Кое приложение служи за разпознаване на песни?

2. Слушайте текста отново и попълнете празните места с формите за страдателен залог.

1. Spotify _____ най-много, защото има най-богата колекция от песни.
2. Deezer или Apple Music също _____ от много хора, понеже _____ в мобилните планове на някои телефони.

3. YouTube Music _____ от онези, които обичат да гледат видеата на песните.
4. В SoundCloud _____ някои изпълнители, които ги няма в другите приложения.
5. Shazam _____ за разпознаване на песни.

3. А вие кои приложения за музика използвате?

Четене ОБРАЗОВАТЕЛНИ САЙТОВЕ

1. Прочетете за някои образователни уебсайтове и открийте страдателните форми.

Дигитална раница – edu.mon.bg

Това е платформа на Министерството на образованието и науката, която предлага на учениците достъп до богат набор от безплатно съдържание. Библиотеката на платформата постоянно е обновявана и предлага интересен и разнообразен учебен материал, тъй като учителите имат възможност да добавят свое съдържание.

Уча.се

Тук има онлайн видеоуроци и тестове за училищна и предучилищна подготовка на разбираем и интересен език. В платформата е включен 97% от учебния материал за учениците от 1. до 12. клас. Материалите следват официалната училищна програма на МОН. 75% от уроците имат жестов превод, което е много полезно за учениците с увреден слух.

matematika.bg

В уебсайта има формули, задачи, тестове, игри, форум за математика и информатика. Сайтът е създаден през 2005 година на български и английски език. През 2011 е обогатен с руска, през 2015 – със сръбска, а през 2019 – с испанска версия. Всеки ден е посещаван от десетки хиляди хора, като най-много са от България, Русия, САЩ, Индия, Сърбия, Украйна и Филипините.

vivahistory.bg

Видеоенциклопедията е посветена на българската история и предлага нов поглед към нея – иновативен, увлекателен и достъпен. Историята е не само за събития, но и за личности, които са оставили следа в различните измерения на науката, изкуството, спорта. Сайтът е насочен към всякаква аудитория, но се опитва да привлече главно най-малките, защото материалите са представени по нетрадиционен начин и историите са анимирани.

pomagalo.com

Това е място, където потребителите могат да качват и свалят различни учебно-образователни материали – реферати, есета, доклади, лекции, курсови и дипломни работи и други. Сайтът е предназначен за ученици, студенти и за всеки, който иска да придобие информация в най-различни сфери. Целта е обогатяване на културния живот, социалната и образователната дейност и приобщаване на потребителите към ценностите и постиженията на науката и изкуството.

**2. Кои от представените сайтове ще препоръчате на четиримата тийнейджъри?
Сравнете отговорите си с тези на други деца.**

1. В момента работя по проект по история. Интересно ми е да научавам за живота на бележити личности. Също обичам да се забавлявам онлайн.

2. Искам някой ден да стана писател. Харесва ми да пиша и да публикувам материали в интернет, както и да обсъждам идеи с мои връстници. В училище ми е малко трудно, защото имам проблем със слуха и не чувам много добре.

3. Интересувам се от природата и дивите животни. Искам да науча повече за това как да опазим планетата. Обичам да правя кратки филми, които след това да споделям с другите.

4. Обичам математиката и участвам в различни състезания и олимпиади. Обичам и музиката, свиря на китара и искам да науча повече за любимите си изпълнители.

3. Знаете ли други образователни уебсайтове или приложения? Потърсете и разкажете за някои от тях, които харесвате.

Любопитно ИНТЕРНЕТ БЕЗОПАСНОСТ

1. Прочете текста и отбележете кои правила спазвате.

По колко часа на ден прекарваш в интернет? А запознат ли си с правилата за безопасност в мрежата?

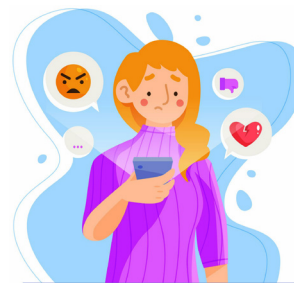
Използваме интернет за много неща, като учене, общуване с приятели и забавление. Той е част от съвременния живот, но трябва да го използваме разумно, за да бъдем в безопасност и да се предпазим от проблеми.

Ето някои основни правила, които трябва да спазваш, за да бъдеш в безопасност.

1. Когато си онлайн, трябва да защитиш своята информация, като истинско име, адрес, телефон и дата на раждане. Тази информация е твърде лична, за да я споделяш с всеки.
2. Не приемай заявки за приятелство или чат от непознати в социалните мрежи или уебсайтове. Всичките ти онлайн контакти трябва да са с хора, които вече познаваш и на които вярваш.
3. Бъди внимателен със сайтове или приложения, които показват твоето местоположение. Не е добре непознати да виждат къде се намиращ и кога не си вкъщи.
4. Ако наистина искаш да се срещнеш на живо с нов онлайн приятел, винаги първо трябва да кажеш на родителите си. Те трябва да знаят къде отиваш, и може да решат да те придружат на първата среща.
5. Помисли много внимателно, преди да споделиш свои снимки или видеа онлайн. Отговори си на въпроса „Наистина ли искам всички по света да видят това?“.

6. Не споделяй снимки или видеа на твои приятели, освен ако нямаш тяхното разрешение. Уважавай личното пространство на другите.
7. Не споделяй паролите си, за да не могат непознати да имат достъп до твоя имейл или профили. Не ползвай лесни пароли като 123456, а избирай такива, които хората не могат да отгатнат.
8. Уважавай чувствата на другите! Не пиши неприятни или злобни коментари за други хора или за техни публикации. Ти също не искаш някой да напише такива коментари за теб, нали?

Ако имаш проблем с някой човек в онлайн среда, потърси помощ от възрастен. По-добре е да говориш с някого възможно най-скоро. Не пази проблема в тайна! Може да се обърнеш и към Центъра за безопасен интернет – www.safenet.bg, както и на тел. 124 123.

Писане ТЕХНОЛОГИИ И ИЗКУСТВЕН ИНТЕЛЕКТ

1. Напишете как използвате технологиите и изкуствения интелект в обучението си.

Урок 12 КАКВО ЧЕТЕШ?

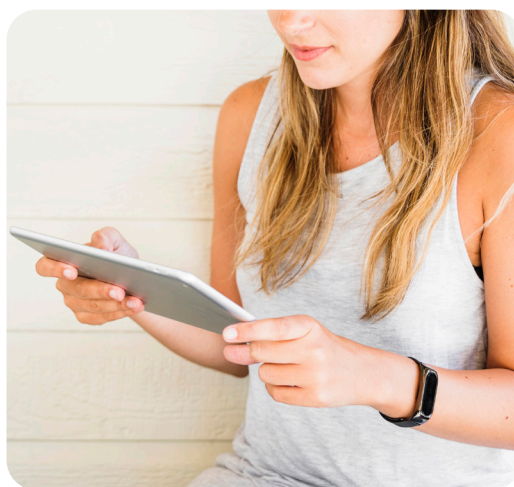
За мен

1. Обичаш ли да четеш?
2. Какво четеш?
3. Какво предпочиташ – печатни издания или дигитални? Защо?

Думи и фрази

1. Открийте 10 думи за неща, които четем (→↓↘).

А	С	Б	П	Л	А	К	А	Т	С	В	Р
Г	Ъ	Е	Р	Ф	И	О	Б	Е	П	Ъ	С
Т	О	В	Г	О	М	Н	Е	Г	И	А	Е
Ч	Б	У	Р	И	Ш	П	Й	О	С	Т	В
А	Щ	Я	В	Е	А	У	Ж	К	А	Б	З
Ж	Е	Е	Л	Е	К	Т	Р	О	Н	Н	А
К	Н	И	Г	А	О	Л	М	А	И	О	П
Ш	И	З	Ч	Ю	М	Ъ	А	Ш	Е	Я	И
Ц	Е	Р	М	А	И	П	Л	М	Щ	М	С
Б	Е	Л	Е	Ж	К	А	С	У	А	П	К
Ю	П	В	Н	И	С	Т	А	Т	И	Я	И

2. Свържете думите от упражнение 1 с тяхното значение.

1. Информация в списание, по телевизията или в социалните мрежи с цел продажба на продукт или услуга.
2. История, разказана с рисунки.
3. Електронна версия на книга.
4. Малка книжка, която съдържа снимки и информация за продукти или компания.
5. Известие за нещо.
6. Периодично издание с определена тематика, оформено като книжка и съставено от актуални материали.
7. Голям лист хартия със снимка и текст, който се слага на стена.
8. Текст по конкретна тема във вестник, списание, уебсайт.
9. Писмени бележки при слушане или четене на някаква информация.
10. Кратко съобщение на хартия.

3. Попълнете изреченията с думите от упражнение 1.

1. Много хора предпочитат да четат _____ пред хартиени.
2. Майка ти остави _____, на която пише, че обядът е в хладилника.
3. Воденето на _____ помага за запомняне на нова информация.

4. Това е много популярно _____ сред тийнейджърите с новини и актуална информация за музика и филми.
5. Видя ли новата _____ за минерална вода? Много е смешна.
6. Прочетох много интересна _____ за дивите животни в училищното списание.
7. Този _____ от списание „Браво“ ще стои чудесно в стаята ми.
8. Искam да купя новия _____ – има невероятни рисунки!
9. Изпратих ти _____ преди два часа, но виждам, че още не си го прочел.
10. Хайде да видим тази _____ с промоционални цени.

Слушане УЧИЛИЩНО СПИСАНИЕ

1. Слушайте диалога и отговорете на въпросите.

1. Какво ще бъде списанието?
А. печатно Б. електронно
2. С каква периодичност ще излиза?
А. седмично Б. месечно

3. Отбележете кои от изброените неща децата искат да бъдат включени.

☐ адреси на уебсайтове	☐ рисунки
☐ статии за музикални албуми	☐ информация за видеоигри
☐ реклами	☐ снимки
☐ музикални ревюта	☐ информация за училището
☐ ревюта на книги	☐ интервюта с учители
☐ ревюта на филми	☐ забавни истории

2. Вашето училище има ли вестник или списание? Какво обичате да четете в него?

Граматика ПРЯКА И НЕПРЯКА РЕЧ

1. Намерете изреченията с еднакво значение.

1. Предлагам да има музика.
2. Колко често ще излиза списанието?
3. Ще бъде месечно.
4. Ще слагаме ли реклами?
5. Няма да има реклами.
6. Вие вървете!
7. Четох нещо интересно и не видях колко е часът.
8. Г-жа Добрева и друг път е помагала.

- ___ Тя отговори, че ще бъде месечно.
- ___ Той попита дали ще слагат реклами.
- ___ Тя каза, че г-жа Добрева и друг път е помагала.
- ___ Той им каза да вървят.
- ___ Той каза, че предлага да има музика.
- ___ Той попита колко често ще излиза списанието.
- ___ Той каза, че е чел нещо интересно и не е видял колко е часът.
- ___ Тя отговори, че няма да има реклами.

ГРАМАТИЧЕСКИ УПРАЖНЕНИЯ → в Приложението

2. Задайте следните въпроси на други ученици в групата и предайте отговорите им с непряка реч.

1. Какви книги, списания, материали обичаш да четеш?
2. Какви издания предпочиташ – електронни или печатни? Защо?
3. Четеш ли онлайн статии, информация и от кои сайтове?
4. Имаш ли любимо или предпочитано място и време за четене?
5. Коя книга ще четеш?
6. Коя е последната книга, която прочете?
7. Присъствал/а ли си на литературно четене?
8. Бил/а ли си на среща с писател на живо?
9. С кой писател искаш да се срещнеш?

Четене КАКВО ЧЕТЕШ?

1. Прочетете текста и отговорете на въпросите.

Интервюирахме ученици, на които зададохме въпроса „Какво четеш сега и кои са любимите ти книги?“ и получихме интересни отговори.

Христо: Харесвам фентъзи. Всички знаят „Хари Потър“ на Джоан Роулинг. Тази книга е истинска магия за мен. За рождения си ден получих друга фентъзи класика – „Властелинът на пръстените“ на Джон Толкин. Уникална книга, която прочетох на един дъх.

Чета на един дъх. =
Не спирам да чета, защото ми е интересно.

В момента чета приключенията на Пърси Джаксън и боговете на Олимп на Рик Риърдън. Нямам търпение да разбера как Пърси отключва силите си на полубог и се преборва с различни създания.

Елена: Не обичам много да чета книги, предпочитам списания. Любимото ми списание е „Браво“. В него има новини за известни личности и тийнейджъри, интересни статии за музика, филми,

забавления, мода. Харесвам и плакатите в списанието, някои от тях вече съм закачила в стаята си. Все пак, ако трябва да посоча любима моя книга, това е „Малкият принц“.

Михаил: Много мои съученици не обичат да четат задължителната литература за лятната ваканция и предпочитат те да избират какво да четат. Но аз се старая да се запозная с книгите за училище. От българската литература харесвам „Под игото“ на Иван Вазов и „До Чикаго и назад“ на Алеко Константинов. Обичам също да чета весели и хумористични истории. Сега завършвам „Автобиография“ на Бранислав Нушич, с която преживявам забавни случки от неговата младост.

Йоана: Най-много обичам да чета романтични книги, особено през ваканциите. Любимите ми романи са „Всички наши места“ на Дженифър Нивън и „13 причини защо“ на Джей Ашър. Напоследък се запалих и по книгите на Стан (Станислав Койчев). Мой приятел ми даде да прочета „Невидим“. Книгата е много завладяваща и сякаш е написана точно за мен. Мисля да продължа и с другите две от поредицата – „Изгубен“ и „Измамен“.

1. Какво е за Христо книгата „Хари Потър“?
2. Какво чете в момента той?
3. Кое е любимото списание на Елена?
4. Какво тя е закачила в стаята си?
5. Кои книги от българската литература харесва Михаил?
6. Коя забавна книга той чете в момента?
7. Какви книги предпочита да чете Йоана и кога?
8. Коя книга тя мисли, че е написана точно за нея?

2. Кои от книгите в отговорите на децата сте чели? Харесаха ли ви?

Любопитно ФАЛШИВИ НОВИНИ

1. Прочетете текста и отговорете на въпросите.

Има много начини да научим какво става в света около нас, и може да избираме от различни източници – печатни и цифрови. Важно е винаги да преценяваме информацията, която се предоставя, и да внимаваме за фалшиви новини.

Когато се говори за фалшиви новини, се има предвид невярна информация, която понякога откриваме в медиите. Например някой уебсайт може да публикува материал с лъжлива информация за известна личност, след това историята да се сподели в социалните мрежи и бързо да стане сензация още преди хората да осъзнаят, че тя е невярна. Фалшиви новини е имало винаги, но днес модерните технологии подпомагат тяхното разпространение и те достигат до милиони хора много бързо.

Понякога фалшиви новини се създават за забавление и смях, но също се използват и за манипулация. Например в сайт може да се използва невярно заглавие за привличане на повече читатели и за получаване на печалба. За съжаление, нерядко фалшивите новини се радват на повече внимание от истинските.

Лъжливите новини могат също да подронят авторитета на човек, организация и група хора. Например в ревю за даден ресторант може да се напише, че храната там е нездравословна и опасна. Фалшивата новина може да накара читателите да променят мнението си и избора, който правят.

За да се предпазиш от фалшиви новини, е добре да си задаваш следните четири въпроса: кой, какво, къде и защо.

- **Кой** е написал историята? Авторите специалисти ли са по темата, която е засегната? Вярваш ли, че казват истината?
- **Какво** казват другите? Фактите трябва да са проверени и от допълнителни източници и хора, на които вярваш.
- **Къде** се публикува историята? Надежден и сигурен ли е сайтът, на който е публикувана новината?
- **Защо** тази история се е появила? Шегали е? Какво се цели с новината?

Помисли внимателно върху тези въпроси, преди да споделиш информация в социалните мрежи. Но не бъди и твърде негативно настроен. Все пак има много хора, които действително казват истината!

1. Дай дефиниция на „фалшива новина“.
2. Ти попадал/а ли си на фалшиви новини? А твои приятели? На каква тема бяха тези новини?
3. Според теб защо някои хора се доверяват на фалшивите новини толкова лесно?
4. Как може в училище да се помогне на учениците да се научат да разпознават фалшиви новини?

Писане РЕВЮ НА ЛЮБИМА КНИГА

1. Напишете ревю на любима книга.

ТЕКСТОВЕ НА УПРАЖНЕНИЯТА ЗА СЛУШАНЕ

Урок 1 ОТНОВО НА УЧИЛИЩЕ

1. Кои са характерните особености на растенията?
(Биология и здравно образование)
2. В кое от изреченията е употребено местоимение?
(Български език)
3. За какво се използват отглежданите в Карловската и Казанлъшката котловина маслодайна роза, лавандула и мента?
(География и икономика)
4. Кое от показаните изображения е икона и кое – витраж?
(Изобразително изкуство)
5. Защо развитието на България през първата половина на 9. век се определя като възход?
(История и цивилизация)
6. По какъв начин може да се вмъкне изображение в текстов документ?
(Компютърно моделиране и информационни технологии)
7. Каква е ролята на епитетите в откъса за въздействието на природната картина?
(Литература)
8. Кои са всички кратни на 20, които са по-малки от 150?
(Математика)
9. Кой е авторът на първата българска опера?
(Музика)
10. Какво представлява чертежът?
(Технологии и предприемачество)
11. Как се класифицират галактиките?
(Физика и астрономия)
12. Колко състезатели има в отбора по волейбол?
(Физическо възпитание и спорт)
13. Каква е връзката между хлороводорода и солната киселина?
(Химия и опазване на околната среда)
14. Защо е опасно да попадне вода в съд с нагорещено олио?
(Човекът и природата)
15. Read the text and write the correct answers in your notebook.
(Чужд език)

Урок 2 КАК ДА УЧИМ

Виктория: Мисля, че имам добра памет за други неща, но не помня лесно датите и имената от уроците по история. Обикновено си ги записвам на един лист и ги преговарям. После с една приятелка се изпитваме. Задаваме въпроси и отговаряме, докато ги запомним. Много обичам и различни приложения на телефона със забавни въпроси или пък телевизионни предавания като „Стани богат“. Оттам също научавам много интересни неща.

Калин: Мога да карам колело още от петгодишна възраст. Не мисля, че е много трудно. Трябва да внимаваш и да се упражняваш всеки ден – първо с помощни колела, а после и без тях. Важното е да не се страхуваш и да не се отказваш.

Джамил: Думите според мен не са много трудни. Най-трудна е граматиката. Уча в българско училище и имам много български приятели. Постоянно сме заедно и говорим за различни интересни неща. Слушам песни, гледам телевизия и филми на български, чета книги – това също ми помага.

Урок 3 ЛЯТНАТА ВАКАНЦИЯ

Аз съм Ева от София. Най-интересното ми пътуване през лятната ваканция беше в Бургас. Всички знаят, че градът се намира на Черно море и е разположен в югоизточната част на България. Бургас е четвъртият по големина град в страната след София, Пловдив и Варна. Преди пътуването четох за историята и забележителностите на града. Научих, че името идва от думата „пиргос“. Това означава „кула“. Дълго време градът носи имената Пиргос и Бургас. Гледах и много интересен филм за природата на Бургас. Представяте ли си – има три езера и четири реки на територията на града. Едното от езерата се казва Вая и е най-голямото естествено езеро в България. Във филма наричаха Бургас „Градът на птиците и езерата“. Не знаех, че всяка година хиляди мигриращи птици спират да почиват на езерата, защото те са част от пътя им към Африка. От филма разбрах, че езерата са дом на голям брой птици и риби, някои от тях са много редки видове.

Нямах търпение да посетим Бургас. Ето че денят дойде, беше 25 юли. Майка, татко, брат ми и аз тръгнахме много рано сутринта. По пътя спряхме за кратка почивка и ядохме сладолед. Пристигнахме в Бургас и се настанихме в малък хотел близо до морето. Веднага отидохме на плаж. Водата беше топла и аз и брат ми Ангел плувахме много. Беше прекрасно. На другия ден посетихме забележителностите на града – музеите, църквите, моста и пристанището. В града има много красиви сгради. Те са от различни периоди и различни архитектурни стилове. Направих много снимки на най-интересните от тях. Любимите ни места за разходка бяха пешеходната зона на града и Морската градина. Не знам как изглежда градината през другите сезони, но през лятото беше невероятна – цветя, трева, красиви алеи и много дървета. Всъщност най-много бях впечатлена от разходката ни до остров Света Анастасия. Той се намира на 6 км навътре в морето. Отидохме дотам с туристическо корабче. Островът е много малък. Има само няколко сгради, една църква, ресторант и незабравими гледки. Обядвахме в ресторанта и храната беше много вкусна.

За съжаление, останахме в града само пет дена. Родителите ни нямаха повече време за почивка. Искам да посетя Бургас отново, може би тази есен, докато времето е още топло. Мечтая да отида на езерата, и ако имам късмет, ще видя птиците, които отлитат на юг. Ще е чудесно!

Урок 4 ЕЗИЦИТЕ ПО СВЕТА

1. Тони и Катя са съученици и говорят след час по немски. Как Тони е подобрил немския си?

Катя: Тони, станал си много добър по немски! Ходил ли си в Германия при роднините?

Тони: Да, бях там през ваканцията, но не говорих много немски. Това е от онзи уебсайт, за който ни каза учителката. Научих много неща от него.

Катя: А, да.

Тони: Страхотен е. Упражненията са не само полезни, но и много забавни.

2. Учителка говори на децата в клас. За какво учениците трябва да внимават повече?

Учителката: Децата, всички сте се справили много добре със задачите по френски. Няма много грешки с граматиката и сте използвали подходящи и разнообразни думи. Но внимавайте с правописа! Той също е важен.

3. Двама съученици говорят за домашното. Защо момчето няма домашно?

Момиче: Написа ли домашното по испански? Аз вече съм готова с моето. Не е трудно.

Момче: Не! Не знаех, че имаме домашно по испански. Не съм записал нищо.

Момиче: Учителят ни го даде преди три дни. Не беше ли в часа?

Момче: Бях, не съм отсъствал по испански този срок. Не знам как е станало.

4. Момиче разказва на майка си за новата си приятелка Нур. Кой език говори Нур?

Мама: Как мина първият ти учебен ден? Случи ли се нещо интересно?

Лина: Да, запознах се с едно момиче, казва се Нур. Тя говори три езика! Живяла е в различни държави! Говори арабски, защото е родена в Сирия. Била е в Турция една година и там е научила турски.

Мама: Предполагам, че третият език е английски?

Лина: Не, не говори много английски. Третият ѝ език е шведски. Живяла е и в Швеция.

5. Момиче съобщава на съученик важна новина. Как е разбрала за новината?

Момиче: Току-що чух новината! Учителката ни по български е спечелила първа награда в конкурс за поезия!

Съученик: О, супер. Откъде знаеш за това?

Момиче: Брат ми е видял информацията в интернет.

Съученик: Интересно! Сутринта имаме български, но тя нищо не ни каза.

Урок 5 ДЕЙНОСТИ НА ОТКРИТО

Мери: Хей, Алекс!

Алекс: Здравсти, Мария!

Мери: Може ли да ти задам няколко въпроса от една анкета?

Алекс: Добре, питай! Интересно ми е и ти как ще отговориш на тях.

Мери: Някога срещал ли си много известен човек?

Алекс: Да, веднъж видях една известна актриса на летището. Не помня името ѝ, но беше вълнуващо! А ти?

Мери: Аз не съм имала такъв късмет досега. Ето друг въпрос. Някога чупил ли си ценен предмет?

Алекс: О, да. Веднъж счупих любимата ваза на баба ми. Беше ужасно. А ти?

Мери: Счупих си телефона, а той беше доста скъп. Следващ въпрос. Някога сънувал ли си кошмар?

Алекс: Да, рядко се случва, но съм сънувал кошмари след гледане на страшни филми. А ти?

Мери: И аз съм сънувала кошмари след филми на ужасите и вече не гледам такива филми. А някога ял ли си японска храна?

Алекс: Разбира се, обожавам суши! А ти?

Мери: Да, и на мен сушито ми е любимо. Някога участвал ли си във филм?

Алекс: Не, но звучи интересно. А ти?

Мери: И аз не съм. Участвала съм само в училищни пиеси. Някога посещавал ли си ферма?

Алекс: Да, ходихме до една ферма със семейството ми, за да купим биохрани. А ти?

Мери: Аз не съм била във ферма. Още един въпрос. Брал ли си горски плодове?

Алекс: Да, много пъти. Обичам да бера малини и боровинки. А ти?

Мери: Да, брането на горски плодове е супер. Те са малки, но толкова вкусни. А някога яздил ли си кон?

Алекс: Да, на един летен лагер. Беше страхотно. А ти?

Мария: Не съм, но много искам да опитам и много обичам конете. Някога летял ли си със самолет?

Алекс: Да, няколко пъти. А ти?

Мери: Аз съм летяла, но само един път. И последен въпрос – някога изпращал ли си писмо в бутилка?

Алекс: Не, но съм чел за смайващи истории с бутилки. А ти?

Мери: И аз не съм. Мисля, че е много романтично. Може да изпратя някой ден.

Урок 6 ДЕТСТВО

Рожденият ден на Богдан

Аз съм Андрей. Миналата седмица моят най-добър приятел Богдан имаше рожден ден. Той покани целия клас на гости. Аз закъснях с половин час и когато отидох, приятелите ми вече бяха там. Богдан изглеждаше много щастлив. Алекс и Димо играеха настолни игри и като че ли Алекс побеждаваше, както обикновено. Лара рисуваше нещо в бележника си и говореше с Яна, която се усмихваше и разглеждаше рисунките. Очевидно ги харесваше.

Нур обясняваше нещо на Ева, а Ева се смееше високо. Борис свиреше на китарата на Богдан, а Соня пееше. Мишо и Анета ядяха сандвичи и пиеха сок. Омар се обаждаше по телефона си. Рената седеше в ъгъла на стаята и пишеше и изпращаше съобщения. Може би пак беше сърдита на някого. Майката на Богдан приготвяше храна в кухнята, влизаше и излизаше от стаята и постоянно носеше нещо вкусно. Оля, сестрата на Богдан, ѝ помагаше. Мисля, че приятелите ми се забавляваха.

Моят рожден ден ще е скоро и се надявам родителите ми да разрешат да поканя приятелите си вкъщи или да отидем някъде другаде. Ще видим, зависи какви оценки ще имам на тестовете по математика и български.

Урок 7 ПЛАНОВЕ И МЕЧТИ

Посещение на Националния етнографски музей

Валя е много развълнувана и очаква с нетърпение утрешния ден. Тя и съучениците ѝ ще посетят Националния етнографски музей. Учителката им ще ги заведе там след часовете. Ще отидат ранния следобед и ще имат достатъчно време да разгледат музея. Ще пристигнат бързо, защото ще вземат метрото.

Валя е ходила в музея с родителите си, но е сигурна, че ще научи още много нови неща. Музеят е интересен и се намира в една от най-старите и красиви сгради в центъра на столицата. Някога тази сграда е била Княжеския дворец. Преди посещението, в последния учебен час, учениците ще споделят какви са очакванията им. Валя има за задача да разкаже накратко за историята на музея, за колекциите в него и за най-интересните експонати в тях. От 13-те колекции в музея тя ще обърне особено внимание на „Керамика“, „Обичаи“ и „Българско народно облекло“. Родителите на Валя са фолклористи и тя също се интересува от българския фолклор. Играе народни танци и пее във фолклорен ансамбъл.

Валя вярва, че традициите пазят духа и историята на един народ и са връзката между миналото и бъдещето. Ето как тя ще завърши презентацията си:

„Ние ще пътуваме векове назад, ще видим и разберем как са живели нашите прадеди. Ще се запознаем с обичаите, занаятите и облеклото им, с техния бит и култура. Сигурна съм, че ще бъде много интересно преживяване“.

Какъв искаш да станеш?

Надя: Искам да стана археолог. Запалих се по тази професия, след като гледах поредицата „Индиана Джоунс“. Животът ми ще бъде пълен с приключения. Ще откривам скрити съкровища, ще пътешествам на различни места из страната, а може би и по света. Ще се запознавам с нови хора. Кой знае, може би ще намеря артефакти от някоя изчезнала цивилизация.

Васил: Искам да стана полицаи. Това е много трудна и отговорна професия. Ще защитавам хората, когато имат нужда. Ще се грижа за спазването на обществения ред. Ще залавям престъпници. Ще помагам на пострадалите хора, когато има пътни произшествия и природни бедствия. Ще нося униформа и значка.

Анна: Искам да стана пилот. Знам, че това е една от най-трудните професии, пълна с предизвикателства. Ще трябва да съм много добре подготвена физически и психически.

Няма да е лесно, но съм убедена, че един ден ще управлявам самолет и ще се чувствам по-добре в небето, отколкото на земята.

Адам: Искам да стана пожарникар. Това е професия за смели хора, но не е достатъчно само да си смел, за да бъдеш пожарникар. Трябва да имаш много лични и професионални умения. Всеки момент е решаващ, когато се бориш с пожарите. Знам, че ще бъда добър пожарникар. Ще се постарая да науча всичко, което ми е нужно, за да спасявам хора и да оказвам първа помощ на пострадалите в пожара.

Урок 8 ФЕСТИВАЛИ, ФЕСТИВАЛИ!

Калин: Всички знаят, че България е страната на киселото мляко, но не всички са чували за столицата на киселото мляко – родопското село Момчиловци. В началото на септември там се провежда традиционният Фестивал на киселото мляко. Дядо ми е оттам и винаги му ходим на гости по време на фестивала. Има конкурси и дегустации на млечни продукти – кисело мляко, сирене и кашкавал. Представя се изложба от произведения на народните занаяти. Има и концерт с фолклорни музикални изпълнения. Избира се „Кралица на киселото мляко“. През последните години има и китайски туристи, защото там киселото мляко е известно като „еликсир на дълголетието“.

Васил: Израснал съм в Смилян, Родопите, но от няколко години живея в Пловдив. Всяка година последната събота на ноември с родителите ми се връщаме в селото, за да присъстваме на традиционния Фестивал на смилянския боб. Този боб е известен в цялата страна, защото е най-вкусен. По време на фестивала има три конкурса – конкурс „Производител на годината“, конкурс за детско пано от боб и естествено, кулинарен конкурс с ястия, направени от смилянски боб.

Михаела: Родителите ми са от Кюстендил. Градът е известен като „Овощната градина на България“ и там растат най-вкусните череши! Всеки юни със семейството ми посещаваме Празника на черешата. На площада има артистично украсени щандове, фигури, направени от череши, състезания по надяждане с череши. А любимата ми част е кулинарният конкурс с дегустация на сладка, компоти, сиропи, десерти – всички от череши, разбира се.

Стефан: В Америка има конкурс за най-голямата тиква, а в България – за най-голямата зелка. Провежда се през октомври в селото на баба ми – Петърч. Има и много други забавни състезания – за най-оригиналното ястие със зеле, най-бързо рязане на зелева салата и за надбягване с натоварени със зеле ръчни колички. Кулминацията на празника настъпва на обяд, когато всички чакат с нетърпение да опитат от зелника, приготвен от местните жени. Винаги стига за всички, защото е огромен!

Анелия: Баба ми и дядо ми са от село Баница, Врачанско. В началото на юни в селото организират фестивал. Можете ли да отгатнете на какво? На баницата, разбира се! Има състезание за най-вкусна баница в четири категории – солена, сладка, баница с месо или зеленчуци и оригинална баница (без ограничения в продуктите). Миналата година баба ми спечели първо място със специалитета си – баница със спанак. Догодина може и аз да участвам с някоя оригинална рецепта.

Вяра: Много обичам лютеница и когато разбрах, че има Фестивал на лютеницата в Куртово Конаре, веднага помолих родителите си да го посетим. Фестивалът е в началото на септември и продължава три дни, защото освен конкурса за най-вкусна лютеница има и много други интересни събития, има музикални сцени с фолклорна и съвременна рок, джаз

и блус музика, арт работилници, конкурси, интересни срещи, фермерски и занаятчийски базири. Мама обеща, че ще купим от всички видове лютеница, които харесам! Нямам търпение да ги опитам!

Урок 9 ЕМОЦИИ И ЧУВСТВА

Какво щях да правя без приятелките си?

Аз съм Мина. Мисля, че най-важното нещо в живота са семейството и приятелите. Съгласни ли сте с мен? Не знам какво щях да правя без приятелките си. С кого щях да прекарвам свободното си време и да се забавлявам? С кого щях да споделям тайните и мечтите си? Със сигурност щях да се чувствам самотна и потисната без тях. Искам да ви разкажа за трите си приятелки Яница, Ина и Дора.

Яница е винаги спокойна, щастлива и много романтична. Мечтае да пътува и да види най-красивите места по света, да се среща с интересни хора, да открива нови светове. Много е лесно да си приятелка с нея, тя е готова да те изслуша, да ти помогне и даде съвет. Виждам се с нея с голяма радост и удоволствие.

Ина е много емоционална и чувствителна, понякога реагира остро, но всъщност е много добра. Има много таланти – пее прекрасно, танцува, свири на флейта. Тя е човек на изкуството. Възхищавам ѝ се, тя е вдъхновение за мен, благодарна съм ѝ за всичко, което съм научила от нея за музиката и танците.

Дора е много интересно момиче. Може да прекара целия ден с книга в ръка. Знам, че чете от четиригодишна и книгите са голямата ѝ любов. Непрекъснато взема книги от училищната библиотека и се чудя кога успява да ги прочете. Миналата година се яви на състезание по четене с разбиране и спечели първото място. Всички бяхме много горди с нейния успех. Дора има голямо сърце. Усеща емоциите и чувствата на другите. Ако някой страда, тя винаги му съчувства и е готова да помогне. В блока ѝ живее една възрастна жена – баба Надя, която е сама. Дора много я харесва, ходи ѝ на гости и си играе с котката ѝ, понякога ѝ пазарува след училище. Баба Надя е толкова радостна! Нарича я „слънчицето ми“.

Обичам приятелките си и се надявам да останем такива, докато остареем като баба Надя. А това е много време, нали?

Урок 10 ПРОБЛЕМИ И РЕШЕНИЯ

Ани: Уф! Вече е пет и половина! Къде си, Ели?

Ели: Ани! Ани!

Ани: Ели! Пак закъсняваш...! И къде са ролерите ти? Нали щяхме да караме в парка?

Ели: Това е проблемът! Не можах да ги намеря. Сигурно съм ги забравила в колата, а днес татко отиде на работа с нея.

Ани: Е, да! Винаги имаш извинение. Ако беше проверила по-рано, щеше да знаеш, че ги няма. Всеки път, когато имаме среща, закъсняваш или забравяш. Все нещо се случва. Омръзна ми вече!

Ели: Е, по-спокойно! Нали ти обясних? Защо си толкова ядосана?

Ани: Защо!? Ядосана съм, защото закъсня с 30 минути! Винаги трябва да те чакам. Ако беше ти, щеше ли да ти е приятно?

Ели: Виж, знам... и наистина съжалявам! Наистина! Но този път исках да дойда навреме!

Ани: Е, добре. Но признай си, че винаги закъсняваш!

Ели: Ами... може би... Понякога закъснявам даже за училище... Трябва да се постарая повече.

Ани: Да, трябва! Но всъщност какъв е проблемът?

Ели: Ами, обикновено губя представа за времето. Слушам музика или разговарям по телефона си... и не проверявам часа.

Ани: Виж, имам идея. Ако имаме среща, ще ти изпращам съобщение, преди да изляза от къщи.

Ели: Добре... или може да настройвам алармата на телефона си, така че да тръгвам навреме.

Ани: Това е добра идея. И също така имам молба да ми се обадиш или пишеш съобщение, когато закъсняваш. Става ли?

Ели: Добре! Обещавам! А какво ще правим сега? Нямам ролери, така че не можем да караме в парка.

Ани: Хайде просто да се разходим. Ако имаме късмет, ще има концерт на открито.

Ели: Супер! Да тръгваме!

Урок 11 ТЕХНОЛОГИИ

Текст за слушане 1

Мая: Здравей, Георги! Може ли да ти задам няколко въпроса за една анкета?

Георги: Добре, питай.

Мая: Първи въпрос. Колко нови приложения инсталира на телефона си тази седмица?

Георги: Вероятно около пет. Обичам да откривам интересни и нови неща.

Мая: Общо колко приложения имаш?

Георги: На телефона ми са инсталирани много приложения. Може би са над сто. Но редовно използвам не повече от 10.

Мая: Втори въпрос. Въвеждаш ли различна парола за всеки сайт, който използваш?

Георги: Винаги. За всеки уебсайт имам различна.

Мая: Как ги запомняш?

Георги: Не ги помня. Всичките ми пароли са записани в бележник.

Мая: Трети въпрос. Споделяш ли често с приятели връзки към интересни сайтове?

Георги: Да, непрекъснато. Изпращам линкове в социалните мрежи или съобщения.

Мая: Например?

Георги: Споделям забавни клипове и снимки.

Мая: Четвърти въпрос. Качваш ли снимки или клипове в интернет, за да ги споделяш с приятели?

Георги: Да, качвам почти всеки ден. Обичам да снимам интересни неща и да ги споделям.

Мая: Какви приложения използваш?

Георги: Основно Instagram.

Мая: Пети въпрос. Случвало ли ти се е да търсиш собственото си име в интернет?

Георги: Да, няколко пъти!

Мая: И какво намери?

Георги: Намерих името си на сайта на училището. Там има информация за важни футболни мачове, в които съм играл. Очаквам и материал и за олимпиадата по математика. Новината за първото ми място ще бъде публикувана скоро на сайта.

Мая: Шести въпрос. Изтривал ли си някога важен файл по погрешка?

Георги: Да, изтривал съм – една вечер, когато работих до късно по един проект. В един момент проектът изчезна – файлът беше изтрит. Не знам как стана, бях изморен и разсеян.

Мая: И какво направи?

Георги: Извиках баща ми, той разбира от компютри. С негова помощ файлът беше възстановен.

Мая: Седми въпрос. Някога имал ли си вирус на компютъра си?

Георги: Да, имал съм веднъж.

Мая: Как се случи това?

Георги: От една игра, която изтеглих. Излезе съобщение, че компютърът е заразен с вирус, след като играта беше инсталирана.

Мая: Осми въпрос. Слушаш ли подкасти?

Георги: Да, слушам подкасти – понякога, докато пътувам за училище или разхождам кучето.

Мая: Кой подкасти харесваш най-много?

Георги: Обичам тези за наука, но от няколко седмици не съм слушал нито един.

Текст за слушане 2

Лина: Здравсти, Ива! Виж, имам нов телефон. Много съм щастлива, защото отдавна го чакам. Предишният беше много стар и с малко памет.

Ива: Честито, изглежда много хубав!

Лина: Ще ми трябва малко помощ, за да инсталирам приложения за слушане на музика. Кой са най-добрите според теб?

Ива: Мисля, че Spotify е предпочитано най-много, защото има най-богата колекция от песни. Deezer или Apple Music също са харесвани от много хора, понеже са включени в мобилните планове на някои телефони. YouTube Music е избирано от онези, които обичат да гледат видеата на песните.

Лина: И във всички тях мога да търся конкретен изпълнител, нали?

Ива: Да, можеш. Има още едно ценно приложение, казва се SoundCloud. В него са добавени някои изпълнители, които ги няма в другите приложения.

Лина: Супер. Това ли са всички?

Ива: Мисля, че да. А, щях да забравя. Shazam също, то е използвано за разпознаване на

песни. Отваряш приложението и след секунди виждаш името на изпълнителя и на песента.
Лина: Да, знам го. Често го използвам, когато чуя хубава непозната песен!

Урок 12 КАКВО ЧЕТЕШ?

Сирма, Адам и Олена имат среща, на която ще обсъдят издаването на новото училищно списание.

Олена: Здравей, Адам. Закъсня!

Адам: Извинявам се! Четох нещо интересно и не видях колко е часът.

Сирма: Така... имаме малко време да помислим за училищното списание.

Олена: Да запишем някои идеи сега. Какво мислите да включва?

Адам: Предлагам да има музика! Например статия за най-добрите нови албуми.

Олена: Добре! Може да подготвим и прегледи на филми и видеоигри.

Сирма: Да, също и мнения за книги. Какво ще кажете да интервюираме учителите за книгите, които харесват?

Олена: Супер идея!

Сирма: Значи имаме музика, филми, видеоигри, книги, интервюта с учители.

Адам: Също и някои истории, нещо забавно!

Сирма: Да, хубаво е да има нещо весело!

Олена: Колко често ще излиза списанието? Ще има ли информация за училището?

Сирма: Ще бъде месечно. Според мен информацията за училището е задължителна. Това е важно.

Адам: Ще слагаме ли реклами?

Сирма: Какви реклами?

Адам: Не знам.

Олена: Няма да има реклами.

Сирма: Да, по-добре е без реклами.

Адам: Списанието електронно ли ще бъде? Електронно е по-евтино и по-лесно за правене от печатното.

Олена: Да, така е! Електронно ще бъде. Г-жа Добрева каза, че ще съдейства. И друг път е помагала. Ще качва готовите материали в сайта на училището и ще разпечатва само няколко бройки на хартия.

Адам: Супер!

Олена: Добре. Вече е време да влизаме в час. Това ли е всичко?

Сирма: Мисля, че това е най-важното. Друг път ще обсъдим детайлите.

Адам: Вие вървете! Аз идвам след малко.

Сирма: Добре, хайде!

ГРАМАТИКА С УПРАЖНЕНИЯ

УРОК 1

АСПЕКТ НА ГЛАГОЛА

1. За изразяване на всяко действие в българския език обикновено съществуват **два глагола** – един от несвършен и един от свършен вид. – *ставам / стана*.
2. Глаголите от **несвършен вид** изразяват действието в самото му развитие в даден момент или интервал от време, без да се стига до самия завършек. – *купувам*.
3. Глаголите от **свършен вид** изразяват действието в неговата цялост, заедно със завършека, с който то се изчерпва. – *купя*.
4. Има някои глаголи, обикновено от несвършен вид, които **не са част от видова двойка**. – *обяждам*.
5. Глаголите от **свършен вид** се образуват от глаголи от несвършен вид обикновено с **представки**, а по-рядко – с **наставки**. – *пиша / напиша; седя / седна*.
6. Глаголите от **несвършен вид** се образуват от глаголи от свършен вид обикновено с **наставки**. – *кажа / казвам*.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Попълнете свършения вид на глаголите в списъка.

вземам	_____	отварям	_____
виждам	_____	отивам	_____
влизам	_____	плащам	_____
върщам се	_____	помагам	_____
давам	_____	правя	_____
забравям	_____	пристигам	_____
закъснявам	_____	разбирам	_____
започвам	_____	свършвам	_____
затварям	_____	спирам	_____
идвам	_____	ставам	_____
излизам	_____	събличам	_____
казвам	_____	събувам	_____
купувам	_____	събуждам	_____
лягам	_____	успявам	_____
обувам	_____	уча	_____
огладнявам	_____	чувам	_____

СЪСТАВНО ГЛАГОЛНО СКАЗУЕМО

<i>аз</i>	обичам	да	танцувам
<i>ти</i>	обичаш		танцуваш
<i>той / тя / то</i>	обича		танцува
<i>ние</i>	обичаме		танцуваме
<i>вие</i>	обичате		танцувате
<i>те</i>	обичат		танцуват

Не обичам да танцувам.
 (Ти) обичаш **ли** да танцуваш?
Не обичаш **ли** да танцуваш?

Аз обичам да **се** разхождам.
 Аз не обичам да **се** разхождам.
 Ти обичаш ли да **се** разхождаш?

обожавам, обичам, харесвам, мразя
 започвам, продължавам, спирам
 +
глагол от несвършен вид

мога, трябва, искам, предпочитам, мечтая,
 планирам, надявам се
 +
глагол от свършен или несвършен вид

Внимание!
 Аз **трябва** да уча.
 Ти **трябва** да учиш.
 Той / Тя / То **трябва** да учи.
 Ние **трябва** да учим.
 Вие **трябва** да учите.
 Те **трябва** да учат.

- Съставното глаголно сказуемо се образува от две или повече глаголни форми. Едната е носител на основното лексикално значение, а другата – на допълнителното.
- Не с всички глаголи може да се образува съставно глаголно сказуемо, а само с някои, които означават възможност, задължителност, необходимост, начало, продължение или край на действието, изразено с втория глагол – *мога, искам, трябва, обичам, мразя, планирам, надявам се, мечтая, започвам, продължавам и др.*
- Глаголите винаги се свързват с частицата **ДА**.

Глагол + **ДА** + Глагол

- Само първият глагол се променя по време – сегашно време, минало свършено време, бъдеще време и т.н. – *Искам да чета. Исках да чета. Ще искам да чета.*

5. Тъй като в българския език няма инфинитив, всички глаголи се спрягат. – *Искаш да отидеш.*
6. Понякога е възможно вършителят на действието на първия и втория глагол да бъде различен. – *Искам да отидеш.*

Внимание!

Искам да помогна.
Искам да помогнеш.
Искам да помогне.
Искам да помогнем.
Искам да помогнете.
Искам да помогнат.

Искам **той** да помогне.
Искам **тя** да помогне.
Искам **то** да помогне.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Поставете глаголите в правилната форма в сегашно време.

1. Камен _____ (обожавам / свиря) на китара.
2. Ние много _____ (обичам / разхождам се) в парка.
3. Вие _____ (харесвам / плувам).
4. Ти _____ (мразя / ставам рано).
5. В понеделник аз _____ (започвам / чета) книгата.
6. Ние _____ (продължавам / упражнявам се).
7. След малко Калина _____ (спирам / гледам) телевизия.
8. Ти _____ (мога / идвам) рано на училище.
9. Вие _____ (мога / дойда) утре.
10. Аз _____ (трябва / помагам) на брат си.
11. То _____ (трябва / кажа) истината.
12. Учителката _____ (искам / проверявам) домашните всеки ден.
13. Ние _____ (искам / посета) Пловдив.
14. Детето _____ (предпочитам / ходя) на училище с метро.
15. Футболистите _____ (предпочитам / остана) в автобуса.
16. Учениците _____ (мечтая / ставам) късно.
17. Те _____ (мечтая / посета) Седемте рилски езера.
18. Тя _____ (планирам / упражнявам се) редовно.
19. Той _____ (планирам / стана) лекар.
20. Бабата и дядото _____ (надявам се / виждам) внуците си всяка неделя.
21. Артистите _____ (надявам се / представя се) добре.

2. Изберете правилния глагол – от свършен или несвършен вид.

1. Всеки ден трябва да **ставам** / **стана** рано.
2. Този понеделник не можем да **идваме** / **дойдем** на мач.
3. Утре трябва да **отивате** / **отидете** на училище преди 8:00 часа.
4. Обичам да **уча** / **науча** чужди езици.
5. Можеш ли да ми **помагаш** / **помогнеш** с домашното по математика днес?
6. Мечтая да **посещавам** / **посетя** Велико Търново тази година.
7. Марина не иска да ми **казва** / **каже** защо е сърдита.
8. Учениците често предпочитат да **правят** / **направят** презентации.
9. Те искат да **купуват** / **купят** подарък за рождения ден на приятеля си.
10. Не можем да **решаваме** / **решим** тази задача по математика.
11. Продължаваме да **пишем** / **напишем** думите.
12. Планирам да **предавам** / **предам** проекта си утре.
13. Надяваме се да **успяваме** / **успеем** да прочетем всички книги от списъка.

3. Поставете глаголите в правилната форма.

1. Учителят _____ учениците да _____ думите. (искам / препиша)
2. Родителите _____ децата им да _____ щастливи. (мечтая / бъда)
3. Туристите _____ екскурзоводът да _____ на български. (предпочитам / говоря)
4. Катя и Мария _____ Георги да _____ на въпроса. (надявам се / отговоря)
5. Съседите _____ някой да _____ силна музика. (мразя / слушам)

СЛОВОРЕД НА СЪСТАВНО ГЛАГОЛНО СКАЗУЕМО С КРАТКИ ВИНТЕЛНИ И ДАТЕЛНИ ФОРМИ НА ЛИЧНИТЕ МЕСТОИМЕННИЯ

Аз искам да **го** видя.
Аз не искам да **го** видя.
Ти искаш ли да **го** видиш?

Аз трябва да му помогна.
Аз не трябва да му помогна.
Ти трябва ли да му помогнеш?

Аз мога да му го дам.
Аз не мога да му го дам.
Ти можеш ли да му го дадеш?

1. Кратките форми на личните местоимения винителен и дателен падеж са след частицата ДА.
2. Ако имаме и двата вида местоимения, местоимението дателен падеж е първо, а местоимението винителен падеж – второ.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Трансформирайте изреченията с лични местоимения винителен падеж по модела.

1. Милен трябва да напише домашното днес. **Милен трябва да го напише днес. Милен не трябва да го напише днес. Милен трябва ли да го напише днес?**
2. Вие мечтаете да посетите града. _____
3. Аз се надявам да свърша презентацията. _____
4. Те искат да опитат мекиците. _____
5. Ние предлагаме да сервираме масата. _____

2. Трансформирайте изреченията с лични местоимения дателен падеж по модела.

1. Катя иска да пише на Иван. **Катя иска да му пише. Катя не иска да му пише. Катя иска ли да му пише?**
2. Те могат да помогнат на родителите си. _____
3. Ти планираш да се обадиш на приятелите си. _____
4. Учителката започва да преподава на децата. _____
5. Учениците трябва да благодарят на учителя. _____

3. Трансформирайте изреченията с лични местоимения винителен и дателен падеж по модела.

1. Учителката трябва да даде домашното на учениците. **Учителката трябва да им го даде. Учителката не трябва да им го даде. Учителката трябва ли да им го даде?**
2. Мечтая да разкажа историята на приятелката си. _____
3. Мога да обясня правилото на съучениците си. _____
4. Искаме да кажем истината на учителката. _____
5. Майката се опитва да обуе обувките на бебето. _____

УРОК 2

ПОВЕЛИТЕЛНО НАКЛОНЕНИЕ

1. Повелителното наклонение означава действие, което трябва да се извърши по волята на говорещото лице – заповед, желание, препоръка или молба.

2. Простите форми на повелителното наклонение са само във 2 л. ед. и мн.ч.
3. Има два модела на образуване на повелително наклонение.
 - Ако предпоследната буква в основната форма на глагола означава съгласен звук, образуваме повелително наклонение с **-И / -ЕТЕ**. – *вървя* – *Върви! Вървете!*
 - Ако предпоследната буква в основната форма на глагола означава гласен звук, образуваме повелително наклонение с **-Й / -ЙТЕ**. – *тичам* – *Тичай! Тичайте!*
4. Положителната форма на повелително наклонение може да се образува от глаголи от несвършен и свършен вид. – *Купи! Купете! / Купувай! Не купувайте!*
5. Отрицателната форма на повелително наклонение се образува само от глаголи от несв.в. с частицата НЕ. – *Не купувай! Не купувайте!*

	2 л. ед.ч.	2 л. мн.ч.	Отрицателна форма
говоря	Говори!	Говорете!	Не говори! Не говорете!
чакам	Чакай!	Чакайте	Не чакай! Не чакайте!

	2 л. ед.ч.	2 л. мн.ч.	Отрицателна форма
купувам (несв.в.)	Купувай!	Купувайте!	Не купувай!
купя (св.в.)	Купи!	Купете!	Не купувайте!

чета (несв.в.)	Чети!	Четете!	Не чети! Не четете!
прочета (св.в.)	Прочети!	Прочетете!	

Разхождай се! Не се разхождай!

6. Някои глаголи имат особени форми на повелително наклонение.

съм / бъда	Бъди!	Бъдете!
видя	Виж!	Вижте!
вляза	Влез!	Влезте!
изляза	Излез!	Излезте!
сляза	Слез!	Слезте!
дойда	Ела!	Елате!
държа	Дръж!	Дръжте!
отида	Иди! / Отиди!	Идете! / Отидете!
ям	Яж!	Яжте!

УПРАЖНЕНИЯ

1. Попълнете таблицата с правилната форма на глаголите в повелително наклонение.

	2 л. ед.ч.	2 л. мн.ч.	Отрицателна форма
слушам			
гледам			
бягам			

	2 л. ед.ч.	2 л. мн.ч.	Отрицателна форма
пиша			
напиша			
правя			
направля			
уча			
науча			

	2 л. ед.ч.	2 л. мн.ч.	Отрицателна форма
казвам			
кажа			
проверявам			
проверя			
преговарям			
преговоря			

2. Напишете отрицателните форми на командите.

1. Иди! _____
2. Ела! _____
3. Влез! _____
4. Слез! _____
5. Излез! _____
6. Бъди! _____
7. Яж! _____

СЛОВОРЕД НА ПОВЕЛИТЕЛНОТО НАКЛОНЕНИЕ С КРАТКИ ВИНИТЕЛНИ И ДАТЕЛНИ ФОРМИ НА ЛИЧНИТЕ МЕСТОИМЕНЕНИЯ

1. Кратките форми на личните местоимения стоят след глагола в положителните форми и преди него – в отрицателните форми.

Чакай автобуса! Чакай го!
Не чакай автобуса! Не го чакай!

Пиши на Иван! Пиши му!
Не пиши на Иван! Не му пиши!

2. Ако имаме и двата вида местоимения, местоимението дателен падеж е първо, а местоимението винителен падеж – второ.

Кажи на Мария истината! Кажи ѝ я!
Не казвай на Мария истината! Не ѝ я казвай!

УПРАЖНЕНИЯ

1. Трансформирайте изреченията с лични местоимения винителен падеж по модела.

1. Гледай филма!	Гледай го! Не го гледай!
2. Слушай новините!	_____
3. Питай учителя!	_____
4. Включи компютъра!	_____
5. Отвори учебника!	_____
6. Затвори прозорците!	_____

2. Трансформирайте изреченията с лични местоимения дателен падеж по модела.

1. Кажи на приятелите си!	Кажи им! Не им казвай!
2. Пиши на Катя!	_____
3. Помогни на детето!	_____
4. Плати на сервитьора!	_____
5. Разкажи на децата!	_____
6. Отговори на учителя!	_____

3. Трансформирайте изреченията с лични местоимения винителен и дателен падеж по модела.

1. Сервирай вечерята на децата!	Сервирай им я! Не им я сервирай!
2. Покажи пътя на туристите!	_____
3. Разкажи приказката на сестра си!	_____

4. Остави книгата на Валя! _____
5. Дай подаръците на Ива и Ани! _____
6. Занеси храната на кучето! _____

УРОК 3

МИНАЛО СВЪРШЕНО ВРЕМЕ

1. Минало свършено време се образува от особена основа, към която се прибавят окончанията за лице и число. Окончанията са еднакви при всички глаголи, различна е само гласната преди тях. Минало свършено време обикновено се образува от глаголи от свършен вид.

Глаголна основа + Окончания за лице и число

<i>аз</i>	-х	<i>ние</i>	-хме
<i>ти</i>	—	<i>вие</i>	-хте
<i>той</i>	—	<i>те</i>	-ха
<i>тя</i>			
<i>то</i>			

2. В зависимост от гласната преди окончанието можем условно да разделим глаголите в минало свършено време на шест групи – АХ, ЯХ, ИХ, ОХ/Е, ЕХ, УХ.

	-их	-ах	-ях	-ох/е	-ех	-ух
<i>аз</i>	ходих	пристигнах	вечерях	дадох	взех	чух
<i>ти</i>	ходи	пристигна	вечеря	даде	взе	чу
<i>той</i>	ходи	пристигна	вечеря	даде	взе	чу
<i>тя</i>	ходи	пристигна	вечеря	даде	взе	чу
<i>то</i>	ходи	пристигна	вечеря	даде	взе	чу
<i>ние</i>	ходихме	пристигнахме	вечеряхме	дадохме	взехме	чухме
<i>вие</i>	ходихте	пристигнахте	вечеряхте	дадохте	взехте	чухте
<i>те</i>	ходиха	пристигнаха	вечеряха	дадоха	взеха	чуха

	(+)	(–)	(+?)	(–?)
<i>аз</i>	ходих	не ходих	ходих ли	не ходих ли
<i>ти</i>	ходи	не ходи	ходи ли	не ходи ли
<i>той / тя / то</i>	ходи	не ходи	ходи ли	не ходи ли
<i>ние</i>	ходихме	не ходихме	ходихме ли	не ходихме ли
<i>вие</i>	ходихте	не ходихте	ходихте ли	не ходихте ли
<i>те</i>	ходиха	не ходиха	ходиха ли	не ходиха ли

Миналата ваканция ходих на екскурзия.
 Тази ваканция не ходих на екскурзия.
 Ти ходи ли на екскурзия през ваканцията?
 Не ходи ли на екскурзия през ваканцията?

3. Обърнете внимание на словоред на възвратните глаголи.

	(+)	(-)	(+?)	(-?)
<i>аз</i>	се върнах	не се върнах	върнах ли се	не се ли върнах
<i>ти</i>	се върна	не се върна	върна ли се	не се ли върна
<i>той</i>	се върна	не се върна	върна ли се	не се ли върна
<i>тя</i>	се върна	не се върна	върна ли се	не се ли върна
<i>то</i>	се върна	не се върна	върна ли се	не се ли върна
<i>ние</i>	се върнахме	не се върнахме	върнахме ли се	не се ли върнахме
<i>вие</i>	се върнахте	не се върнахте	върнахте ли се	не се ли върнахте
<i>те</i>	се върнаха	не се върнаха	върнаха ли се	не се ли върнаха

Аз се върнах. = Върнах се.

4. Глаголът СЪМ обикновено се използва в минало несвършено време, когато говорим за миналото. Единствената разлика между формите за минало свършено и минало несвършено време на глагола СЪМ е окончанието -ШЕ за 2 л. ед. ч. и 3 л. ед. ч. Формите **ти бе, той бе, тя бе, то бе** са стари и се използват рядко.

	(+)	(-)	(+?)	(-?)
<i>аз</i>	бях	не бях	бях ли	не бях ли
<i>ти</i>	беше	не беше	беше ли	не беше ли
<i>той</i>	беше	не беше	беше ли	не беше ли
<i>тя</i>	беше	не беше	беше ли	не беше ли
<i>то</i>	беше	не беше	беше ли	не беше ли
<i>ние</i>	бяхме	не бяхме	бяхме ли	не бяхме ли
<i>вие</i>	бяхте	не бяхте	бяхте ли	не бяхте ли
<i>те</i>	бяха	не бяха	бяха ли	не бяха ли

5. Същият модел на образуване (с окончанието -ШЕ във формите за 2 л. ед. ч. и 3 л. ед. ч.) имат и други глаголи като: ИМАМ, НЯМАМ, ИМА, НЯМА, ИСКАМ, ОБИЧАМ, ОБОЖАВАМ, ЧУВСТВАМ СЕ, ИНТЕРЕСУВАМ СЕ, РАДВАМ СЕ, НАДЯВАМ СЕ, ЗНАЯ и др. Те обикновено се използват в минало несвършено време, а употребата им в минало свършено е ограничена.
6. Глаголът ТРЯБВА има само една форма в минало свършено време – ТРЯБВАШЕ.
7. Минало свършено време означава минало действие, което е извършено в определен момент и е прекратено преди момента на говоренето. Конкретният момент е ясен, той

може да бъде или да не бъде споменат. Минало свършено време е основно време за разказване на минали случки.

Вчера говорих по телефона.
Вчера в 7 часа говорих по телефона.

8. Минало свършено време често се използва със следните маркери: **преди малко, вчера, снощи, миналия(т) месец, миналата година, миналото лято.**

УПРАЖНЕНИЯ

1. Поставете глагола СЪМ в правилната му форма в минало време.

1. Миналия уикенд той _____ на планина. (съм)
2. Снощи те не _____ вкъщи. (съм)
3. Ти къде _____ през лятото? (съм)
4. Ние _____ на басейн. (съм)
5. Вие къде _____ снощи? (съм)

2. Поставете глаголите в минало свършено време в правилната им форма.

-АХ

1. Боян _____ в понеделник. (върна се)
2. Ние _____ курса преди два месеца. (започна)
3. Тя _____ тенис на маса миналата сряда. (играя)
4. Те какво _____ по този въпрос? (кажа)
5. Кой _____ колата? (карам)
6. Ние _____ много късно. (легна си)
7. Вие _____ ли вече? (обядвам)
8. Ти _____ ли храната? (опитам)
9. Ваня не _____ имейла. (напиша)
10. Те _____ къде се намира банката. (попитам)
11. Валя и Мишо _____ заедно. (празнувам)
12. Антон ѝ _____ здраве и късмет. (пожелая)
13. В колко часа вие _____ гостите? (посрещна)
14. Ти защо не ми _____? (помогна)
15. Майката _____ силно детето. (прегърна)
16. Момичето _____ бебето. (целуна)
17. Те кога _____? (пристигна)
18. Ние _____ със самолет. (пътувам)
19. Тя _____ на стола. (седна)
20. Вие какво _____ за десерт? (сервирам)
21. Ти _____ ли урока? (разбера)
22. Аз _____ за семейството си. (разкажа)
23. Ние _____ много рано. (стана)
24. Тя _____ веднага. (тръгна)

-ЯХ

1. Вие къде _____? (вечерям)
2. Птиците _____ ниско над земята. (летя)
3. Те _____ ли катедралата? (видя)
4. Ние _____ много бързо. (вървя)
5. Аз _____ и вечерях риба и салата. (огладнея)
6. Аз _____ в тази сграда. (живея)
7. Ти защо _____? (закъснея)
8. Баща ти къде _____ колата? (спра)
9. Учителката и родителите _____ дълго. (разговарям)
10. Те не _____ да вземат изпита. (успея)

-ИХ

1. Ние _____ на лекарката. (благодаря)
2. Вие _____ ли с директора? (говоря)
3. Той _____ якето си в училището. (забравя)
4. Тя _____ вратата. (затворя)
5. Аз _____ прозореца. (отворя)
6. Ти _____ ли съобщение на Таня? (изпратя)
7. Вие защо не _____ на учителя? (обадя се)
8. Вчера аз _____ бяла тениска и зелен панталон. (нося)
9. Те _____ ли резултатите от изпита? (получа)
10. Яна, какво _____ през уикенда? (правя)
11. Майката _____ вечерята. (приготвя)
12. Ние не _____ Иван. (поканя)
13. Той _____ децата с бонбони. (почерпя)
14. Учителят _____ учениците. (поздравя)
15. Всички _____ в събота и неделя. (работя)
16. Тя _____ тази книга повече от месец. (търся)
17. Вие кога _____ български език? (уча)
18. Те къде _____ за Нова година? (ходя)

-ОХ/Е

1. Снощи той _____ интересна книга. (чета)
2. Вие _____ ли парите на Алекс? (дам)
3. Те какво _____ в ресторанта? (ям)
4. Ти кога _____ на кино? (отида)
5. Аз _____ новата блуза. (облека)
6. Майката _____ бебето. (съблека)
7. Те _____ в мола. (вляза)
8. Ние _____ рано. (изляза)
9. Тя _____ от колата. (сляза)
10. Те _____ ли къщата си? (продам)

-ЕХ

1. Ние _____ изпита. (взема)
2. Всички ученици _____ предложението. (приема)

-УХ

1. Аз не _____ телефона. (чуя)
2. Детето _____ новите обувки. (обуя)
3. Те _____ пред вратата. (събуя се)

МИНАЛО СВЪРШЕНО ВРЕМЕ НА СЪСТАВНО ГЛАГОЛНО СКАЗУЕМО

1. При съставното глаголно сказуемо се променя времето само на първия глагол. Вторият остава в сегашно време, но се променя по лице и число.

	(+)	(-)	(+?)	(-?)
<i>аз</i>	исках да ям	не исках да ям	исках ли да ям	не исках ли да ям
<i>ти</i>	искаше да ядеш	не искаше да ядеш	искаше ли да ядеш	не искаше ли да ядеш
<i>той</i>	искаше да яде	не искаше да яде	искаше ли да яде	не искаше ли да яде
<i>тя</i>	искаше да яде	не искаше да яде	искаше ли да яде	не искаше ли да яде
<i>то</i>	искаше да яде	не искаше да яде	искаше ли да яде	не искаше ли да яде
<i>ние</i>	искахме да ядем	не искахме да ядем	искахме ли да ядем	не искахме ли да ядем
<i>вие</i>	искахте да ядете	не искахте да ядете	искахте ли да ядете	не искахте ли да ядете
<i>те</i>	искаха да ядат	не искаха да ядат	искаха ли да ядат	не искаха ли да ядат

Исках да ям пица.
Не исках да ям пица.
Искаше ли да ядеш пица?
Не искаше ли да ядеш пица?

УПРАЖНЕНИЯ

1. Поставете съставното глаголно сказуемо в минало свършено време.

1. Аз _____ подарък. (искам да купя)
2. Ти _____ книгата. (трябва да върна)
3. Вие не _____ навреме. (мога да дойда)
4. Те _____ на екскурзия. (планирам да замина)
5. Той _____ на Анна за срещата. (забравя да кажа)
6. Тя _____ рано сутринта. (започна да уча)
7. Детето _____ на площадката. (остана да играя)
8. Ние _____ на разходка. (реша да отида)
9. Те _____ учебниците. (дойда да взема)
10. Тя _____ в супера. (отида да пазарувам)

Аз съм се обадил. = Обадил съм се.

– Обадил/а ли си се? – Да, обадил/а съм се. / Не, не съм се обадил/а.

– Вие обадили сте се? ⇄ – Да, обадил/а съм се. / Не, не съм се обадил/а.
– Да, обадили сме се. / Не, не сме се обадили.

– Той обадил ли се е? – Да, обадил се е. / Не, не се е обадил.

– Не си ли се обадил/а? – Да, обадил/а съм се. / Не, не съм се обадил/а.

4. **Минало неопределено време** означава минало действие във връзка с неговия резултат, който е наличен в момента на говореното. Точното време на случване не е важно и често не се посочва. – *Иван е заспал. (и още сти)*

УПРАЖНЕНИЯ

1. Попълнете таблицата по модела.

Минало свършено време	Минало свършено деятелно причастие
учих	учил, -а, -о, -и
ходих	
говорих	
работих	
правих	
спечелих	
изпратих	
пих	
писах	
играх	
пътувах	
слушах	
гледах	
разбрах	
обядвах	
казах	
чух	
взех	
живях	живял, -а, -о, живели
видях	

2. Допълнете таблицата по модела.

Минало свършено време	Минало свършено деятелно причастие			
	Мъжки род	Женски род	Среден род	Множествено число
бях	бил			
ядох	ял			
четох	чел			
дадох	дал			
дойдох	дошъл	дошла		
отидох	отишъл	отишла		
можах	могъл	могла		
влязох	влязъл	влязла		влезли
излязох	излязъл			
облякох	облякъл			
съблякох	съблякъл			

3. Дайте положителен и отрицателен отговор.

1. – Ходил ли си в Турция? – Да, ходил съм. / – Не, не съм ходил.
2. – Пътувал ли си из България? – _____.
3. – Гледал ли си този филм? – _____.
4. – Учил ли си немски? – _____.
5. – Пил ли си айрян? – _____.
6. – Живял ли си извън България? – _____.
7. – Играл ли си шах? – _____.
8. – Правил ли си сандвичи за парти? – _____.
9. – Обядвал ли си в китайски ресторант? – _____.
10. – Писал ли си романтично съобщение? – _____.
11. – Говорил ли си с приятели по Skype? – _____.

4. Дайте положителен и отрицателен отговор.

1. – Учителят влязъл ли е в стаята? – Да, влязъл е. / – Не, не е влязъл.
2. – Излязла ли е от училище? – _____.
3. – Бил ли си в планината Родопи? – _____.
4. – Те яли ли са суши? – _____.
5. – Вие изпратили ли сте снимките? – _____.
6. – Видяла ли си табелата на оградата? – _____.
7. – Намерили ли са кучето? – _____.
8. – Облякъл ли е новия анцуг? – _____.
9. – Съблякла ли е якето? – _____.
10. – Отишъл ли си на танци? – _____.
11. – Излязла ли е от театъра? – _____.
12. – Дошъл ли е докторът? – _____.

5. Попълнете изреченията с глаголи в минало неопределено време.

1. Тя **е била** в Испания. (съм)
2. Аз _____ тази статия на английски. (чета)
3. Той _____ в различни страни. (работя)
4. Тя _____ сладоледена торта. (ям)
5. Те _____ класическа музика. (слушам)
6. Ние не _____ в Русе. (ходя)
7. Момичето не _____ в музея. (вляза)
8. Вие не _____ условието на задачата. (разбера)
9. Той не _____ презентацията. (завърша)
10. Ти _____ тази игра? (играя)
11. Тя защо не _____ за проблема? (кажа)
12. Той _____ подаръка на баба си? (дам)
13. Децата _____ навреме? (стана)

МИНАЛО НЕОПРЕДЕЛЕНО ВРЕМЕ С МАРКЕРИТЕ ВЕЧЕ, ОЩЕ НЕ, МОЖЕ БИ, СИГУРНО, ВЕРОЯТНО

1. Минало неопределено време със значение на минало действие с резултат, наличен в момента на говоренето, може да се използва с маркера **ВЕЧЕ** – *Вече съм бил там.*
2. Резултативното значение може да се изрази както с минало неопределено, така и с минало свършено време – *Вече съм бил там. Вече бях там.*
3. Минало неопределено време често се използва в отрицателни изречения с маркера **ОЩЕ НЕ** – *Още не се е върнал.*
4. Минало неопределено време може да означава и предполагаемо действие. Използва се с маркери като **МОЖЕ БИ, СИГУРНО, ВЕРОЯТНО, НАВЯРНО** – *Вероятно е пристигнал.*

УПРАЖНЕНИЯ

1. Отговорете, като следвате модела.

1. Вземи плодове за училище!	– Вече съм взел.
2. Направи чай за всички!	– _____.
3. Влез в приложението на телефона!	– _____.
4. Покани съученици на партито!	– _____.
5. Дай пари за подаръка!	– _____.
6. Кажете верния отговор!	– _____.
7. Изпрати имейла на Петя!	– _____.
8. Обядвай по-рано днес!	– _____.

2. Дайте положителни отговори, като следвате модела.

1. Ти купи ли сок?	– Да, купих. / Да, вече съм купил.
2. Те отидоха ли на кино?	– _____.
3. То обядва ли?	– _____.
4. Вие върнахте ли се?	– _____.
5. Приятелите ви дойдоха ли?	– _____.
6. Иван обади ли се?	– _____.
7. Ти излезе ли?	– _____.

3. Дайте отрицателен отговор на въпросите от упражнение 2, като следвате модела.

– Ти купи ли сок?	– Не, още не съм купил.

4. Отговорете на въпросите, като следвате модела. Използвайте **МОЖЕ БИ**, **СИГУРНО**, **ВЕРОЯТНО** или **НАВЯРНО**.

1. Той ходи ли в Лондон?	– Не знам, може би е ходил .
2. Калина обядва ли?	– _____.
3. Родителите дойдоха ли на срещата с директора?	– _____.
4. Излезе ли новината на сайта?	– _____.
5. Петър влезе ли в киното?	– _____.
6. Баща ти тръгна ли за работа?	– _____.

УРОК 5

МИНАЛО НЕОПРЕДЕЛЕНО ВРЕМЕ – Част 2

1. Минало неопределено време може да означава и **повторителни действия**, схванати обобщено. В това значение често се използва с маркерите **МНОГО ПЪТИ, НЯКОЛКО ПЪТИ, ДВА-ТРИ ПЪТИ**.

Много пъти съм пускал хвърчила.
Няколко пъти съм се ориентирал в гората.
Два-три пъти съм готвил на огън.

2. Минало неопределено време често се използва във **въпросителни изречения**, с които се пита за действието изобщо.

Ходил ли си **някога** там?

3. Минало неопределено време често се използва в **отрицателни изречения**. В това значение може да се използва с маркерите **НИКОГА НЕ, СКОРО НЕ, ОТДАВНА НЕ, ОТКОГА НЕ, ДОСЕГА НЕ**.

Никога не съм търсил съкровище.
Скоро не съм срещал Мартин.
Отдавна не съм намирал четирилистна детелина.
Откога не съм ял сладолед!
Досега не съм влизал в пещера.

4. В тези значения минало неопределено време се използва с глаголи от **несвършен вид**.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Подчертайте правилната форма на глагола.

1. Няколко пъти съм опитвал / опитал баница със спанак.
2. Той още не е казвал / казал новината.
3. Тя никога не е закъснявала / закъсняла за училище.
4. Учителката вече е влизала / влязла в стаята.
5. Те отдавна не са излизали / излезли от града.
6. Още не съм купувала / купила новата книга.
7. Скоро не съм виждала / видяла директора.
8. Досега не съм записвал / записал телефонния му номер.
9. Децата вече са поръчвали / поръчали десерти.
10. Много пъти съм срещал / срещнал Мария в парка.
11. Някога намирал / намерил ли си пари на улицата?

2. Довършете изреченията по модела, като използвате маркерите НИКОГА НЕ, ОТДАВНА НЕ, ОТКОГА НЕ, ДОСЕГА НЕ, СКОРО НЕ.

1. Хайде да **опита**ме този сладолед. Никога не сме **опитвали** този сладолед.
2. Хайде да направим пица. _____.
3. Хайде да посетим новата галерия. _____.
4. Хайде да поръчаме вечеря от ресторанта. _____.
5. Хайде да разкажем за ваканциите. _____.
6. Хайде да отидем в Музея на илюзиите. _____.

СЛОВОРЕД НА МИНАЛО НЕОПРЕДЕЛЕНО ВРЕМЕ С КРАТКИ ВИНИТЕЛНИ И ДАТЕЛНИ ФОРМИ НА ЛИЧНИТЕ МЕСТОИМЕНЕНИЯ

1. Словоредът в 3 л. ед.ч. е различен от останалите форми – кратките винителни и дателни форми са преди гл. СЪМ.

	(+)	(-)	(?)	(-?)
<i>аз</i>	съм го гледал/а	не съм го гледал/а	гледал/а ли съм го	не съм ли го гледал/а
<i>ти</i>	си го гледал/а	не си го гледал/а	гледал/а ли си го	не си ли го гледал/а
<i>той</i>	го е гледал	не го е гледал	гледал ли го е	не го ли е гледал
<i>тя</i>	го е гледала	не го е гледала	гледала ли го е	не го ли е гледала
<i>то</i>	го е гледало	не го е гледало	гледало ли го е	не го ли е гледало
<i>ние</i>	сме го гледали	не сме го гледали	гледали ли сме го	не сме ли го гледали
<i>вие</i>	сте го гледали	не сте го гледали	гледали ли сте го	не сте ли го гледали
<i>те</i>	са го гледали	не са го гледали	гледали ли са го	не са ли го гледали

Аз съм гледал/а този филм. = Гледал/а съм този филм.
 Аз съм **го** гледал/а. = Гледала съм **го**.

Ти гледал/а ли си този филм?
 Ти гледал/а ли си **го**? = Гледал/а ли си **го**?

Ти не си ли гледал/а този филм?
 Ти не си ли **го** гледал/а? = Не си ли **го** гледал/а?

	(+)	(-)	(?)	(-)
<i>аз</i>	съм му казал/а	не съм му казал/а	казал/а ли съм му	не съм ли му казал/а
<i>ти</i>	си му казал/а	не си му казал/а	казал/а ли си му	не си ли му казал/а
<i>той</i>	му е казал	не му е казал	казал ли му е	не му ли е казал
<i>тя</i>	му е казала	не му е казала	казала ли му е	не му ли е казала
<i>то</i>	му е казало	не му е казало	казало ли му е	не му ли е казало
<i>ние</i>	сме му казали	не сме му казали	казали ли сме му	не сме ли му казали
<i>вие</i>	сте му казали	не сте му казали	казали ли сте му	не сте ли му казали
<i>те</i>	са му казали	не са му казали	казали ли са му	не са ли му казали

Аз съм отговорил/а на учителя. = Отговорил/а съм на учителя.
 Аз съм **му** отговорил/а. = Отговорил/а съм **му**.

Ти отговорил/а ли си на учителя?
 Ти отговорил/а ли си **му**? = Отговорил/а ли си **му**?

Ти не си ли отговорил/а на учителя?
 Ти не си ли **му** отговорил/а? = Не си ли **му** отговорил/а?

УПРАЖНЕНИЯ

1. Трансформирайте изреченията по модела, като използвате винителни форми.

1. Аз съм чел текста.	Аз съм го чел. Чел съм го. Не съм го чел.
2. Ние сме купили подаръците.	_____.
3. Вие сте слушали тази песен.	_____.
4. Те са гледали презентацията.	_____.
5. Ти си започнал проекта.	_____.
6. Той е видял подаръците.	_____.
7. Тя е завършила курса по рисуване.	_____.
8. То е отворило шкафа.	_____.
9. Той е затворил вратите.	_____.

2. Трансформирайте изреченията по модела, като използвате дателни форми.

1. Те са помогнали на Борис.	Те са му помогнали. Помогнали са му.
Не са му помогнали.
2. Учениците са благодарили на учителката.	_____.
3. Ние сме платили на шофьора.	_____.
4. Аз съм дал тетрадката на Петър.	_____.
5. Тя е написала съобщение на учениците.	_____.
6. Той е купувал скъпи подаръци на внуците си.	_____.
7. Тя е давала храна на бедни хора.	_____.
8. Родителите са изпращали пари на дъщеря си в чужбина.	_____.
9. Вие сте предлагали много пъти помощ на Васил.	_____.

3. Дайте положителни и отрицателни отговори по модела.

1. – Опитвал ли си тази торта?	– Да, опитвал съм я. / Не, не съм я опитвал.
2. – Гледал ли си тази реклама?	_____.
3. – Посещавал ли си този музей?	_____.
4. – Изпускал ли си телефона си?	_____.
5. – Яздил ли си този кон?	_____.
6. – Облякъл ли е якето?	_____.
7. – Обул ли е новите маратонки?	_____.

4. Отговорете на въпросите по модела.

1. – Благодарил ли си на Димитър?	– Да, благодарил съм му. /
– Не съм му благодарил.
2. – Казал ли си на майка си?	_____.
3. – Дали ли сте пари на Мартин?	_____.
4. – Помогнала ли е на децата?	_____.
5. – Отговорили ли са на родителите?	_____.
6. – Обещал ли си помощ на Мария?	_____.
7. – Чела ли е приказката на децата?	_____.

УРОК 6

МИНАЛО НЕСВЪРШЕНО ВРЕМЕ

1. **Миналото несвършено време се образува** от особена основа (основата за сегашно време с някои промени), към която се прибавят окончанието за лице и число. Минало несвършено време има същите окончания като минало свършено време, като за разлика от него приема окончание -ШЕ във 2 и 3 л. ед.ч.

глаголна основа + **окончания за лице и число**

аз	-х	ние	-хме
ти		вие	-хте
той / тя / то	-ше	те	-ха

аз	купувах	ние	купувахме
ти		вие	купувахте
той / тя / то	купуваше	те	купуваха

Ти **не** купуваше. Купуваше **ли**? **Не** купуваше **ли**?

2. В зависимост от гласната пред окончанието можем условно да разделим глаголите в минало свършено време на четири групи – АХ, ЯХ, ЕХ, ЯХ/Е.

	Сегашно време А група		Сегашно време Е група и И група	
	-ах	-ях	-ех*	-ях/е**
<i>аз</i>	отивах	вечерях	правех	четях
<i>ти</i>	отиваше	вечеряше	правеше	четеше
<i>той</i>	отиваше	вечеряше	правеше	четеше
<i>тя</i>	отиваше	вечеряше	правеше	четеше
<i>то</i>	отиваше	вечеряше	правеше	четеше
<i>ние</i>	отивахме	вечеряхме	правехме	четяхме
<i>вие</i>	отивахте	вечеряхте	правехте	четяхте
<i>те</i>	отиваха	вечеряха	правеха	четяха

* **-ЕХ** – когато ударението не пада на последната сричка на глагола в сегашно време (напр. **хòдя**).

** **-ЯХ/-Е** – когато ударението пада върху последната сричка на глагола в сегашно време (напр. **чeтà**).

3. Има малка група глаголи с основа на -Ж, -Ч и -Ш и ударение върху окончанието, при които минало несвършено време се образува по модела **-АХ/Е** – лежах, лежеше; мълчах, мълчеше.

4. **Минало несвършено време** – означава минало действие, което е едновременно и незавършено спрямо някой минал момент – *Вчера по това време все още спях.*

- Може да означава паралелни незавършени действия в миналото – *Докато Иван гледаше телевизия, сестра му четеше книга.*
- Може да означава и редица от повтарящи се действия, незавършени спрямо момента, за който се говори – *Като малък ходех на село през лятото.*

УПРАЖНЕНИЯ

1. Попълнете таблицата.

аз	ти	той / тя / то	ние	вие	те
живеех					
	вземаше				
		спеше			
			можехме		
				пишехте	
					готвеха
носех					
	канеше				
отварях					

2. Работете по модела.

1. Докато Мохамед **решаваше** задачи, Адел **слушаше** музика. (решавам, слушам)
2. Докато той _____ филм, тя _____ вечерята. (гледам, приготвям)
3. Докато ти _____ чай, аз _____ за контролното. (права, се подготвям)
4. Докато едното бебе _____, другото _____. (плача, смея се)
5. Докато бабата на Александър _____ на село, те редовно _____ там. (живея, ходя)
6. Докато вие _____ шах, ние _____ за филма. (играя, говоря)
7. Докато те _____, тя _____. (пътувам, работя)
8. Докато аз _____, сестра ми _____. (обличам се, обувам се)
9. Докато бебето _____ на пода, сестра му _____ на въже. (пълзя, скачам)

3. Попълнете с правилната глаголна форма в минало несвършено време.

1. Аз **влизах**, а ти **излизаше**. (влизам, излизам)
2. Те _____, а ние _____. (качвам се, слизам)
3. Той _____ тренировката, а вие _____. (започвам, свършвам)
4. Тя _____, а ти _____. (пристигам, заминавам)
5. Те _____, а ние _____. (заспивам, събуждам се)
6. Тя _____, а той _____. (лягам си, ставам)
7. Той _____ брат си на летището, а аз _____ сестра си. (изпращам, посрещам)
8. Те _____, а тя _____. (тръгвам, пристигам)
9. Ти постоянно _____ прозореца, а Анна го _____. (отварям, затварям)

4. Отговорете на въпросите.

1. Какво правеше Аднан, когато Фатима дойде? Той **учеше**. (уча)
2. Какво правеха учениците, когато директорът влезе? Те _____. (пиша)
3. Какво правеше Райна, когато баща ѝ се върна? Тя _____. (вечерям)
4. Какво правеха децата, когато баба им пристигна? Те _____. (закусвам)
5. Какво правехте вие, когато ние се обадихме? Ние _____. (чистя)
6. Какво правеше Азиза, когато ти отиде у тях? Тя _____ на майка си. (помагам)

5. Попълнете изреченията с правилната глаголна форма.

1. Когато видях Ива, тя _____ на спирката. (чакам)
2. Когато срещнах Дмитро, той _____ в мола. (отивам)
3. Когато той влезе в стаята, тя _____ учебника по история. (търся)
4. Когато ти звънна по телефона, аз _____ чай. (пия)
5. Когато тръгна за училище, брат ти още _____. (спя)

6. Работете по модела.

1. Аз ходя на училище. Вчера **ходих** пак. Когато бях на пет години **ходех** на детска градина.
2. Баща ѝ отваря магазина в 8:00 часа. Преди два дена _____ в 8:30. През зимата _____ в 10:00.
3. Ние ставаме рано. В неделя _____ късно. През ваканцията _____ много късно.
4. Детето не спи добре. Снощи също не _____ добре. Когато беше бебе, _____ много добре.
5. Ти се връщаш от тренировка към 6:00 часа вечерта. Вчера _____ един час по-рано. Миналата година _____ към 7:00 часа.
6. Учителите дават много домашни. В петък също _____. Миналата година _____ по-малко домашни.
7. Този месец майката на Мира пристига навреме за работа. Вчера също _____ навреме. Миналия месец обаче _____ със закъснение, защото Мира боледуваше често.
8. Тя идва тук всеки следобед. Миналата сряда _____ отново. Цяло лято _____ сутринта.

СЛОВОРЕД НА МИНАЛО НЕСВЪРШЕНО ВРЕМЕ С КРАТКИ ВИНИТЕЛНИ И ДАТЕЛНИ ФОРМИ НА ЛИЧНИТЕ МЕСТОИМЕНЕНИЯ

Аз виждах Иван често.

Аз **го** виждах. = Виждах **го**.

Не го виждах.

Виждаше **ли го** често?

Не го ли виждаше често?

Аз пишех на Ели.

Аз **ѝ** пишех. = Пишех **ѝ**.

Не **й** пишех.
Пишеше **ли й**?
Не **й ли** пишеше?

Той се обаждаше на родителите си. Той **им се** обаждаше. = Обаждаше **им се**.

Аз често давах книги на учениците. Аз **им ги** давах. = Давах **им ги**.

Не **им ги** давах.
Даваше **ли им ги**?
Внимание! Не **им ли ги** даваше?

УПРАЖНЕНИЯ

1. Заместете с винителните и дателните местоимения по модела.

1. Тя виждаше баба си всеки ден.	Тя я виждаше всеки ден.
2. Ние прегръщаме бебето.	_____
3. Те отваряха магазините в 8:00 часа.	_____
4. Аз не се обаждах на Светла.	_____
5. Вие плащяхте ли сметките?	_____
6. Те помагаша на децата.	_____

2. Заместете с винителните и дателните местоимения по модела.

1. Учителката обясняваше задачата на Петя.	Учителката й я обясняваше.
2. Тя купуваше подаръци на дъщеря си.	_____
3. Те винаги казваха истината на майка си.	_____
4. Иво даваше играчките си на другите деца.	_____
5. Ние разказвахме тези случки на гостите.	_____

СЪСТАВНО ГЛАГОЛНО СКАЗУЕМО В МИНАЛО НЕСВЪРШЕНО ВРЕМЕ

аз	можех да пиша	ние	можехме да пишем
ти	можеше да пишеш	вие	можехте да пишете
той / тя / то	можеше да пише	те	можеха да пишат

Ти **не** можеше да вземеш.
Можеше **ли** да вземеш?
Не можеше **ли** да вземеш?

УПРАЖНЕНИЯ

1. Попълнете с правилната форма на глаголите в минало несвършено време.

1. Тя _____ още от петгодишна. (мога да плувам)
2. Преди години ние не _____ сърф. (мога да карам)
3. Обикновено те _____ рано. (започвам да уча)
4. Той _____ исторически книги. (предпочитам да чета)
5. Аз _____ стаята си. (мразя да подреждам)
6. Детето често _____. (искам да рисувам)
7. Вие _____ на пиано? (мога да свиря)
8. Те _____ на децата. (радвам се да помагам)

УРОК 7

БЪДЕЩЕ ВРЕМЕ

1. **Бъдеще време се образува** от частицата **ЩЕ** и формите за сегашно време на глагола. Отрицателната форма се образува с **НЯМА ДА**.

ЩЕ / НЯМА ДА + **сег. вр. на глагола**

2. **ЩЕ** и **НЯМА ДА** не се променят, но глаголът, който е след тях, се спряга.

	(+)	(-)	(?)	(-?)
<i>аз</i>	ще ходя	няма да ходя	ще ходя ли	няма ли да ходя
<i>ти</i>	ще ходиш	няма да ходиш	ще ходиш ли	няма ли да ходиш
<i>той / тя / то</i>	ще ходи	няма да ходи	ще ходи ли	няма ли да ходи
<i>ние</i>	ще ходим	няма да ходим	ще ходим ли	няма ли да ходим
<i>вие</i>	ще ходите	няма да ходите	ще ходите ли	няма ли да ходите
<i>те</i>	ще ходят	няма да ходят	ще ходят ли	няма ли да ходят

3. Бъдеще време на глагола **СЪМ** се образува по два начина – със **СЪМ** или **БЪДА**. За образуване на положителни въпроси с **ЛИ** в бъдеще време използваме само **БЪДА**.

	(+)	(-)	(?)	(-?)
<i>аз</i>	ще бъда	няма да бъда	ще бъда ли	няма ли да бъда
<i>ти</i>	ще бъдеш	няма да бъдеш	ще бъдеш ли	няма ли да бъдеш
<i>той / тя / то</i>	ще бъде	няма да бъде	ще бъде ли	няма ли да бъде
<i>ние</i>	ще бъдем	няма да бъдем	ще бъдем ли	няма ли да бъдем
<i>вие</i>	ще бъдете	няма да бъдете	ще бъдете ли	няма ли да бъдете
<i>те</i>	ще бъдат	няма да бъдат	ще бъдат ли	няма ли да бъдат

	(+)	(-)	(-?)
<i>аз</i>	ще съм	няма да съм	няма ли да съм
<i>ти</i>	ще си	няма да си	няма ли да си
<i>той / тя / то</i>	ще е	няма да е	няма ли да е
<i>ние</i>	ще сме	няма да сме	няма ли да сме
<i>вие</i>	ще сте	няма да сте	няма ли да сте
<i>те</i>	ще са	няма да са	няма ли да са

4. Бъдеще време се образува както с глаголи от **свършен**, така и с глаголи от **несвършен вид**. Със свършен вид изразяваме еднократно действие, докато с несвършен вид – процеси, състояния или повтарящи се действия в бъдещето.

Аз **ще купя** плодове днес.
 Аз **няма да купя** плодове.
 Ти **ще купиш ли** плодове?
 Ти **няма ли да купиш** плодове?

Всеки ден **ще купувам** плодове.
Няма да купувам често плодове.

5. Обърнете внимание на **словореда** при образуване на бъдеще време с **кратки форми на личните местоимения** винителен и дателен падеж.

Той **ще чака** Силвия в киното.
 Той **ще я** чака в киното.
 Той **няма да я** чака.
 Той **ще я чака ли** в киното?
 Той **няма ли да я** чака?

Те **ще кажат** на Иван за срещата.
 Те **ще му** кажат за срещата.
 Те **няма да му** кажат за срещата.
 Те **ще му кажат ли** за срещата?
 Те **няма ли да му** кажат за срещата?

Ти **ще дадеш** парите на Евелина.
 Ти **ще ѝ** ги дадеш.
 Ти **ще ѝ ги дадеш ли**?
 Ти **няма ли да ѝ** ги дадеш?

6. Обърнете внимание на **словореда** при образуване на бъдеще време с **възвратните глаголи**.

Ще се върнеш скоро.
Няма да се върнеш скоро.
Ще се върнеш ли скоро?
Няма ли да се върнеш скоро?

Ще си облечеш якето.
Няма да си облечеш якето.
Ще си облечеш ли якето?
Няма ли да си облечеш якето?

7. С бъдеще време изразяваме действие, което предстои да се извърши след момента на говорене.
8. Често използваме бъдеще време със следните маркери: **утре, довечера, тази вечер, следващата седмица, следващия(т) уикенд, следващото лято, следващите дни** и др.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Подредете думите в изречения.

- редовно / обаждам / се / ще
- да / Божана / пие / няма / лимонада
- намери / тя / ще / приятели / нови
- училище / година / ще / тази / завършат / те
- заедно / всеки / ще / на / отиваме / ден / тренировка
- няма / те / отворен / да / прозореца / оставят
- се / знам / справи / ще / че / отлично / тя
- ще / съучениците / арабски / почерпя / си / фурми / с

2. Изберете правилната форма на глагола и го поставете в бъдеще време.

- Цяло лято те _____ в морето. (гмуркам се / гмурна се)
- Детето _____ съкровища в пясъка целия ден. (търся / потърся)
- Той _____ всяко лято. (не помагам/не помогна)
- Тя _____ проекта до края на деня. (завършвам / завърша)
- Мая, _____ ли кучето, докато съм на почивка? (храня / нахраня)
- Ние редовно _____ по телефона. (обаждам се / обадя се)
- Яна, къде _____ – до прозореца или до пътеката? (сядам / седна)
- Тя _____ като учителка и _____ много контролни. (работя, преглеждам / прегледам)
- Фризьорката _____ час за утре сутринта. (записвам / запиша)
- Сия, внимавай, пак _____. (падам / падна)
- Бащата _____ децата на кино тази вечер. (завеждам / заведа)
- Утре той _____ за училище. (не закъснявам / не закъснея)
- От време на време те _____ храна за вкъщи. (поръчвам / поръчам)
- Тя _____ новите обувки. (харесвам / харесам)
- Това лято всеки уикенд _____ на разходка в парка. (отивам / отида)

3. Трансформирайте изреченията по модела.

1. Ще направя палачинките след час.	Ще ги направя. Няма да ги направя.
2. Той ще чака Албена в парка.	Ще ги направиш ли?
3. Ние ще включим алармата.	_____
4. Те ще видят Антон и Сашо.	_____
5. Те ще намерят адреса.	_____
6. Ще изпия този чай.	_____
7. Те ще благодарят на съседката.	_____
8. Ние ще помогнем на възрастната жена.	_____
9. Вие ще отговорите на Зорница.	_____
10. Той ще се обажда на родителите си.	_____
11. Аз ще занеса тетрадките на учениците.	_____
12. Той ще обясни задачата на децата.	_____
13. Ние ще представим Росица на Димитър и Ели.	_____
14. Тя ще изпрати съобщение на Светлин.	_____
15. Вие ще оставите ключа на учителя.	_____
16. Те ще върнат книгите на Жоро.	_____

УРОК 8

МИНАЛО ПРЕДВАРИТЕЛНО ВРЕМЕ

1. **Минало предварително време се образува** от минало несвършено време на спомагателния глагол **СЪМ** (**бях, беше, беше, бяхме, бяхте, бяха**) и минало свършено деятелно причастие на **-Л**. Формите на причастието се променят по род и число.

Минало несвършено време на спомагателния глагол СЪМ

+

Минало свършено деятелно причастие на -Л

	(+)	(-)
<i>аз</i>	бях ходил/а	не бях ходил/а
<i>ти</i>	беше ходил/а	не беше ходил/а
<i>той</i>	беше ходил	не беше ходил
<i>тя</i>	беше ходила	не беше ходила
<i>то</i>	беше ходило	не беше ходило
<i>ние</i>	бяхме ходили	не бяхме ходили
<i>вие</i>	бяхте ходили	не бяхте ходили
<i>те</i>	бяха ходили	не бяха ходили

Аз **бях** ходил. = **Бях** ходил.
 Аз **не бях** ходил. = **Не бях** ходил.
 Аз **бях ли** ходил? = **Бях ли** ходил?
 Аз **не бях ли** ходил? = **Не бях ли** ходил?

	(+)	(-)	
аз	се бях върнал/а	не се бях върнал/а	Аз се бях върнал. = Бях се върнал. Аз не се бях върнал. = Не се бях върнал. Аз бях ли се върнал? = Бях ли се върнал? Аз не бях ли се върнал? = Не бях ли се върнал?
ти	се беше върнал/а	не се беше върнал/а	
той	се беше върнал	не се беше върнал	
тя	се беше върнала	не се беше върнала	
то	се беше върнало	не се беше върнало	
ние	се бяхме върнали	не се бяхме върнали	
вие	се бяхте върнали	не се бяхте върнали	
те	се бяха върнали	не се бяха върнали	

Аз **се** бях върнал. = Аз бях **се** върнал.
 Аз не **се** бях върнал. = Аз не бях **се** върнал.

2. Минало предварително време се образува и с глаголи от свършен, и с глаголи от несвършен вид.

Бях **видял** Иван.
 Бях **виждал** Иван.

3. Минало предварително време означава минало действие спрямо някой минал момент.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Трансформирайте изреченията по модела.

1. Посещавал съм този музей.
2. Виждал съм мечки в зоопарка.
3. Купувал съм киви.
4. Разхождал съм се в парка.
5. Ял съм мусака. | Бях посещавал този музей.

_____ |
|--|---|

2. Трансформирайте изреченията по модела.

1. Брат ми е станал в 8:00 часа. **Майка ни беше станала преди него.**
2. Калин е предал теста си на учителката. Дарина _____.
3. Брат ми е излязъл рано. Баща ми _____.
4. Купил съм билети за филма. Приятелите ми _____.
5. Стефан и Мартин са дошли на партито. Камелия _____.

3. Довършете изреченията по модела.

1. Снощи ходих на кино. **Отдавна не бях ходил на кино.**
2. Миналия месец Виолета пътува до Рим. Никога _____.
3. Преди няколко дни играхме волейбол. Скоро _____.
4. Снощи пихме лимонада. Напоследък _____.
5. В неделя гледахме футболен мач. Откога _____.

4. Трансформирайте изреченията по модела. Внимавайте за трансформацията на глагола от свършен в несвършен вид.

1. Те ги поканиха пак. **Бяха ги канили много пъти.**
2. Той я попита пак. _____.
3. Дойдоха тук отново. _____.
4. Тя разказа същата история. _____.
5. Тя обясни задачите отново. _____.

5. Довършете изреченията по модела.

1. Беше уморен, защото **беше учил много.**
2. Беше щастлива, защото приятелите ѝ _____ . (дойда)
3. Беше весел, защото _____ комедия. (гледам)
4. Беше гладен, защото не _____ нищо от сутринта. (ям)
5. Беше доволна, защото _____ шестица на теста. (получа)

6. Довършете изреченията по модела.

1. Когато отидох, тя **беше излязла.** (изляза)
2. Когато Иво се обади, бебето _____ . (заспя)
3. Когато пристигнаха, урокът _____ . (започна)
4. Когато тръгнахме, дъждът _____ . (спра)
5. Когато той дойде, автобусът _____ . (замина)

7. Довършете изреченията по модела.

1. Не ти се обадох, защото не **бях заредил** телефона. (заредя)
2. Не дойдоха на гости, защото не _____ подарък. (купя)
3. Не гледах филма, защото не _____ билети. (намеря)
4. Той не знаеше нищо, защото не _____ съобщението. (прочета)
5. Не се справихте добре на теста, защото не _____ достатъчно. (уча)

8. Довършете изреченията по модела.

1. Преди да дойда в София, аз **не бях живял** в голям град. (живея)
2. Преди да прочете тази книга, тя _____ за този автор. (чувам)
3. Преди да пътува за Германия, той _____ със самолет. (летя)

4. Преди да посетят Боянската църква, те _____ толкова стари стенописи. (виждам)
5. Преди да гледаме „Лебедово езеро“, ние _____ на балет. (ходя)

9. Питайте и отговаряйте по модела.

1. – Той трябваше да пазарува. **Беше ли пазарувал**, когато се видяхте?
– **Да, беше пазарувал.** / **Не, не беше пазарувал.**
2. – Те трябваше да изчистят апартамента. _____, когато ти отиде?
– Да, _____ / Не, _____.
3. – Тя трябваше да вземе решение. _____, когато говорихте?
– Да, _____ / Не, _____.
4. – Те трябваше да заминат сутринта. _____, когато се обади по телефона?
– Да, _____ / Не, _____.
5. – Той трябваше да пристигне в два часа. _____, когато отиде у тях?
– Да, _____ / Не, _____.

10. Довършете изреченията по модела.

1. Дани има нов телефон. **Беше мечтала** за него. (мечтая)
2. Семейство Петрови имат къща на село. _____ дълго време. (търся)
3. Те живеят в София. Преди това _____ в Пловдив няколко години. (живея)
4. Вече караме кьнки много добре. _____ много. (тренирам)
5. Имате отлични резултати на теста. _____ упорито. (уча)

СЛОВОРЕД НА МИНАЛО ПРЕДВАРИТЕЛНО ВРЕМЕ С КРАТКИ ВИНИТЕЛНИ И ДАТЕЛНИ ФОРМИ НА ЛИЧНИТЕ МЕСТОИМЕНЕНИЯ

Аз **го** бях видял. = Аз бях **го** видял.
Аз не **го** бях видял. = Аз не бях **го** видял.
Ти беше ли **го** видял?

Аз бях **му** казал. = Аз **му** бях казал.
Аз не **му** бях казал. = Аз не бях **му** казал.
Ти беше ли **му** казал?

Аз бях **му го** обяснил. = Аз **му го** бях обяснил.
Аз не бях **му го** обяснил. = Аз не **му го** бях обяснил.
Ти беше ли **му го** обяснил?

1. Кратките лични местоимения винителен и дателен падеж с глаголи в минало предварително време имат по два варианта на словореда: могат да бъдат преди или след глагола СЪМ.

2. Ако имаме и двата вида местоимения, местоимението дателен падеж е първо, а местоимението винителен падеж – второ.
3. Във въпросителните изречения без въпросителна дума местоименията са винаги след частицата ЛИ.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Трансформирайте изреченията с лични местоимения винителен падеж по модела.

1. Майката беше сервирала масата. **Майката беше я сервирала. Майката не беше я сервирала. Майката беше ли я сервирала?**
2. Марина беше поканила приятелите си. _____
3. Децата бяха подредили стаята си. _____
4. Учителката беше обяснила правилото. _____
5. Ние бяхме изяли тортата. _____

2. Трансформирайте изреченията с лични местоимения дателен падеж по модела.

1. Аз бях благодарил на майка си. **Аз бях ѝ благодарил. Аз не бях ѝ благодарил. Аз бях ли ѝ благодарил?**
2. Милен беше отговорил на Димитър. _____
3. Виктория беше се зарадвала на подаръка. _____
4. Децата бяха се обадили на приятелката си. _____
5. Кучето беше помогнало на стопанина си. _____

3. Трансформирайте изреченията с лични местоимения винителен и дателен падеж по модела.

1. Учениците бяха подарили букета на учителката. **Учениците бяха ѝ го подарили. Учениците не бяха ѝ го подарили. Учениците бяха ли ѝ го подарили?**
2. Аз бях показал снимката на брат си. _____
3. Иван беше изпратил съобщението на приятелите си. _____
4. Стефан и Милен бяха донесли книгите на Дарина. _____
5. Майката беше измила лицето на бебето. _____

УРОК 9

БЪДЕЩЕ ВРЕМЕ В МИНАЛОТО

1. Бъдеще време в миналото се образува от минало несвършено време на спомагателния глагол **ЩА** (щях, щеше, щяхме, щяхте, щяха) и сегашно време на основния глагол, като двата глагола се свързват със съюза **ДА**.

Минало несвършено време на ЩА + ДА + Сегашно време на основния глагол

<i>аз</i>	щях да ходя	<i>ние</i>	щяхме да ходим
<i>ти</i>	щеше да ходиш	<i>вие</i>	щяхте да ходите
<i>той / тя / то</i>	щеше да ходи	<i>те</i>	щяха да ходят

Аз щях да съм. = Аз щях да бъда.

2. Отрицателната форма се образува с помощта на **НЯМАШЕ ДА**, което не се изменя по род и число.

НЯМАШЕ + ДА+ Сегашно време на основния глагол

<i>аз</i>	нямаше да	ходя	<i>ние</i>	нямаше да	ходим
<i>ти</i>		ходиш	<i>вие</i>		ходите
<i>той / тя / то</i>		ходи	<i>те</i>		ходят

3. Въпросителната форма се образува, като частицата **ЛИ** се поставя преди **ДА**.

	(+?)	(-?)
<i>аз</i>	щях ли да ходя	нямаше ли да ходя
<i>ти</i>	щеше ли да ходиш	нямаше ли да ходиш
<i>той / тя / то</i>	щеше ли да ходи	нямаше ли да ходи
<i>ние</i>	щяхме ли да ходим	нямаше ли да ходим
<i>вие</i>	щяхте ли да ходите	нямаше ли да ходите
<i>те</i>	щяха ли да ходят	нямаше ли да ходят

4. При **възвратните глаголи** частиците **СЕ** или **СИ** са след **ДА**.

<i>аз</i>	щях да се върна	<i>ние</i>	щяхме да се върнем
<i>ти</i>	щеше да се върнеш	<i>вие</i>	щяхте да се върнете
<i>той / тя / то</i>	щеше да се върне	<i>те</i>	щяха да се върнат

Аз **нямаше да се върна**.
Ти **щеше ли да се върнеш**?
Ти **нямаше ли да се върнеш**?

5. В **сложни изречения, които показват поредица от действия**, спомагателният глагол може да се използва един път – в първото просто изречение, след това да се изпусне, при условие че подлогът е един и същ.

Те **щяха да дойдат, щяха да донесат подаръците и щяха да играят с децата**. =
= Те **щяха да дойдат, да донесат подаръците и да играят с децата**.

6. **Кратките форми на личните местоимения** са между ДА и основния глагол. Дателните форми са винаги пред винителните.

Щях да **прочета** книгата.
Щях да **я** прочета. Нямах да **я** прочета.
Щях ли да **я** прочета? Нямах ли да **я** прочета?

Щях да **кажа** на Милен.
Щях да **му** кажа. Нямах да **му** кажа.
Щях ли да **му** кажа? Нямах ли да **му** кажа?

Щях да **дам** тетрадките на учениците.
Щях да **им ги** дам. Нямах да **им ги** дам.
Щях ли да **им ги** дам? Нямах ли да **им ги** дам?

7. **Бъдеще време в миналото** означава бъдещо действие спрямо някой минал момент.

8. Бъдеще време в миналото се използва често:

- **за изразяване на неосъществено действие**

Щях да **направя** теста по-добре, но няхах достатъчно време.
Навън беше заледено, **щях да падна**, но успях да се задържа.

- **за изразяване на припомняне**

Нали **щяхме да ходим** на кино?

- **в условни изречения**

Ако имах време, **щях да дойда**.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Свържете фразите от двете колони, за да направите изречения.

1. Те щяха да	___ се обади след вечеря.
2. Ние щяхме да	___ учите по български език.
3. Аз щях да	___ четеш книга.
4. Ти щеше да	___ обядвам с баба.
5. Тя щеше да	___ играят на детската площадка
6. Вие щяхте да	___ ядем пица в ресторанта.

2. Поставете глагола в скобите в бъдеще време в миналото.

- Аз _____ в басейна. (вляза)
- Тя _____ след една седмица. (пристигна)
- Той _____ истината. (не кажа)
- На следващия ден аз _____ училище. (започна)
- Ние _____ крем карамел, но забравихме да купим яйца. (правя)
- Те _____ ролери в парка. (не карам)
- Вие _____ в морето по цял ден. (плувам)
- Той _____ урок по пиано, но учителката се разболя. (имам)

3. Трансформирайте изреченията от бъдеще време в бъдеще време в миналото.

- Ще се видим в сряда.
- Той няма да се справи с теста.
- Няма да забравя това пътуване никога.
- Тя ще го пита.
- Ще дойдете ли навреме?
- Тя ще се запознае с интересни хора.
- Бебето ще спи по време на разходката.
- Всичко ще стане според очакванията им.
- Те кога ще тръгнат за морето?
- Нали тя ще пътува с него?

4. Трансформирайте изреченията по модела.

1. Валерия щеше да пита Ахмед.	Валерия щеше да го пита.
2. Ти щеше ли да видиш Ася и Мила?	_____
3. Те щяха да полеят цветята.	_____
4. Ти щеше ли да доведеш приятелите си?	_____
5. Тя щеше ли да разходи кучето?	_____
6. Тя щеше да хареса роклята.	_____
7. Ние нямаше да ядем тези сандвичи.	_____
8. Те щяха да решат проблема.	_____
9. След вечеря тя щеше да помогне на майка си.	_____

10. Те щяха да кажат на баща си. _____
11. Тя нямаше да разреши на децата да отидат. _____
12. Соня щеше да купи подарък на брат си. _____
13. Щях да донеса цветята на Зорница. _____
14. Ние щяхме да препоръчаме този филм на Веска. _____
15. Аз щях да донеса книгата на Ваня. _____
16. Вие щяхте ли да разкажете приказката на детето? _____
17. Тя щеше да обясни урока на момичетата. _____
18. Учителката щеше да напише оценките на учениците. _____

5. Отговорете по модела.

1. Ти щеше ли изпратиш съобщението?

Да, щях да го изпратя. /
Не, нямаше да го изпратя.
2. Тя щеше ли да затвори вратата? _____
3. Вие щяхте ли да четете книгата? _____
4. Те щяха ли да чакат Абдул? _____
5. Той щеше ли да направи снимките? _____
6. Ние щяхме ли дадем подаръка на Оля? _____

УРОК 10

УСЛОВНИ ИЗРЕЧЕНИЯ

1. Условните изречения са съставени от две части:

Условна част (ако...) + Главна част (това, което ще се случи при изпълнението на условието)

2. Условните изречения в българския език се използват за изразяване на реално и нереално условие за сегашен, минал или бъдещ момент.

- **Реално условие за бъдещ момент**

Ако + сегашно време + бъдеще време

Ако **отида** в парка, **ще карам** колело. (+)

Ако **не отида** в парка, **няма да карам** колело. (–)

Ако **отидеш** в парка, **ще караш ли** колело?

- **Нереално условие за сегашен или минал момент**

Ако + минало несвършено време + бъдеще време в миналото

Ако **имах** време, **щях да отида** в парка. (+)
 Ако **нямах** време, **нямаше да отида** в парка. (–)
 Ако **имаше** време, **щеше ли да отидеш** в парка?

- **Невъзможно условие за минал момент**

Ако + минало предварително време + бъдеще време в миналото

Ако **бях отишъл** в парка, **щях да карам** колело. (+)
 Ако **не бях отишъл** в парка, **нямаше да карам** колело. (–)
 Ако **беше отишъл** в парка, **щеше ли да караш** колело?

3. Условните изречения се използват, за да се изрази действие, което ще се случи при изпълнението на определено условие.

УПРАЖНЕНИЯ

1. Трансформирайте изреченията по модела.

1. Ако утре **е** слънчево, **ще отидем** на пикник. (съм, отида)
2. Ако Иван _____ на море, _____ много. (отида, плувам)
3. Ако учениците _____, _____ изпита. (уча, взема)
4. Ако те _____ време, _____ на децата. (имам, помогна)
5. Ако той _____, _____ подаръка. (дойда, намеря)
6. Ако _____, ние _____ вкъщи. (валя, остана)

2. Трансформирайте изреченията по модела.

1. Ако той **знаеше** отговора, **щеше да вдигне** ръка. (зная, вдигна)
2. Ако ти _____ за мен, _____. (мисля, обадя се)
3. Ако те _____, _____. (мога, дойда)
4. Ако Диана _____, _____ с теста. (уча, справя се)
5. Ако Калин _____ повече, _____ по-добър футболист. (тренирам, стана)
6. Ако Стефан _____ тук, _____ на китара. (съм, свиря)

3. Трансформирайте изреченията по модела.

1. Ако тя **беше обяснила** по-добре, **щях да разбера**. (обясня, разбира)
2. Ако той _____ навреме, _____. (тръгна, не закъснея)
3. Ако аз _____ 10 минути по-рано, _____ влака. (пристигна, хвана)

4. Ако тя _____ телефона, _____. (чуя, отговоря)
 5. Ако ние _____ 8 часа, _____ чудесно. (спя, чувствам се)
 6. Ако Васил _____ повече, _____ по-висока оценка. (уча, получа)

5. Разпознайте вида на условните изречения – реално, нереално или невъзможно условие.

- Ако бях пил вода, нямаше да съм жаден.
- Ако се грижиш за здравето си, ще се чувстваш по-добре.
- Ако беше тук, щяхме да говорим.

УСЛОВНО НАКЛОНЕНИЕ

1. Условното наклонение се образува с помощта на особени форми на спомагателния глагол СЪМ (**бих, би, бихме, бихте, биха**) и минало свършено деятелно причастие (на -Л).

	(+)	(-)
<i>аз</i>	бих казал/а	не бих казал/а
<i>ти</i>	би казал/а	не би казал/а
<i>той</i>	би казал	не би казал
<i>тя</i>	би казала	не би казала
<i>то</i>	би казало	не би казало
<i>ние</i>	бихме казали	не бихме казали
<i>вие</i>	бихте казали	не бихте казали
<i>те</i>	биха казали	не биха казали

Аз **бих** казал. = **Бих** казал.
 Аз **не бих** казал. = **Не бих** казал.
 Ти **би ли** казал? = **Би ли** казал?
 Ти **не би ли** казал? = **Не би ли** казал?

	(+)	(-)
<i>аз</i>	бих се върнал/а	не бих се върнал/а
<i>ти</i>	би се върнал/а	не би се върнал/а
<i>той</i>	би се върнал	не би се върнал
<i>тя</i>	би се върнала	не би се върнала
<i>то</i>	би се върнало	не би се върнало
<i>ние</i>	бихме се върнали	не бихме се върнали
<i>вие</i>	бихте се върнали	не бихте се върнали
<i>те</i>	биха се върнали	не биха се върнали

Аз **бих се** върнал. =
Бих се върнал.
 Аз **не бих се** върнал. =
Не бих се върнал.
 Ти **би ли се** върнал? =
Би ли се върнал?
 Ти **не би ли се** върнал? =
Не би ли се върнал?

Аз **бих се** върнал. = Аз **се** бих върнал.

СЛОВОРЕД НА УСЛОВНО НАКЛОНЕНИЕ С КРАТКИ ВИНИТЕЛНИ И ДАТЕЛНИ ФОРМИ НА ЛИЧНИТЕ МЕСТОИМЕНЕНИЯ

Аз бих **го** поканил. = Бих **го** поканил.
Аз не бих **го** поканил. = Не бих **го** поканил.
Ти би ли **го** поканил? = Би ли **го** поканил?

Аз бих **му** казал. = Бих **му** казал.
Аз не бих **му** казал. = Не бих **му** казал.
Ти би ли **му** казал? = Би ли **му** казал?

Аз бих **му го** обяснил. = Бих **му го** обяснил.
Аз не бих **му го** обяснил. = Не бих **му го** бях обяснил.
Ти би ли **му го** обяснил?

1. В положителните и отрицателните изречения личните местоимения винителен и дателен падеж са между спомагателния глагол и причастието.

Аз бих **те** поканила на партито.
Ваня би **му** помогнала, ако може.

2. Във въпросителните изречения без въпросителна дума, местоименията са винаги след частицата **ЛИ**, която стои след спомагателния глагол.

Ти би ли **я** познал?
Вие бихте ли **им** казали истината?

3. Ако имаме и двата вида местоимения, местоимението дателен падеж е първо, а местоимението винителен падеж – второ.

Ние бихме **ви го** дали.

УПОТРЕБА НА УСЛОВНО НАКЛОНЕНИЕ

1. Условното наклонение е граматическа форма на глагола, която се използва, за да изрази условие, желание, възможност или учтива молба.

- **Изразяване на условие:**

Ако беше топло, бихме отишли на пикник.
Ако имахме достатъчно пари, бихме купили нова кола.

- **Изразяване на желание:**

Бих отишъл на море.
Бих искал да науча повече за историята.

- **Изразяване на възможност:**

Тя би чакала колкото е необходимо.
Бих могла да направя още упражнения.

- **Изразяване на учтива молба:**

Би ли ми помогнал със задачите по математика?
Би ли отворил прозореца?

2. Условното наклонение е близко по значение до условните изречения, но изразява по-малка сигурност.

Условни изречения
Ако **уча**, **ще** взема изпита.
Ако **учех**, **щях** да взема изпита.
Ако **бях учил**, **щях** да взема изпита.
(сигурен съм)

Условно наклонение
Ако **уча**, **бих** взел изпита.
Ако **учех**, **бих** взел изпита.
Ако **бях учил**, **бих** взел изпита.
(не съм сигурен)

УПРАЖНЕНИЯ

1. Направете изречения в условно наклонение, като следвате модела.

1. (аз, помогна) **Аз бих помогнал. / Не бих помогнал. / Би ли помогнал?**
2. (ти, покажа снимката) _____
3. (той, отиде в Рим) _____
4. (ние, обадя се) _____
5. (вие, донесе цветя) _____
6. (той, тръгна за училище) _____
7. (те, изпратя подарък) _____

2. Трансформирайте изреченията в условно наклонение.

1. Аз пиша писмо. **Аз бих писал писмо.**
2. Ти четеш книга. _____
3. Ние играем футбол. _____

4. Тя пътува много. _____
5. Той учи испански. _____
6. Те играят футбол. _____

3. Попълнете празните места с правилната форма на глаголите в двете части на изреченията, като използвате условно наклонение.

1. Ако времето е хубаво, **бихме излезли**. (ние, изляза)
2. Ако имаха време, _____ на кино. (те, отида)
3. Ако бяхте ги поканили, _____. (те, дойда)
4. Ако не беше уморена, _____ на фитнес. (тя, отида)
5. Ако имахме време, _____ музея. (ние, посетя)
6. Ако беше взел такси, _____ навреме. (той, пристигна)
7. Ако знаех, _____ на Ани. (аз, кажа)
8. Ако мога, _____. (аз, помогна)
9. Ако има нужда от помощ, _____. (тя, се обадя)

4. Трансформирайте изреченията от упр. 3 в условни изречения.

1. Ако времето е хубаво, ще излезем.
2. Ако имаха време, _____.
3. Ако бяхте ги поканили, _____.
4. Ако не беше уморена, _____.
5. Ако имахме време, _____.
6. Ако беше взел такси, _____.
7. Ако знаех, _____.
8. Ако мога, _____.
9. Ако има нужда от помощ, _____.

5. Отговорете на въпросите, като използвате условно наклонение.

1. Какво ще ядеш – пица или паста? **Бих ял пица.**
2. Какво ще пиеш – лимонада или сок? _____
3. Каква торта ще купиш – с шоколад или плодове? _____
4. Какъв език ще учиш – немски или испански? _____
5. Кога ще поканите гостите – сега или утре? _____
6. Къде ще ходиш на почивка – на море или на планина? _____

6. Трансформирайте изреченията по модела.

1. Затворете прозореца!
Бихте ли затворили прозореца? Бихте ли го затворили?
2. Отвори вратата! _____
3. Обяснете задачата на учениците! _____
4. Купи пица на Иван! _____
5. Направете сандвичи на децата! _____
6. Дай учебника на Соня! _____

УРОК 11

СТРАДАТЕЛЕН ЗАЛОГ

1. Страдателен залог – причастно-страдателни форми се образуват от спомагателния глагол **СЪМ** в съответното време и минало страдателно причастие.
2. Повечето глаголи с минало свършено време на **-АХ** и **-ЯХ** образуват минало страдателно причастие с добавяне на **-Н** към основата на глагола.

-АХ, -ЯХ ⇨ -АН, -ЯН	
записа х	записа н , -а, -о, -и
показа х	показа н , -а, -о, -и
видя х	видя н , -а, -о, -и

3. Повечето глаголи с минало свършено време на **-ИХ** и **-ОХ** образуват минало страдателно причастие, завършващо на **-ЕН**.

-ИХ, -ОХ ⇨ -ЕН	
отвори х	отворе н , -а, -о, -и
затвори х	затворе н , -а, -о, -и
качи х	каче н , -а, -о, -и
свали х	свале н , -а, -о, -и
сподели х	споделе н , -а, -о, -и
развали х	развале н , -а, -о, -и
създадох	създае н , -а, -о, -и

4. Някои глаголи образуват минало страдателно причастие чрез добавяне на **-Т** към основата на глагола в минало свършено време.

позна х	позна т , -а, -о, -и
изтри х	изтри т , -а, -о, -и
изми х	изми т , -а, -о, -и
скри х	скри т , -а, -о, -и
прие х	прие т , -а, -о, -и
взе х	взе т , -а, -о, -и
чу х	чу т , -а, -о, -и

5. Миналото страдателно причастие се променя по род и число.

Телефонът е изключен.
Настройката е изключена.
Захранването е изключено.
Коментарите са изключени.

6. Глаголът СЪМ може да бъде в различни глаголни времена – сегашно, бъдеще, минало свършено и други.

	Сегашно време	Бъдеще време	Минало свършено време
(+)	е изключен.	ще бъде изключен.	беше изключен.
(-)	не е изключен.	няма да бъде изключен.	не беше изключен.
(?)	изключен ли е?	ще бъде ли изключен?	беше ли изключен?
(-?)	не е ли изключен?	няма ли да бъде изключен?	не беше ли изключен?

7. Страдателен залог се образува с глаголи и от свършен, и от несвършен вид.

Задачата **беше обяснена** от учителката вчера.
Задачата **беше обяснявана** от учителката няколко пъти.

8. Страдателен залог могат да образуват само **преходните глаголи** – тези, които имат пряко допълнение / обект.
9. **Страдателен залог показва**, че глаголното лице (подлогът) не е деятел, а получател. Глаголното лице не извършва, а търпи върху себе си действието, което идва от друг деятел.

Иван **изключи** телефона. (деятелен залог)
Телефонът **е изключен** от Иван. (страдателен залог)

УПРАЖНЕНИЯ

1. Попълнете таблицата с липсващите страдателни причастия, като следвате модела.

Мин. св. време	Минало страдателно причастие	Мин. св. време	Минало страдателно причастие
написах	написан, -а, -о, -и	включих	включен, -а, -о, -и
казах		изключих	
разбрах		забравих	
инсталирах		заклучих	
спрях	спрян, -а, -о, -и	запазих	
извървах		изпратих	
прочетох	прочетен, -а, -о, -и	купих	
донесох		намерих	
дадох		направих	
облякох	облечен, -а, -о, -и	научих	
преведох		извърших	
измих	измит, -а, -о, -и	обух	обут, -а, -о, -и
скрих		събух	
върнах	върнат, -а, -о, -и		
започнах			

2. Определете кои от изреченията са в страдателен залог, и подчертайте страдателните форми.

1. Книгата е прочетена от всички ученици.
2. Учителят обясни урока подробно.
3. Пратката беше получена вчера.
4. Те са написали всички задачи.
5. Прозорецът беше отворен от вятъра.
6. Новината е съобщена по телевизията.
7. Проектът ще бъде предаден до края на седмицата.
8. Децата играят в парка.
9. Колата е измита преди два дена.
10. Те са подредили стаята си.
11. Къщата ще бъде завършена до края на годината.

3. Трансформирайте изреченията в страдателен залог.

1. Написах домашното.	Домашното е написано.
2. Направих теста.	_____
3. Свалихте приложението.	_____
4. Изключих компютъра.	_____
5. Ремонтираха училището.	_____
6. Изтрих важен файл.	_____
7. Затворих програмите.	_____
8. Харесах снимките.	_____
9. Качих задачата в платформата.	_____
10. Изпратих съобщението до всички.	_____
11. Блокирах този вирус.	_____
12. Създадох удобен приложение за смартфон.	_____
13. Изядох всички сандвичи.	_____

4. Отговорете на въпросите по модела.

1. – Написа ли есето?	– Не, есето не е написано.
2. – Затвори ли вратата?	_____
3. – Поръча ли тортата?	_____
4. – Подреди ли книгите?	_____
5. – Поправи ли грешките?	_____
6. – Довърши ли задачата?	_____
7. – Изми ли плодовете?	_____

5. Поставете глаголите в правилната им форма в сегашно време.

1. Прозорците **са затворени**. (затворя)
2. Масата е _____. (запазя)
3. Есето е _____. (предадено)
4. Статията е _____. (прочета)
5. Чашите са _____. (измия)
6. Стаята е _____. (подредя)
7. Новите учебници са _____. (купя)

6. Поставете глаголите в правилната им форма в бъдеще време.

1. Магазинът **ще бъде отворен** след два дена. (отворя)
2. Съобщението _____ утре. (изпратя)
3. Тя _____ в красива рокля. (облека)
4. Чиниите _____ след рождения ден. (измия)
5. Срещата _____. (запиша)
6. Тестовите _____ след 1 час. (проверя)

7. Поставете глаголите в правилната им форма в минало свършено време.

1. Кюфтето **беше изядено** от кучето. (изям)
2. Къщата _____ от дядо й. (построя)
3. Играчките _____ навсякъде. (разхвърля)
4. Билетите _____ миналата седмица. (изкупя)
5. Всички гости на партито _____ вчера. (поканя)
6. Обувката _____. (скъсам)
7. Портретът е _____ от художника. (нарисувам)

8. Трансформирайте изреченията по модела.

1. Нина написа програмата.	Програмата е написана от нея.
2. Васил пригответе обяд.	_____
3. Децата поляха цветята.	_____
4. Професорът написа доклада.	_____
5. Ти намери съкровището.	_____
6. Учениците прочетоха книгата.	_____
7. Специалистът ремонтира компютъра.	_____

УРОК 12

ПРЯКА И НЕПРЯКА РЕЧ

1. При предаване на пряка с непряка реч в български език повечето изречения и въпроси се трансформират в **същото граматическо време** като това на пряката реч.
2. Изключение е **минало свършено време**, което преминава в **минало неопределено време**.
3. **Личните и притежателните местоимения** се променят, ако е необходимо.

София: Аз чета много книги.	Сегашно време
София каза, че чете много книги.	Сегашно време

София: Ще взема новия комикс.	Бъдеще време
София каза, че ще вземе новия комикс.	Бъдеще време

София: Учила съм в това училище.	Минало неопределено време
София каза, че е учила в това училище.	Минало неопределено време

София: Купих вестник за дядо ми.	Минало свършено време
София каза, че е купила вестник за дядо си.	Минало неопределено време

София: Обичам шоколад.	София казва , че обича шоколад.
	София каза , че обича шоколад.

4. При преобразуване на **съобщителни изречения** винаги има **ЧЕ** след глагола, който въвежда подчиненото изречение (казвам, отговарям и др.).

София: Не искам чай.	София каза, че не иска чай.
----------------------	------------------------------------

5. При преобразуване на **въпроси с въпросителна дума** въпросителната дума не се променя.

София: Борис, какво четеш?	София попита Борис какво чете.
	София го попита какво чете.

6. При преобразуване на **въпроси с ЛИ** частицата **ЛИ** може да остане или да се замени с **ДАЛИ**.

София: Искаш ли чай?	София попита Мария дали иска чай.
	София попита Мария иска ли чай.

7. При преобразуване на **подбудителни изречения** се използват ДА-конструкции.

София: Вземи книгата!	София каза да взема книгата.
София: Вземете книгата!	София каза да вземем книгата.
София: Не чети това съобщение!	София каза да не чета това съобщение.
София: Не четете това съобщение!	София каза да не четем това съобщение.

София: Георги, обади се на Ива!	София каза на Георги да се обади на Ива.
---------------------------------	--

УПРАЖНЕНИЯ

1. **Предайте думите на Мартин по модела.**

Мартин:

- Чета** много интересна статия.
- Харесвам да свалям безплатни електронни книги.
- Започвам училище в 8:00 часа.
- Не пия енергийни напитки.
- Не искам да излизам днес.
- Ще дойда навреме.
- Утре няма да стоя до късно.

Мартин **казва, че:**

- чете** интересна статия.
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____
- _____

2. Предайте думите на Рая по модела.

Рая:

1. **Видях** бележката.
2. Направих записки от срещата.
3. Забравих да взема тетрадката.
4. Не съм била там.
5. Учила съм български с този учебник.

Рая казва, че:

1. **е видяла** бележката.
2. _____
3. _____
4. _____
5. _____

3. Преобразувайте изреченията по модела.

1. Къде сте били миналото лято?
2. Кога ще излезеш за тренировка?
3. Колко струва това парче торта?
4. Какви филми харесваш?
5. Как стигна до автобусната спирка?
6. Защо е спрял интернетът?

Тя пита **къде** сме били миналото лято.

4. Преобразувайте изреченията по модела.

1. Обичате **ли** фентъзи?
2. Ще пътувате ли някъде през ваканцията?
3. Завършил ли си проекта?
4. Изядохте ли сандвичите?
5. Пи ли фреш?
6. Купиха ли новата книгата?

Той пита **дали** обичаме фентъзи.

Той пита обичаме **ли** фентъзи.

5. Трансформирайте диалога по модела.

Калоян: Как си Ани? Свободна ли си следобед?
Искаш ли да караме колело?

Ани: Ще съм свободна малко по-късно, защото сега дописвам едно домашно.

Калоян: Какво домашно дописваш? Днес нямаме домашни.

Ани: Това е нещо старо, което съм забравила.

Калоян: По кой предмет? Колко време ще го пишеш?

Ани: По човекът и природата. Ще съм готова след половин час.

Калоян: Супер.

Ани: Къде ще караме?

Калоян **попита** Ани **как** е,
дали е свободна следобед и
дали иска да карат колела.

Ани **отговори, че** ще е
свободна малко по-късно,
защото сега дописва едно
домашно.

Калоян: Предлагам в парка. Кога ще можеш да дойдеш?

Ани: След час ще съм там.

Калоян: Добре, ще те чакам.

6. Работете по модела.

1. Ана, върни се вкъщи до 6:00 часа!

Казах на Ана да се върне вкъщи до 6:00 часа.

Казах ѝ да се върне вкъщи до 6:00 часа.

2. Деца, елате в училищния двор след часовете! _____
3. Жана, отвори прозореца! _____
4. Ели, обади се на Тони! _____
5. Албена и Валя, представете вашия проект! _____
6. Мария, разкажи за твоето приключение! _____
7. Виктор, не взимай храна от този магазин! _____
8. Ради и Благо, не гледайте този филм, защото е много скучен! _____

7. Работете по модела.

1. Добрин, написа ли задачата?

Попитах Добрин дали е написал задачата.

Попитах го дали е написал задачата.

2. Емил, носиш ли тетрадката? _____
3. Вера, искаш ли този сладолед? _____
4. Катя, записа ли файла? _____
5. Галя, подреди ли дрехите? _____
6. Иво, отговори ли на Нели? _____
7. Дарина, помогна ли на детето? _____
8. Али и Мартин, повярвахте ли на Георги? _____

1. ЧАСТИ НА ИЗРЕЧЕНИЕТО И СИНТАКТИЧЕН АНАЛИЗ

- **Главните части** в изречението са **подлог** и **сказуемо**. Те носят най-важната информация.
- **Второстепенните части** в изречението са **пряко допълнение, непряко допълнение, обстоятелствено пояснение, определение, приложение и сказуемно определение**.
- Да направим **синтактичен анализ**, означава да определим ролята на думите в изречението и да открием начина, по който са свързани.
- Определяме ролята на думите в изречението, като задаваме въпроси и частите на изречението се подчертават по определен начин:
 - **сказуемо** – какво прави? (две прави черти) – *Иван учи български.*
 - **подлог** – кой + сказуемното (една права черта) – *Катя говори с приятелките си.*
 - **допълнение** – какво / кого + сказуемното + подлога (две прави и една пресечна черта) – *Децата четат книги.*
 - **обстоятелствено пояснение** – къде / кога / как / защо + сказуемното + подлога (две прави и две пресечни черти) – *Утре трябва да стана рано.*
 - **определение** – какъв, каква, какво, какви / чий, чия, чие, чии + съществителното име, към което се отнася (една вълнообразна черта) – *Гледах един много интересен филм.*
 - **приложение** – кой, коя, кое, кои / какъв, каква, какво, какви + съществителното име, към което се отнася (две вълнообразни черти) – *Иван Вазов е написал романа „Под игото“.*
 - **сказуемно определение** – какъв, каква, какво, какви + сказуемното + подлога / допълнението (една права и една вълнообразна черта) – *Вчера Милена се прибра от училище уморена.*

Упражнение 1.1. Направете синтактичен анализ на изреченията.

1. Елена ходи на разходка в близкия парк с майка си.
2. Али направи красиви снимки с телефона си.
3. Вили се обади на приятелката си на обяд.
4. Анета не отиде на екскурзия със съучениците си.
5. Симона яде вкусна пица в ресторанта.

2. ПРОСТО И СЛОЖНО ИЗРЕЧЕНИЕ

- **Простото изречение** изразява една относително завършена мисъл, въпрос или волева подбуда и има едно сказуемо / предикативно ядро. – *Момчето гледа телевизия.*
- **Сложното изречение** се състои от две или повече прости изречения и образува граматично и интонационно единство. – *Момчето гледа телевизия, а момичето чете книга.*

Упражнение 2.1. Отбележете кои изречения са прости и кои – сложни.

1. Кирил остана вкъщи.
2. Зара ще учи по математика и след това ще излезе с приятели.
3. Мила ще пътува до Италия.
4. Галя няма да ходи в парка, защото вали силен дъжд.
5. Родителите на Ния заминаха за Пловдив късно вечерта.

3. ВИДОВЕ ПРОСТИ ИЗРЕЧЕНИЯ

• УТВЪРДИТЕЛНИ и ОТРИЦАТЕЛНИ

- **Утвърдителни изречения** – връзката между главните части на изречението е утвърдителна. – *Той пееше.*
- **Отрицателни изречения** – връзката между главните части на изречението е отрицателна. – *Той не пееше.*

• СЪОБЩИТЕЛНИ, ВЪПРОСИТЕЛНИ, ПОДБУДИТЕЛНИ и ВЪЗКЛИЦАТЕЛНИ

- **Съобщителни изречения** – съдържат съобщение за някакъв факт, събитие или явление. – *Аз карам колело.*
- **Въпросителни изречения** – насочени са към събеседника и го приканват да даде сведение, да потвърди или отрече казаното от говорещото лице. – *Ти четеш ли много?*
- **Подбудителни изречения** – изказва се заповед, забрана, протест, молба, желание, пожелание, съвет или съгласие. – *Ела тук!*
- **Възклицателни изречения** – изразяват чувство или емоция. – *Каква красива картина!*

• ДВУСЪСТАВНИ и ЕДНОСЪСТАВНИ

- **Двусъставни изречения** – налице са и двете главни части на изречението. – *Нощ е.*
- **Едносъставни изречения** – една от главните части не е налице. – *Нощ.*

• КРАТКИ и РАЗШИРЕНИ

- **Кратки изречения** – съдържат само главни части – подлог и сказуемо. – *Слънцето се скри.*
- **Разширени изречения** – съдържат и второстепенни части. – *Слънцето се скри зад облаците.*

• ЛИЧНИ и БЕЗЛИЧНИ

- **Лични изречения** – имат подлог или той се подразбира. – *Катя е от България.*
- **Безлични изречения** – нямат подлог и той не може да бъде добавен. – *Яде ми се.*

• ПЪЛНИ и НЕПЪЛНИ

- **Пълни изречения** – изразяват завършена мисъл и са ясни и ако се вземат изолирано. – *Влакът пътува за Пловдив.*
- **Непълни изречения** – не са ясни по смисъл, ако се вземат изолирано, без връзка с други изречения. – *За Пловдив.*

Упражнение 3.1. Определете типа на простите изречения – утвърдителни или отрицателни.

1. Те се срещнаха пред киното.
2. Иван не я познава.
3. Тя няма да дойде на училище днес.
4. Виолета и Боби са били в Турция.
5. Стоил тичаше много бързо.

Упражнение 3.2. Определете типа на простите изречения – съобщителни, въпросителни, побудителни или възклицателни.

1. Някой звъни на вратата.
2. Какъв чудесен ден!
3. Кога ще учиш по български?
4. Затвори вратата!
5. Кога ще ми се обадиш?

Упражнение 3.3. Определете типа на простите изречения – едносъставни или двусъставни.

1. Силна буря.
2. Обади се!
3. Птиците пеят.
4. Ясен спи.
5. Танци, танци.

Упражнение 3.4 Определете типа на простите изречения – кратки или разширени.

1. Тя обядва.
2. Ваня пътува с метрото всеки ден.
3. Антон свири.
4. Баща ѝ работи в голям офис.
5. Бебето не спи.

Упражнение 3.5. Определете типа на простите изречения – лични или безлични.

1. Тъмно е.
2. Говорят за проекта.
3. Спи му се.
4. Тя е тук.
5. Пристигам утре.

4. ВИДОВЕ СЛОЖНИ ИЗРЕЧЕНИЯ

- **СЛОЖНИ СЪЧИНЕНИ ИЗРЕЧЕНИЯ** – имат две или повече прости изречения, които в състава на сложното съчинено изречение са равнопоставени, отношенията между тях са съчинителни, а не подчинителни. – *Майката стана и направи закуска за децата.*
 - **Сложни съчинени съединителни изречения** – простите изречения означават едновременно или последователни явления и могат да бъдат

свързани със съчинителни съюзи като И, ТА, ПА, ЧЕ, И – И, НИТО – НИТО и др. – *Ще помисля и ще ти кажа.*

- **Сложни съчинени съотносителни изречения** – простите изречения изразяват съотносителни действия като изреждане, последователна смяна на явления, сходни, възможни или взаимно изключващи се действия и са свързани с разделителни съюзи като ИЛИ, ИЛИ – ИЛИ, ЛИ – ЛИ, ДАЛИ – ИЛИ, Я – Я, ТУ – ТУ, БИЛО – БИЛО и др. – *Ще излезеш или ще останеш вън?*
- **Сложни съчинени противоположни изречения** – едното просто изречение се противопоставя или съпоставя на другото или се отличава от него. За връзка служат противопоставителните съюзи А, АЛА, АМА, АМИ, НО, ОБАЧЕ, ПЪК, САМО ЧЕ, КАМО ЛИ, НЕЖЕЛИ, ТОКУ и др. – *Виктор има брат, а Димитър има сестра.*
- **СЛОЖНИ СЪСТАВНИ ИЗРЕЧЕНИЯ** – имат най-малко две прости изречения, като едното е главно, а другото е синтактически подчинено на главното. – *Сигурен съм, че ще се справиш с теста.*
- **СЛОЖНИ СМЕСЕНИ ИЗРЕЧЕНИЯ** – комбинация от сложно съчинено и сложно съставно изречение. – *Видях Милена и ѝ казах, че ще я чакам пред училището.*

Упражнение 4.1. Определете типа на изреченията – сложно съчинени, сложно съставни или сложно смесени.

1. Не знам кога ще я видя.
2. Милен каза, че ще закъснее.
3. Ани отиде на училище рано сутринта и се върна след обяд.
4. Ще ходя на кино и ще гледам интересен филм, въпреки че трябва да уча.
5. Той решава задачи и учи по английски за теста.

Упражнение 4.2. Определете типа на сложните съчинени изречения – съединителни, относителни или противоположни.

1. Ще уча, но първо ще поиграя на компютъра.
2. Той яде и гледа телевизия.
3. Небето беше тъмно и звездите блестяха ярко.
4. Дали сега да говоря с майка ми за екскурзията, или да отложам за по-късно.
5. Нито съм гладен, нито съм жаден.

5. ЧАСТИ НА РЕЧТА

Според значението и граматическите си свойства думите се делят на групи, наречени части на речта.

- **ИЗМЕНЯЕМИ ЧАСТИ НА РЕЧТА** – менят формата си с помощта на формообразуващи морфеми.
 - **Съществително име** – означава предмет – материален обект, качество / свойство или действие или състояние. Има граматическите категории род, число, падеж, определеност и остатъци от падеж. – *камък, дължина, четене.*

- **Прилагателно име** – означава признак, качество или свойство на предмет. Има граматическите категории род, число, определеност и степен. – *нов, умен, добър.*
- **Числително име** – означава количество или поредност на обекти. **Бройните числителни** имат граматическата категория определеност. **Редните числителни** имат граматическите категории род, число и определеност. – *десет, десети.*
- **Местоимение** – част от речта, с която може да се замени съществително име, прилагателно име или числително име, служи за посочване на обекти и техни признаци или да се пита за тях. Различните видове местоимения имат различни граматически категории. – *аз, мой, себе си, този, кой, който, някой, никой, всеки.*
- **Глагол** – означава действие или състояние във връзка с някакво лице. **Личните глаголни форми** имат граматическите категории лице, число, залог, време, вид и наклонение. – *съм, ставам / стана; разхождам се / разходя се.*
- **НЕИЗМЕНЯЕМИ ЧАСТИ НА РЕЧТА** – не се променят.
 - **Наречие** – означава признак на друг признак и най-често се употребява при глаголи, по-рядко – при прилагателни, причастия, съществителни и други наречия. – *приятно, малко, днес, горе, затова, вероятно.*
 - **Предлог** – означава отношение на предмет към предмет, действие или ситуация. – *без, в, за, между, според.*
 - **Съюз** – свързва еднородни части в простото изречение или отделни прости изречения в състава на сложно. – *и, а, ако, но, преди да.*
 - **Междуметие** – служи за изразяване на чувства, команди или за имитиране на звуци. – *о!, марш!, мяу!*
 - **Частичка** – служи за засилване или видоизменяне значението на други думи или на цялото изречение, за изразяване на отношение и за образуване на други думи и граматически форми. – *ли, да, не, де, май, дано, ето, хайде, пък.*
- **МОРФОЛОГИЧЕН АНАЛИЗ** – определяне на думата като част на речта и на граматичните ѝ признаци.

Упражнение 5.1. Определете какви части на речта са думите от всяка група – съществителни, прилагателни, числителни, местоимения или глаголи.

1. къща, дърво, котка, река, книга
2. чета, пища, играя, говоря, рисувам
3. три, четири, пет, осми, първи
4. бърз, висок, малък, красив, червен
5. ти, ние, ѝ, му, ги, негов

Упражнение 5.2. Определете какви части на речта са думите от всяка група – наречия, предлози, съюзи, междуметия или частици.

1. бързо, вчера, тук, там, долу
2. под, у, към, на, около, без

3. или, ако, че, нито, за да
4. ще, дали, чак, нито, ами
5. ах, охо, уф, ох, ей

Упражнение 5.3. Направете морфологичен анализ на думите.

1. малкото
2. момче
3. бързо
4. прочете
5. книгата

6. МОРФЕМЕН СТРОЕЖ И АНАЛИЗ НА ДУМАТА

- **СЛОВООБРАЗОВАТЕЛНИ МОРФЕМИ** – изграждат лексикалното значение на думата, но понякога променят и граматическите ѝ характеристики.
 - **Корен** – носи основното значение на думата. – прочета
 - **Представка** – прикрепя се пред корена на думата или пред друга представка и може да променя както лексикалното значение, така и нейните граматически характеристики. – донасям, пренасям, изнасям, внасям.
 - **Наставка** – стои след корена на думата и може да промени както лексикалното значение, така и нейните граматически характеристики. – учител.
- **ФОРМООБРАЗОВАТЕЛНИ МОРФЕМИ** – изграждат граматическото значение на думата.
 - **Окончание** – показва някои от граматическите признаци на думата – род, число, лице, време. – красива, градове, чете, четох.
 - **Определителен член** – добавя се в края на думите и изразява категорията определеност. – ученикът, учителя, хубавата, моего, първите.
- **МОРФЕМЕН АНАЛИЗ** – разделяне на думата на морфеми.

Упражнение 6.1. Отбележете словообразователните морфеми в думите – корен, представка и наставка.

1. наводнен
2. отказвам
3. преводач
4. преподавател
5. мечтател

Упражнение 6.2. Отбележете формообразователните морфеми в думите – окончание и определителен член.

1. учителите
2. прекрасното
3. соковете
4. желязното
5. последните

Упражнение 6.3. Направете морфеманализ на думите.

1. покупка
2. ограден

3. отговор
4. изучавам
5. пресъздава

7. СРОДНИ ДУМИ

- Думите с един и същ корен се наричат **сродни думи**.

Упражнение 7.1. Напишете сродни думи.

1. род
2. път
3. дърво
4. помощ
5. пиша

8. СИНОНИМИ, АНТОНИМИ, ОМОНИМИ и ПАРОНИМИ

- **СИНОНИМИ** – думи с близко значение. – *ям – храня се.*
- **АНТОНИМИ** – думи с противоположно значение. – *добър – лош.*
- **ОМОНИМИ** – думи, които са напълно еднакви по звуков състав, но напълно различни по значение. – *коса, вила, бал.*
- **ПАРОНИМИ** – думи, които са близки по звуков състав, но различни по значение. – *индианец – индиец.*

Упражнение 8.1. Свържете синонимите.

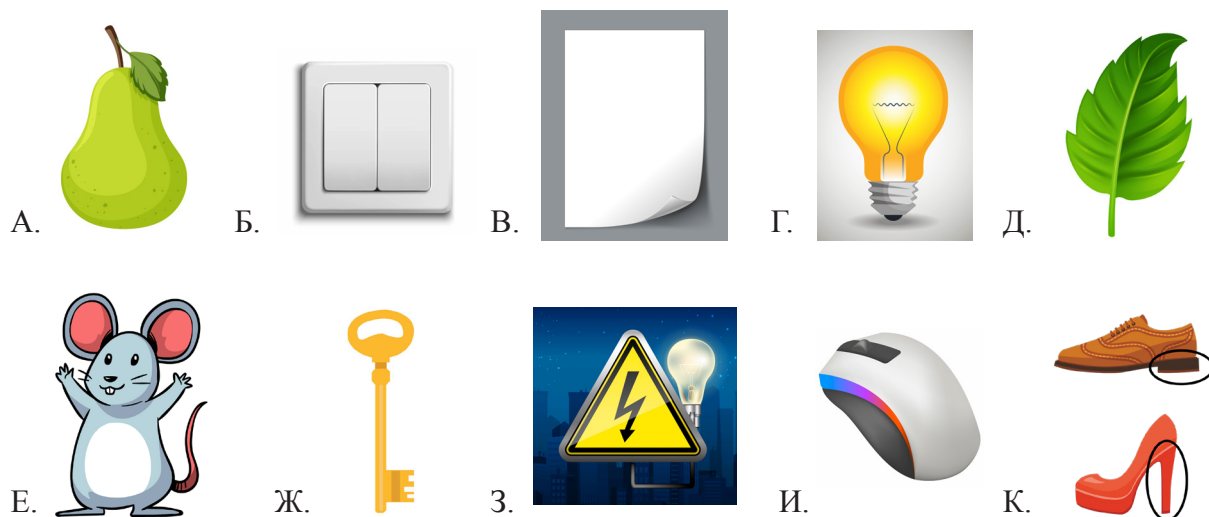
1. красив	___ енергичен
2. голям	___ хубав
3. щастлив	___ огромен
4. умен	___ радостен
5. бърз	___ интелигентен

Упражнение 8.2. Свържете антонимите.

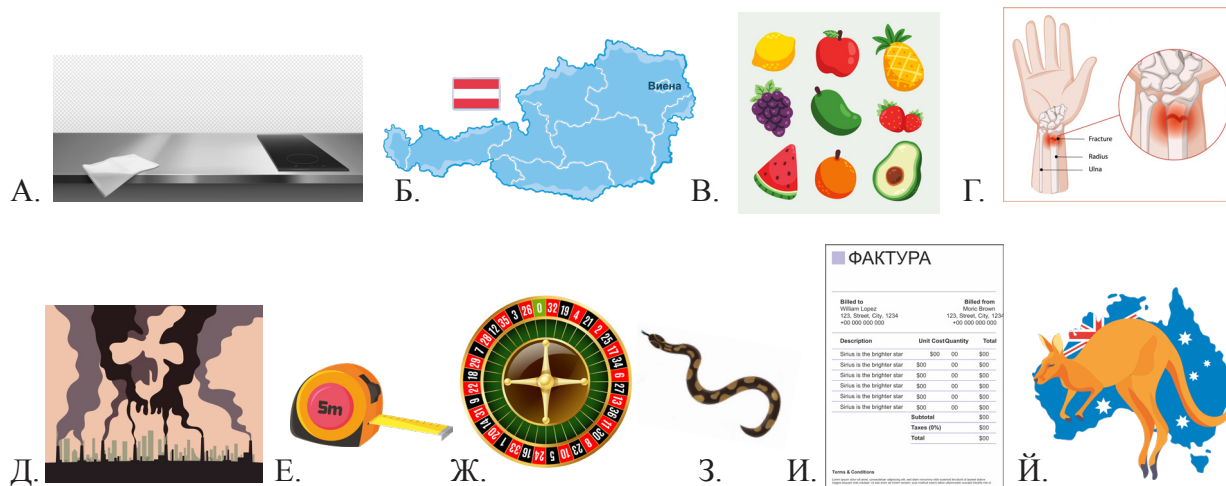
1. голям	___ тъжен
2. бърз	___ малък
3. щастлив	___ глупав
4. умен	___ бавен
5. топъл	___ студен

Упражнение 8.3. На кои букви от илюстрациите отговарят думите?

1. ключ	___	___
2. мишка	___	___
3. лист	___	___
4. ток	___	___
5. крушка	___	___

Упражнение 8.3. Свържете думите с картинките.

1. австрийски ____
2. плод ____
3. смок ____
4. фактура ____
5. рулетка ____

- австралийски ____
- плот ____
- смог ____
- фрактура ____
- ролетка ____

9. НЕЛИЧНИ ГЛАГОЛНИ ФОРМИ

Неличните глаголни форми са преходни форми между глагол и други части на речта.

- **СЕГАШНО ДЕЯТЕЛНО ПРИЧАСТИЕ** – означава действието като активен признак, който се осъществява от носителя едновременно с действието на главния глагол. Образува се само от глаголи от несвършен вид с наставки -ЯЩ, -АЩ, -ЕЩ или -Щ и се променя по род и число – *четящ, -а, -о, -и, държащ, -а, -о, -и, носещ, -а, -о, -и, пристигащ, -а, -о, -и*.

- **МИНАЛО СЪВЪРШЕНО ДЕЯТЕЛНО ПРИЧАСТИЕ** – означава предшестващо действие като активен признак на носителя. Образува се от основата на минало свършено време с помощта на наставката -Л и се променя по род и число – *писал, а, -о, -и; вечерял, -а, -о, -и; носил, -а, -о, -и; чел, -а, -о, -и; чул, -а, -о, -и; взел, -а, -о, -и; влязъл, влязла, влязло, влезли.*
- **МИНАЛО НЕСВЪРШЕНО ДЕЯТЕЛНО ПРИЧАСТИЕ** – означава несвършено действие в миналото или в момента на говоренето като активен признак на носителя. Образува се от основата на минало несвършено време с помощта на наставката -Л и се променя по род и число – *пишел, -а, -о, -и; вечерял, -а, -о, -и; носел, -а, -о, -и; четял, -а, -о, -и; чувал, -а, -о, -и; взимал, -а, -а, -и; влизал, -а, -о, -и.*
- **МИНАЛО СТРАДАТЕЛНО ПРИЧАСТИЕ** – означава минало действие като пасивен признак на носителя. Образува се само от основана на минало свършено време на преходни глаголи с помощта на наставка -Н или -Т и се променя по род и число. – *писан, -а, -о, -и; видян, -а, -о, видени; четен, -а, -о, -и; мит, -а, -о -и, чут, -а, -о, -и; взет, -а, -о, -и.*
- **ДЕЕПРИЧАСТИЕ** – глаголна форма, която пояснява значението на друг глагол и означава допълнително действие, което протича едновременно с главното. Образува се с помощта на наставката -ЙКИ. – *четейки, вечеряйки, гледайки.*
- **ОТГЛАГОЛНО СЪЩЕСТВИТЕЛНО** – съществителни, образувани от глаголи с помощта на наставките -НЕ и -НИЕ. – *четене, мислене, писане, повтаряне; движение, упражнение, събрание.*

Упражнение 9.1. Образувайте сегашни деятелни причастия от глаголите.

1. виждам	4. работя
2. сменям	5. правя
3. казвам	

Упражнение 9.2. Образувайте минали свършени деятелни причастия от глаголите.

1. видях	4. работих
2. смених	5. правих
3. казах	

Упражнение 9.3. Образувайте минали несвършени причастия от глаголите.

1. виждах	4. работех
2. сменях	5. правех
3. казвах	

Упражнение 9.4. Образувайте минали страдателни причастия от глаголите.

1. записах	4. създадох
2. показвах	5. приех
3. отворих	6. познах

Упражнение 9.5. Образувайте деепричастия от глаголите.

1. пиша	4. пия
2. рисувам	5. нося
3. карам	

Упражнение 9.6. Образувайте отглаголни съществителни от глаголите.

1. ходя	4. мълча
2. стоя	5. търпя
3. колебая	

10. ВИДОВЕ МЕСТОИМЕННИЯ

- **ЛИЧНИ МЕСТОИМЕННИЯ** – заместват названия на лица, предмети и други същности. Имат граматическите категории лице, число, род и падеж.
 - **Именителен падеж** – аз, ти, той, тя, то, ние, вие, те.
 - **Винителен падеж** – ме, те, го, я, ни, ви, ги; мене, тебе, него, нея, нас, вас, тях.
 - **Дателен падеж** – ми, ти, му, ѝ, ни, ви, им.
- **ПРИТЕЖАТЕЛНИ МЕСТОИМЕННИЯ** – означават отношение на принадлежност.
 - **Кратките притежателни местоимения** имат граматическите категории лице, число и род – ми, ти, му, ни, ви, им.
 - **Пълните притежателни местоимения** имат лице, число, род и определеност. – мой, твой, негов, неин, наш, ваш, техен.
- **ВЪЗВРАТНИ МЕСТОИМЕННИЯ** – използват се в определени случаи вместо обикновените лични и притежателни местоимения.
 - **Възвратно лично местоимение** – себе си, се, си.
 - **Възвратно притежателно местоимение** – свой, своя, свое, свои, си.
- **ПОКАЗАТЕЛНИ МЕСТОИМЕННИЯ** – използват се за посочване на различни обекти, а така също на техни признаци. – този, онзи, такъв.
- **ВЪПРОСИТЕЛНИ МЕСТОИМЕННИЯ** – заместват названия на неизвестни обекти и признаци, когато се пита за тях. – кой, какъв, чий, колко.
- **ОТНОСИТЕЛНИ МЕСТОИМЕННИЯ** – служат за връзка на подчинено изречение с главно. – който, какъвто, чийто, колкото.
- **НЕОПРЕДЕЛИТЕЛНИ МЕСТОИМЕННИЯ** – заместват названия на неопределени обекти и признаци. – някой, някакъв, нечий, нещо.
- **ОТРИЦАТЕЛНИ МЕСТОИМЕННИЯ** – служат за отрицание на обект или признак. – никой, никакъв, ничий, нищо.
- **ОБОБЩИТЕЛНИ МЕСТОИМЕННИЯ** – служат за обобщено назоваване на обекти, признаци или количество. – всеки, всякакъв, всички, всичко.

Упражнение 10.1. Определете вида на подчертаните местоимения в изреченията.

1. Той често играе тази игра.
2. Всяко дете има свои интереси.
3. Колко време ще прекарваш на компютъра, зависи само от теб.
4. Тяхната дъщеря, която е в 7. клас, няма никакво свободно време.
5. Нещо е станало в края на часа и някое от децата е тръгнало по-рано за вкъщи.

ЛИТЕРАТУРА

1. **СЮЖЕТ** – ходът на действието или наборът от събития в една история с причинно-следствените връзки между тях. Сюжетната линия може да съдържа:

- **ВЪВЕДЕНИЕ** (експозиция, увод)
- **ЗАВРЪЗКА** (конфликт, сблъсък, началото на събитията)
- **КУЛМИНАЦИЯ** (върхна точка)
- **РАЗВРЪЗКА** (разрешаване на конфликта)
- **ЕПИЛОГ** (заклучение, представя героите в далечно бъдеще)

2. **ФАБУЛА** – излагане на събитията, случките в художествено произведение в хронологична последователност и в логическа зависимост.

3. **МИТ** – фантастичен разказ или легенда за свръхестествени същества или хора с необикновени качества, свързани с религиозни вярвания, с предания от старо време, предавани от едно поколение на друго.

4. **ВЪЛШЕБНА (ФОЛКЛОРНА) ПРИКАЗКА** – приказка, в която се разказва за невероятни, необичайни явления и събития, и се извършват неочаквани превръщания на героите, действат и вълшебни предмети, фантастични същества и др.

5. **ПРИКАЗНИ ОПОЗИЦИОННИ ДВОЙКИ** – групиране по двойки на герои и обекти, които са противоположни по значение.

6. **РИТУАЛ** – действие или поредица от действия, изпълнявани с определени правила за последователност, място, изпълнител(и) и др. Те са израз на дадена традиция и имат символично значение. Ритуалите, свързани с религията, се наричат **обреди**.

7. **ПРЕРАЗКАЗ** – предаване със свои думи на чужд текст. Има различни видове преразказ – **устен и писмен, подробен и кратък, подборен и трансформиращ, свободен** и т.н.

- **ПОДБОРЕН ПРЕРАЗКАЗ** – вид преразказ по зададена тема, при който се възпроизвеждат само онези части от изходния текст, които са свързани с темата, без да се пресъздава цялото му съдържание.
- **ТРАНСФОРМИРАЩ ПРЕРАЗКАЗ** – най-творческата форма на преразказ, при който оригиналният текст се възпроизвежда от името на някой от героите в текста или от името на неутрален разказвач.
- **СВОБОДЕН ПРЕРАЗКАЗ** – преразказващият може сам да избере вида и техниката на преразка.

8. **ИЗИСКВАНИЯ КЪМ ПРЕРАЗКАЗА**

- **Смисълът** на оригиналния текст **не се променя**, а само се предава със **свои думи**.

- **Няма лични преценки и коментари** от страна на преразказващия.
- Пряката реч се преобразува в **непряка**.
- Избира се **едно основно глаголно време** и то се използва до края.
- Полученият в резултат преразказ трябва да е **смислово свързан текст** – логичен, последователен и завършен.

9. ПРОМЕНИ ПРИ ПРЕРАЗКАЗА – с преразказа се демонстрират различни езикови техники и умения, свързани с:

- трансформирането на **глаголните времена**,
- трансформирането на пряката реч в **непряка**,
- **сбиването** на изказа без загуба на смисъла и точността на съдържанието,
- употребата на подходящи **синоними, синтактични конструкции и стил**, специфични за езика на автора на оригиналния текст.

10. ЛИТЕРАТУРНО ИНТЕРПРЕТАТИВНО СЪЧИНЕНИЕ – съчинение, в което авторът излага личната си интерпретация на определен литературен текст. Има три основни части:

- **УВОД** – представя информация, оценка или главната теза.
- **ИЗЛОЖЕНИЕ** – представя тезата и подтезите с убедителни аргументи.
- **ЗАКЛЮЧЕНИЕ** – дава обобщаващ извод във връзка с темата и главната теза.

Упражнение 10.1. Отбележете дали твърденията са верни или грешни и поправете грешните твърдения.

1. Героите в митовете са обикновени хора.
2. „Тримата братя и златната ябълка“ е вълшебна приказка.
3. Сюжетът и фабулата винаги съвпадат.
4. Завръзката е част от сюжетната линия.
5. Пепеляшка и доведените ѝ сестри са опозиционни герои.
6. Ритуалите са характерни само за миналото.
7. Трансформираният преразказ винаги е от името на някой герой в произведението.
8. При преразказа можем да променим смисъла на текста.
9. В преразказа се използва само непряка реч.
10. Основната част на съчинението се нарича изложение.

1. ВИДОВЕ ЧИСЛА

- **Простото число** се дели само на 1 и на себе си.
- **Съставното число** е естествено число, което се дели на поне едно цяло число, освен на себе си или на единица.
- **Взаимно прости числа** са две или повече цели числа, чийто най-голям общ делител е единица.
- **Реципрочни числа** са двойки числа, чието произведение е единица.

Упражнение 1.1. Определете какви са числата – прости или съставни.

- 7
- 19
- 22
- 49
- 91

Упражнение 1.2. Определете дали числата са взаимно прости.

- 0 и 1
- 6 и 35
- 6 и 27
- 1 и 2
- 12 и 105

Упражнение 1.3. Определете дали числата са реципрочни.

• $\frac{1}{2}$ и 2 • $\frac{29}{2}$ и $\frac{20}{21}$ • $\frac{2}{3}$ и $\frac{3}{2}$	• 0 и 1 • $\frac{7}{8}$ и $\frac{8}{7}$

2. ПРОСТ МНОЖИТЕЛ – множител, който е просто число.

Упражнение 2.1. Решете задачата.

От сбора на простите множители на числото 66 извадете сбора на простите множители на числото 42.

3. СТЕПЕН – определен запис на множество повтарящи се множители. Записва се a^n , като **a** е **основата**, а **n** – **степенният показател**. Степенният показател показва колко пъти да умножим основата по самата нея.

Упражнение 3.1. Решете задачите.

- $3^3 =$
- $2^{-4} =$

- $(2 \times 3)^3 =$
- $a^0 =$
- $(a^5)^6 =$

4. ДРОБИ – числа, които представляват части от цяла единица.

- **ОБИКНОВЕНАТА ДРОБ** се записва като две числа, разделени с дробна черта във вида m/n , където n е различно от 0.
 - е **числител**, който показва колко от тези части са взети. Като математическа операция, обикновената дроб е еквивалентна с делението.
 - е **знаменател**, който показва на колко части е разделена единицата. Знаменателят не може да бъде нула.
- **ДЕСЕТИЧНАТА ДРОБ** в десетичната бройна система е число, съставено от **цяло число** и **дробна част**, отделени с десетична запетая. Обърнати в обикновени дроби, десетичните дроби винаги имат за знаменател степен на числото 10.
- **ОБЩ ЗНАМЕНАТЕЛ** – когато обикновени дроби имат равни знаменатели, казваме, че имат общ знаменател.

Упражнение 4.1. На коя дроб е равна дробта $\frac{7}{8}$?

- А. $\frac{14}{24}$ Б. $\frac{21}{24}$ В. $\frac{35}{48}$ Г. $\frac{21}{32}$

Упражнение 4.2. Решете задачата.

$$3,24 + 2,51 =$$

Упражнение 4.3. Намерете най-малкото общо кратно на знаменателите на $\frac{7}{4}$ и $\frac{4}{25}$.

5. ЦИФРОВ ЛЪЧ – линия, на която са наредени числата. Тази линия ни помага да видим кои числа са по-малки и кои са по-големи. С числовия лъч можем лесно да сравняваме дроби и да разберем коя е по-голяма или по-малка.

Упражнение 5. Подредете дробите $\frac{1}{3}$, $\frac{3}{10}$ и $\frac{1}{16}$ върху цифров лъч.

6. ПРОЦЕНТ – една стотна част от числото. Означава се със знака %.

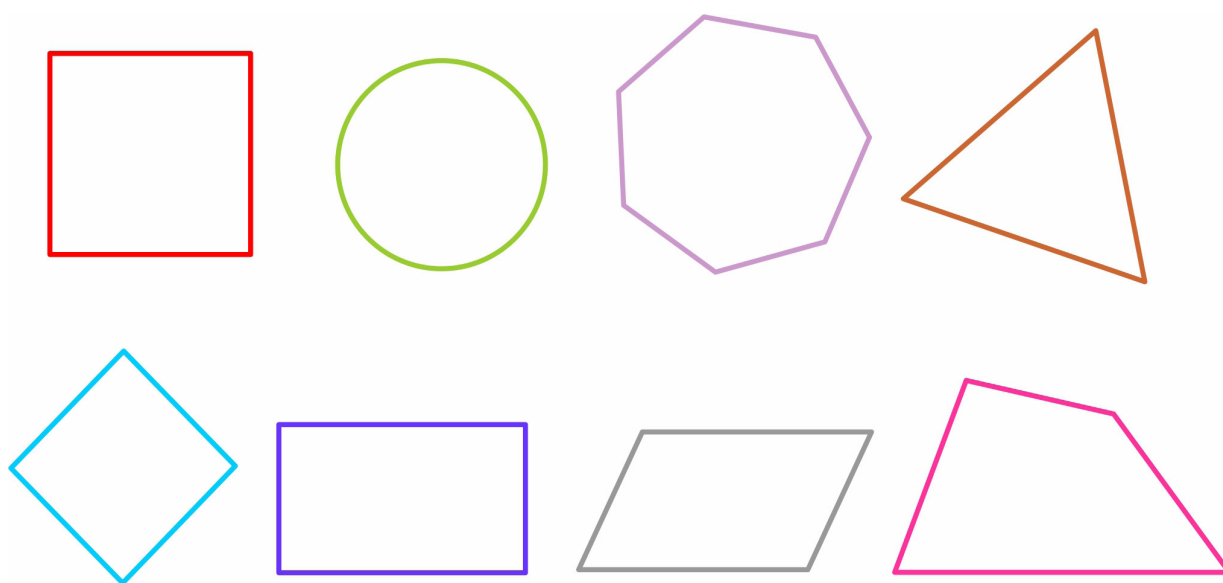
Упражнение 6. Колко процента от 64 са равни на 16?

- А) 40% Б) 25% В) 16% Г) 10%

7. ГЕОМЕТРИЧНИ ФИГУРИ

- **ТРИЪГЪЛНИК** – многоъгълник с три страни.
- **ЧЕТИРИЪГЪЛНИК** – многоъгълник с четири страни.
- **УСПОРЕДНИК** – четириъгълник, на който страните две по две са успоредни.
- **КВАДРАТ** – успоредник, на който страните са равни и ъглите са прави.
- **ПРАВОЪГЪЛНИК** – успоредник, който има прав ъгъл.
- **МНОГОЪГЪЛНИК** – затворена начупена линия, която се състои от n на брой отсечки.
- **РОМБ** – успоредник с равни страни.
- **ТРАПЕЦ** – четириъгълник, на който две срещулежащи страни са успоредни.
- **КРЪГ** – част от равнина, заградена от окръжност.

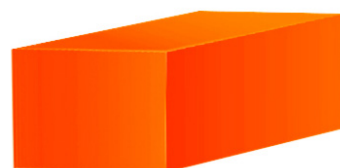
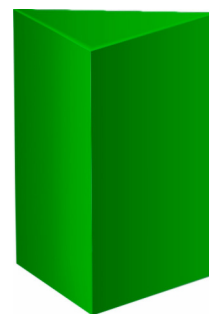
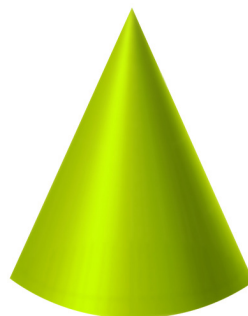
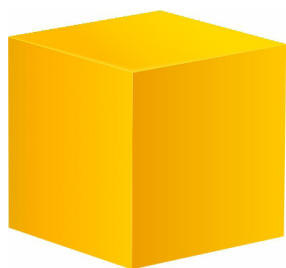
Упражнение 7. Напишете имената на геометричните фигури.

8. ГЕОМЕТРИЧНИ ТЕЛА

- **КУБ** – геометрично тяло, заградено от шест квадрата.
- **ПАРАЛЕЛЕПИПЕД** – триизмерна форма с шест стени, които са с формата на правоъгълници.
- **ЦИЛИНДЪР** – геометрично тяло с две кръгли основи и една околна *повърхнина*, която ги свързва.
- **ПИРАМИДА** – геометрично тяло, което има една основа и стени, които се срещат в един общ връх.
- **ПРИЗМА** – многостен, две от стените на който са еднакви многоъгълници, лежащи в успоредни равнини, а останалите му стени са успоредници.
- **КЪЛБО** – геометрично тяло, ограничено от сферична повърхност.
- **КОНУС** – геометрично тяло, което има един връх и кръгла основа.

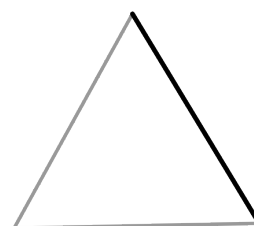
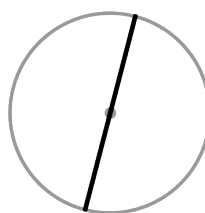
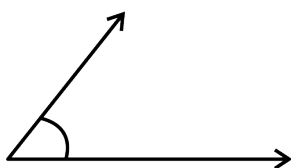
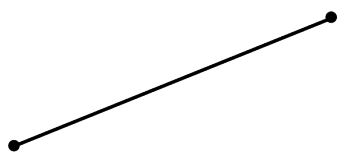
Упражнение 8. Напишете имената на геометричните тела.

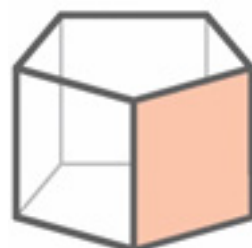
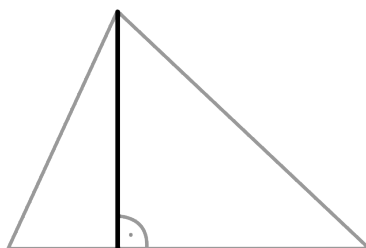
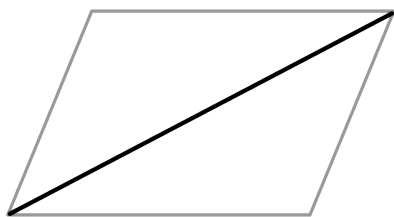

9. ЕЛЕМЕНТИ НА ГЕОМЕТРИЧНИ ФИГУРИ И ТЕЛА

- **ВИСОЧИНА** – перпендикулярът, спуснат от върха на триъгълник или четириъгълник към срещулежащата страна.
- **ОТСЕЧКА** – част от права линия, ограничена от две крайни точки.
- **ДИАГОНАЛ** – отсечка, съединяваща два несъседни върха на многоъгълник или многостен.
- **СТРАНА НА ГЕОМЕТРИЧНА ФИГУРА** – всяка една линия, която свързва външните съседни върхове на многоъгълник, като по този начин го очертава в равнината.
- **СТРАНА НА ГЕОМЕТРИЧНО ТЯЛО** – всяка една повърхнина на многостен, ограничена от ръбовете му.
- **ЪГЪЛ** – два лъча с общо начало и частта от равнината между тях.
- **ДИАМЕТЪР** – отсечка, която съединява две точки от окръжността и минава през нейния център.

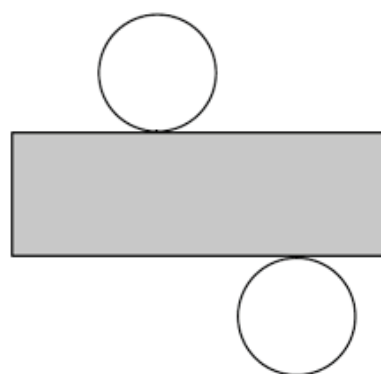
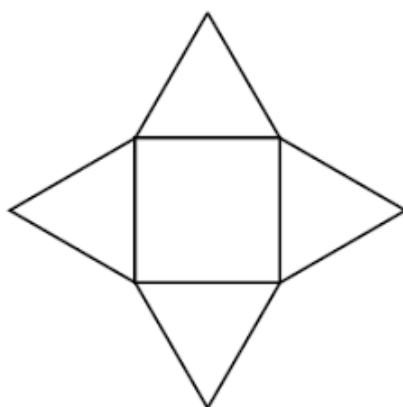
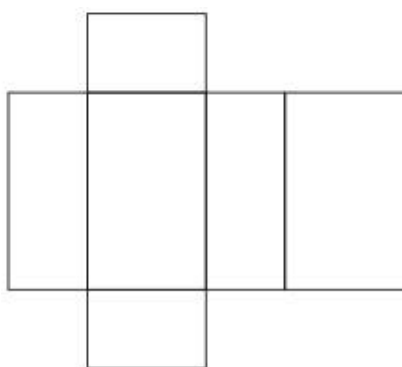
Упражнение 9. Напишете имената на частите на геометричните фигури и тела.

10. РАЗВИВКА – представяне на геометричните тела в равнинна форма, като **геометрични фигури**.

Упражнение 10. Развивки на какви геометрични тела са показани на чертежите?

1. ГЕОГРАФИЯТА – ДРЕВНА И СЪВРЕМЕННА НАУКА

- **Велики географски открития** – понятие, с което се назовава дълъг процес по откриване и изследване на непознатите дотогава части от планетата от гледна точка на средновековните европейци. Великите географски открития обхващат период от пет века – от началото на XV до началото на XX в.

2. ГЕОГРАФСКА ИНФОРМАЦИЯ

- **Географска карта** – мащабно намалено условно изображение.
 - **Общогеографска карта** – изобразява цялата земна повърхност или големи участъци от нея: континенти, океани, морета, държави.
 - **Тематична карта** – отразява една тема (обект, явление или отрасъл) или съчетание от теми.
- **Мащаб** – число, което показва колко пъти са намалени разстоянията от действителността, за да бъдат нанесени на географската карта.
- **Паралели** – мислени окръжности по земната повърхност, прекарани успоредно на Екватора.
- **Меридиани** – мислени полуокръжности, които съединяват двата полюса.
- **Градусна мрежа** – всички паралели и меридиани на Земята.
- **Географска дължина** – отстояние от коя да е точка от земната повърхност от началния меридиан. Измерва се в градуси – от 0 до 180 – и бива източна и западна.
- **Географска ширина** – отстояние от коя да е точка от земната повърхност от началния меридиан. Измерва се в градуси – от 0 до 90 – и бива северна и южна.

3. ПЛАНЕТАТА ЗЕМЯ

- **Земна ос** – мислена линия, която преминава през центъра на Земята и пресича земната повърхност в две точки, наречени **полюси**: Северен полюс и Южен полюс.
- **Континент** – огромна по площ сухоземна маса, изцяло или почти изцяло заобиколена от водни басейни. На Земята има седем континента.
- **Остров** – част суша, обградена от воден басейн, издигаща се над нивото на водата дори при прилив, която не се смята за континент.
- **Бряг** – ивицата на взаимодействие между сушата и воден басейн.
- **Океани** – обширни водни площи, които отделят един от друг континентите и островите на Земята. Цялостната водна обвивка на Земята образува Световния океан.
- **Море** – воден басейн, част от Световния океан, често в една или друга степен обособен от него посредством различни форми на релефа.
- **Провлак** – тясна ивица земя, заобиколена от двете страни от вода, която съединява две по-големи части от сушата или два континента.
- **Проток** – тясно водно пространство, което свързва два съседни водни басейна и разделя части от сушата.
- **Залив** – част от воден басейн, владена в сушата.
- **Арктика** – северната полярна област на Земята, включваща краищата на

континентите Евразия и Северна Америка, почти целия Северен ледовит океан с островите, а така също и прилежащите части на Атлантическия и Тихия океан.

- **Антарктика** – географски регион, обхващащ континента Антарктида и част от водите и териториите в Южния океан.

4. ГЕОГРАФИЯ НА ПРИРОДАТА

- **Вътрешните земни сили** – сили, причинени от топлината, енергията и налягането, получени при взаимодействието на веществата в земната вътрешност.
- **Външни земни сили** – сили, причинени от слънчевото греене.
- **Климатични пояси** – различни по ширина ивици, успоредни на Екватора, със специфичен климат. Основните климатични пояси са **екваториалният, тропичният, умереният и полярният**, а между тях се различават преходни климатични пояси: **субекваториален, субтропичен и субполярен**.
- **Климатограма** – графично изображение, показващо изменението на климата на дадено място за определен период. Това обикновено е графика на температурата и валежите.
- **Надморска височина** – вертикалното разстояние между дадена точка на земната повърхност и нивото на моретата и океаните.
- **Въздушни маси** – част от тропосферния въздух с приблизително еднакви стойности – океански / морски, континентални, екваториални, тропични, умерени, арктични; топли, студени, сухи и влажни.
- **Вятър** – движение на въздуха от места с високо атмосферно налягане към места с ниско атмосферно налягане.
- **Океански и морски вълни** – кръгови трептения на водните частици, които се предават от една на друга. Видове – ветрови, сеизмични, вулканични и стоящи.
- **Океански течения** – постъпателни движения на океанската и морската вода, при които огромни водни маси се преместват от една част на океана в друга.
- **Речна система / поречие** – системата, която е образувана от основната река и всички нейни притоци.
- **Устие** – областта, където реката се влива в друга река, езеро, море или океан.
- **Водосборен басейн** – територията, от която река, езеро, море или океан събира своите води.
- **Подземни води** – водите в земната кора в почвите, скалите и пукнатините.
- **Ледник / глетчер** – естествено натрупан лед с атмосферен произход, който се придвижва под силата на тежестта.

5. ГЕОГРАФИЯ НА ОБЩЕСТВОТО И СТОПАНСТВОТО

- **Миграция** – придвижване от едно място на друго.
- **Политическа карта** – тематична карта, която ни показва държавите, разположени на дадена територия, границите между тях, столиците, големите градове и най-важните пътища.
- **Земеделие** – един от основните отрасли в стопанството, основан върху използването на земята като източник на блага. Има два отрасли – **растениевъдство** и **животновъдство**.

6. ГЕОГРАФИЯ НА КОНТИНЕНТИТЕ И СТРАНИТЕ – Африка

- **Делта** – вид речно устие, образувано в наносите на реката, при което тя се разделя на много ръкави.
- **Естуар** – вид речно устие под формата на фуния.
- **Оазис** – участък от пустинята, където има вода и се развива растителност.
- **Колония** – страна или територия, която е политически и икономически зависима от друга държава.

7. ГЕОГРАФИЯ НА КОНТИНЕНТИТЕ И СТРАНИТЕ – Южна и Северна Америка

- **Пампа** – степи в Южна Америка.
- **Прерия** – степи в Северна Америка.
- **Индианци** – коренното население на Северна, Централна и Южна Америка преди европейската колонизация.
- **Метиси** – потомци на смесени бракове между европейци и индианци.
- **Мулати** – потомци на смесени бракове на хората от бялата и черната раса.
- **Торнадо** – силен атмосферен вихър, който образува въртящ се стълб от въздух, свързващ повърхността на земята с купесто-дъждовни облаци.
- **Ескимоси** – коренно население на северните части на Северна Америка, островите от Северноамериканския архипелаг и крайбрежието на о. Гренландия.

8. ГЕОГРАФИЯ НА КОНТИНЕНТИТЕ И СТРАНИТЕ – Азия

- **Тайга** – поясът на иглолистните гори в умерения климат.
- **Тундра** – природна зона между тайгата и арктическата пустиня.
- **Степи** – обширни предимно равнинни пространства, обрасли с тревиста растителност в умерения и субтропичния пояс на Северното и Южното полукълбо.
- **Пустиня** – географска област, в която валежите са силно ограничени и в резултат на това условията за живот на растения и животни са много тежки.

9. ГЕОГРАФИЯ НА КОНТИНЕНТИТЕ И СТРАНИТЕ – Австралия и Океания

- **Аборигени** – коренно население на континента Австралия.
- **Маори** – коренното население на о. Нова Зеландия.
- **Папуаси** – коренното население на о. Нова Гвинея.

10. ГЕОГРАФИЯ НА КОНТИНЕНТИТЕ И СТРАНИТЕ – Европа и България

- **Северноатлантическо течение** – мощно топло океанско течение в Атлантическия океан, което е продължение на Гълфстрийм в североизточна посока.
- **Административна област** – административно-териториална единица в България. В страната има 28 области.
- **Община** – административна единица, която обхваща едно или няколко селища и се ползва с известно самоуправление. В България има 265 общини.
- **Кметство** – съставна административно-териториална единица в рамките на община в България. Може да включва едно или повече съседни населени места.

Упражнение 1. Отговорете на въпросите.

1. Колко века продължават Великите географски открития?
2. Как се наричат мислените полуокръжности, които съединяват двата полюса?
3. Колко континента има на Земята?
4. Защо се движат ледниците?
5. Кой са двата отрасъла на селското стопанство?
6. Как се казва вид речно устие под формата на фуния?
7. Как се казва коренното население на северните части на Северна Америка и Гренландия?
8. Как се казва природната зона между тайгата и арктическата пустиня?
9. Как се казва коренното население на Австралия?
10. Колко административни области има в България?

ОТГОВОРИ на теста за входно ниво

1.1. ставам	8.1. моята сестра / твоят брат / сестра ми / брат ти
1.2. изляза	8.2. неговата леля / нейният чичо / леля му / чичо ѝ
1.3. свърша	8.3. неговата майка / неговият баща / майка му /
баща му
1.4. каня	8.4. нашите братовчеди / вашите племенници /
братовчедите ни / племенниците ви
1.5. правя	8.5. тяхното семейство / семейството им
2.1. ще говорят	9.1. си
2.2. ще обясни	9.2. му
2.3. няма да ходя	9.3. си
2.4. ще предадете	9.4. ми
2.5. ще дойдем	9.5. си
3.1. играха	10.1. никакви
3.2. летяхме	10.2. някакви
3.3. учи	10.3. всички
3.4. дадох	10.4. които
3.5. взеха	10.5. няколко
4.1. се мият	11.1. където
4.2. се обличам	11.2. защото
4.3. се радвам	11.3. а
4.4. притесняваш ли се	11.4. както
4.5. си събува	11.5. но
5.1. искаме да плуваме	12.1. Тя ти помага.
5.2. ще можете ли да предадете	12.2. Чуваш ли го?
5.3. започнаха да учат	12.3. Кога ще я видиш?
5.4. обичаш ли да играеш	12.4. Подарихте ли му подаръка?
5.5. трябваше да помогна	12.5. Не ги познавам.
6.1. Не казвай отговора!	
6.2. Не давайте тетрадките!	
6.3. Не идвай тук!	
6.4. Не кани гости!	
6.5. Не слушай музика!	
7.1. ти	
7.2. им	
7.3. ме	
7.4. него	
7.5. ме	